كردي سوراني

ئەو بابەتانەی دەبێت منداڵی مسوڵمان بیزانێت

دانەر: یەزەن ئەلغانم

وەرگێڕان:
ناوەندی ڕواد بۆ وەرگێڕان

جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي
باللغات

IslamHouse.com

جمعية
الدعوة والإرشاد وتوعية
الجاليات بالربوة

بسم الله الرحمن الرحيم

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام
جمعية الربوة
رواد الترجمة
المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع
الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900
ceo@rabwah.sa
P.O.BOX: 29465
RIYADH: 11557
www.islamhouse.com

بەناوی خوای گەورە ومیهرەبان

پێشەکی

بِسم الله، والحمد لله؛ لەپاشان:

* ئەمانە چەند مەسەلە وبابەتێکن کە نابێت منـداڵی مسـوڵمان سـەبارەتیان نەزانێـت لە ئـاینی خوای گەورە -تبارك وتعالى، وپێویستە لەسـەر دایـک وباوکـان هەر لەمنـداڵیەوە ئەم بابەتـانە فێـری ڕۆڵـەکانیان بکەن.

* مەنهەجێکی ئاسانە وکامڵ وڕێکخراوە لە بواری بیروباوەڕ وفیقـە وژیاننـامە -سـیرە- وڕەوشـت وتەفسیر وفەرموودە -حەدیث- وڕەوشتەکان وزیکرەکان، بۆ منداڵان گونجاوە لە هەموو تەمەنەکان وبۆ ئەوانەیشی تازە ئاینی ئیسلام دەناسن، دەووترێنەوە وفێردەکرێن لە ماڵ ودایەنگە وبـاخچەی سـاوایان وپەیمانگاکانی وانەوتنەوە، ئاسانە بۆ لەبەرکردن وشیکردنەوە، وڕێکخراوە بەپێی هونەرەکان، ولەسـەر شێوەی پرسیار و وەڵام دامناون؛ چونکە باشتر لەبیر دەمێنێتەوە و لەبەر دەکرێـت، وپەروەردەکـار ئەو بەشەیان هەڵدەبژێرێت کە گونجاوە بۆ تەمەنیان. لە خوای گەورە داواکارم سـوودی هەبێـت و قبـوڵی بکات.

لەژێر ڕۆشنایی ئەم ئایەتەدا ؛ ئەم کتێبەم داناوە کە پەروەردگار دەفەرموێت: { يَا أَيُّهَا الَّـذِينَ آمَنُـوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَـةٌ غِـلَاظٌ شِـدَادٌ لَّا يَعْصُـونَ اللَّـهَ مَـا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ } واتە: { ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێنـاوە خۆتـان وکەسـوکارتان بپـارێزن لەئاگرێـك کە سـووتەمەنیەکەی ئـادەمی وبەردە، سەرپەرشـتی ئەو (ئـاگری دۆزەخەن) چەنـد فریشتەیەکی زبر وتونـدوتیژی وان کە نافەرمـانی خـوا نـاکەن لەوەی کەفەرمانیـان پـێ دەدات وە چ فەرمانێکیان پێ بدرێت دەیکەن } [سورەتی التحريم: ٦]. و لە فەرمـوودەکەی ئیـبن عەبـاس -ڕەزای خوایان لێبێت- دەڵێت: ڕۆژێکیان لەپشتی پێغەمبەر بووم -صلى الله عليه وسلم-، ئەویش فەرمووی: «ئەی کوڕ (ئەی غوڵام)، هەندێک وشەت فێر دەکەم، سنوورەکانی شەریعەتی خودا بپارێزە؛ ئەوا خودا دەتپارێزێت، سنوورەکانی شەریعەتی خودا بپارێزە؛ ئەوا دەبینیت خودا لە پێشەوە لە گەڵ تۆدا دەبێت، ئەگەر داوات کرد؛ ئەوا تەنها داوا لە خودا بکە، وئەگەر داوای یارمەتی وپشتیوانیت کـرد؛ ئەوا تەنهـا داوای یارمەتی وپشتیوانی لە خودا بکە، وبزانە بەڕاستی ئەگەر هەموو ئوممەت کۆببنەوە بۆ ئەوەی بـە شتێك سوودت پێ بگەیەنن؛ ئەوا سوودت پێ ناگەیەنن تەنها بەو شتە نەبێت کە خودا بۆتی نووسیووە، وئەگەر کۆببنەوە بۆ ئەوەی بە شتێك زەرەر وزیانت پـێ بگەیەنـن؛ ئەوا زەرەر و زیانـت پـێ نـاگەیەنن

تەنها بەو شتە نەبێت کە خودا لە سەرتی نووسیوە، قەڵەمەکانی نووسینی قەدەر هەڵگیراون وپەڕەکانیش وشك بوونەتەوە». [رواه الترمذي وأحمد]

گرنگی پەروەردەکردنی منداڵان:

واجبە لەسەر مرۆڤ ئەوە فێری منداڵان بکات کە پێویستیان پێیەتی لەئاینەکەیان، بۆئەوەی ببێتە مرۆڤێکی کامڵ و لەسەر فیترەتی ئیسلام بێت، وموەحیدێکی -یەک خوا پەرستێکی- چاک بێت لەسەر ڕێگای ئیمان. ئیمامی ئیبن ئەبی زەیدی قەیرەوانی -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: "گێڕدراوەتەوە کە دەبێت لە تەمەنی حەوتساڵیدا فەرمانیان پێبکرێت بە نوێژکردن، و لە تەمەنی دە ساڵیدا لەبەر نەکردنی نوێژ ؛ لێیان بدرێت، و لەسەر جێگاکان جیابکرێنەوە، بەهەمان شێوە پێویستە پێش باڵغ بوون فێری ئەو قسە وکردارانە بکرێن کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە، بەم شێوەیە کاتێک دەگەنە تەمەنی باڵغبوون ؛ ئەم فەرمانە خوداییانە چووبێتە نێو دڵ وڕۆح ونەفسیان وسەبارەتی ئارام ودڵنیا بن، وئەندامەکانی لاشەیش ملکەچیان بێت". [مقدمة أبي زيد القيرواني : ٥].

*****

بەشی عەقیدە -بیروباوەڕ-

پ١: پەروەردگارت کێیە؟

و: پەروەردگارم الله یە کە من و هەموو بەدیهێنراوەکان وجیهانی خوڵقاندووە بەنیعمەتی خۆی.

وبەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ واتە: ﴿ هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت ﴾ [سورەتی الفاتحة: ٢].

پ٢ : ئاینت چییە؟

و: ئاینی من ئیسلامە، کە هەمووی بریتییە لە ملکەچبوون -تەسلیم بوون- بۆ خوای گەورە لەڕێگەی تەوحیدەوە، ملکەچبوونە بۆی لەڕێگەی گوێڕایەڵی، و خۆ دابڕان ودوورکەوتنەوە لە شیرک وموشریکەکان.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ...﴾ واتە: ﴿ئاینی ڕاست لای خوای گەورە ئیسلامە...﴾ [سورەتی آل عمران: ١٩].

پ٣ : پێغەمبەرەکەت کێیە؟

و: موحەممەد ﷺ ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ ...﴾ واتە: ﴿موحەممەد پەیامبەری خودایە ...﴾ [سورەتی الفتح: ٢٩].

پ٤ : وشەی تەوحید (یەک خوا پەرستی) چییە وباسی مانای تەوحید بکە؟

و: وشەی تەوحید بریتیە (لا إله إلا الله)، وماناکەی: هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە اللە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ...﴾ واتە: ﴿کەواتە بزان [ئەی پێغەمبەر ﷺ] هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە اللە...﴾ [سورەتی محمد: ١٩].

پ٥ : ئایا خوای گەورە –عزوجل- لەکوێیە؟

و: خوای گەورە لەسەرەوەی ئاسمانە، لە سەرووی عەرشەوەیە و لە سەرووی هەموو دروستکراوەکانەوەیە، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴾ واتە: ﴿ خوای میهرەبان بڵند وبەرزبوویەوە لەسەر عەرشی پیرۆز ﴾[سورەتی طه: ٥]. ودەفەرموێت: ﴿ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴾ واتە: ﴿ وە هەر ئەوە دەست ڕۆیشتوو وباڵادەست وزاڵە بەسەر بەندەکانیدا هەر ئەویش کاردروست -دانا- وئاگادارە ﴾ [سورەتی الأنعام: ١٨].

پ٦ : واتای شاهێدی دان بەوەی (محمد رسول الله : موحەممەد پێغەمبەری خوایە) چییە؟

و: واتاکەی: خودا وەک مژدەدەر و ئاگادارکارەوە ناردوویەتی بۆ هەموو جیهان.

و واجبە:

١- گوێڕایەڵی فەرمانەکانی بکرێت.

٢- باوەڕی پێبکرێت و بەڕاست دابنرێت لەو شتانەی باسیکردووە.

٣- خۆبەدوورگرتن لە سەرپێچیکردنی فەرمانەکانی.

٤- بەو شێوەیە خوای گەورە بپەرستین کە ئەو لەشەریعەتدا فەرمانی لەسەر داوە، ئەمیش بریتیە لەپەیڕەوکردنی سونەت و دوورکەوتنەوە لە بیدعە -داهێنان لەدین-.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ...﴾ واتە: ﴿هەر کەسێک گوێڕایەڵی (پێغەمبەر ﷺ) بکات ئەوا بەڕاستی گوێڕایەڵی خوای کردووە ...﴾ [سورەتی النساء: ٨٠]،

وخوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾

واتە: ﴿وە لە هەوا وهەوسەوە قسە ناکات (کە قورئان دەخوێنێت) * هەرچی دەیڵێت (قورئانە)و بەوەحی دەنێردرێت بۆی﴾ [سورەتی النجم: ٣ - ٤].

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ واتە: ﴿سوێند بەخوا بەڕاستی لەپێغەمبەری خوادا ﷺ بۆ ئێوە هەیە سەرمەشقی وپێشەوایەتی چاک بۆ کەسێك بەهیوای خوا و (پاداشتی) ڕۆژی دواییە وە زۆر یادی خوا دەکات﴾ [سورەتی الأحزاب: ٢١].

پ٧ : بۆچی خوای گەورە ئێمەی دروستکردووە؟

و: ئێمەی دروست کردووە بۆ ئەوەی بەتەنها ئەو بپەرستین بەبێ ئەوەی هیچ شەریک وهاوبەشێکی بۆ بڕیار بدەین لە ئولوهیەتیدا -پەرستراوێتیدا- و لە پەروەردگارێتیدا و لە ناو وسیفاتەکانیدا، بۆ خۆشی ویاریکردن دروستی نەکردووین. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ واتە: ﴿من جن و مرۆڤایەتیم دروست نەکردووە تەنها بۆ پەرستنی من نەبێت﴾ [سورەتی الذاريات: ٥٦].

پ٨ : ئایا پەرستن -عیبادەت- چییە؟

و: زاراوەیەکی گشتگیر وفراوانە کە هەموو ئەو قسـە وکـردەوە ئاشـکرا وشـاراوانە دەگـرێتەوە کە خوای گەورە خۆشی دەوێت و لێی ڕازییە.

ئاشکرا ودیارەکان: وەکو یادی خوا بەزمان وەکو سبحان الله والحمد لله والله أكبر وزیکرەکانی تر، ونوێژکردن، وحەج کردن.

نادیار وشاراوەکان: وەکو تەوەکول -پشت بەسـتن بەخـوا لەدڵەوە- وترسـان لە پەروەردگـار وهیـوا وڕەجا بە الله.

پ٩ : گەورەترین ئەرک -واجب- لەسەرمان چییە؟

و: گەورەترین واجب -ئەرک- لەسەر ئێمە ئەوەیە کە باوەڕمان بە تاک وتەنها بـوونی خـوای گەورە هەبێت، واتە دان بنێین بە تەوحید -یەک خوا پەرستی-.

پ١٠ : جۆرەکانی تەوحید -یەک خوا پەرستی- چین؟

و: ١- تەوحیدی ڕبوبیەت (پەروەردگارێتی): واتە باوەڕ وابێت کە خوای گەورە بەتەنها خـوڵقێنەر ورۆزیدەر وپادشا وبەڕێوبەری گەردوونە، وهیچ هاوبەشێکی نییە لەمەدا.

٢- تەوحیدی ئولوهیەت (خوادیەتی:پەرستراوێتی): واتە بەتاکدانانی الله لەپەرستندا، هیچ یەکێک نابێت بپەرسترێت جگە لە الله -سبحانە وتعالی-، وهەروەهـا نابێـت هـیچ یەکێکـی تـر لەگەڵ ئەودا بپەرسترێت بە هەرجۆرە پەرستنێک بێت.

٣- تەوحیدی ناو وسیفەتەکان: واتە باوەڕبوون بەو ناو و سیفەتانەی خوای گەورە کە لە قورئـان و سونەتدا هاتوون بەبێ چواندنی بە خوڵقێنراوەکان وبەبێ نکـۆڵیکردن لەهەقیقەتـی نـاو وسـیفەتەکە وبەبێ لادانیان لەمانا ڕاستەقینەکە.

بەڵگە لەسەر هەرسێ جۆرەکەی تەوحید، لەم ئایەتەدایە کە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا﴾ واتە: ﴿پەروەردگـاری ئاسـمانەکان و زەوی و هەرچـی لەنێوانیانـدایە کەواتە بیپەرسـتە و زۆر خـۆگر بە لە پەرستنیدا ئایا ئاگاداریت وێنەی ئەو (خوایەکی تر) هەبێت﴾ [سورەتی مریم: ٦٥].

پ١١ : گەورەترین تاوان چییە؟

و: شیرک (هاوبەشدانان بۆ خوای گەورە)، واتە هـاوەڵ وهـاوبەش بڕیـاردان بـۆ خـوای گەورە لە ئولوهیەتیدا -پەرستراوێتیدا- یان لە پەروەردگارێتیدا یان لە ناو وسیفەتەکانیدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا﴾ واتە: ﴿بەڕاستی خوا خۆش نابێت ئەگەر هاوبەشی بۆ بڕیار بدرێت بێجگە لەوە خۆش دەبێت لەهەر گوناهێکی تر بۆ هەرکەسێک کە بیەوێت وە هەرکەسێک هاوبەش بۆ خوا بڕیار بدات ئەوە بێگومان گوناهێکی زۆر گەورەی هەڵبەستووە﴾ [النساء: ٤٨]

پ١٢ : باسی شیرك وجۆرەکانی بکە؟

و: شیرک -هاوبەشدانان بۆ خوای گەورە- : بریتییە لە ئەنجامدانی هەرجۆرە پەرستنێک بۆ جگە لە خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.

جۆرەکانی:

شیرکی گەورە؛ وەکو: وەک پاڕانەوە وداوا کردن لە جگە لە خوای گەورە -سبحانە وتعالی-، یان سوجدە بردن وقوربانیکردن یان کردنی هەر پەرستنێکی تر بۆ جگە لە پەروەردگار.

شیرکی بچووک؛ وەکو: سوێندخواردن بە جگە لە الله، بەکارهێنانی تەمیمەکان، ئەمیش بریتیە لەو شتانەی هەڵدەواسرێن بەقەد لاشەوە یان بەشوێنێکەوە بەمەبەستی هێنانی سوود یان دوورخستنەوەی زیان، وریا -ڕوپامایی- ؛ وەکو نمونە ئەوەی نوێژ بەشێوەیەکی جوان بکات کاتێک خەڵکی سەیری دەکەن.

پ١٣ : ئایا هیچ یەکێک غەیب دەزانێت جگە لە الله -سبحانە وتعالی-؟

و: کەس غەیب نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ واتە: ﴿بڵێ: هیچ کەسێک لە ئاسمان و زەویدا غەیب نازانێت جگە لە خوای گەورە هەروەها نازانن کەی زیندوو دەبنەوە﴾ [سورەتی النمل: ٦٥].

پ١٤ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) چین؟

و: ١- باوەڕبوون بە الله -سبحانە وتعالی-.
٢- باوەڕبوون بە فریشتەکانی.
٣- باوەڕبوون بە کتێبەکانی.
٤- باوەڕبوون بە پێغەمبەرەکانی.
٥- باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی.
٦- باوەڕبوون بەقەدەر خێر وشەڕی.

وبەڵگە: فەرموودە بەناوبانگەکەی جبریلە لەگێڕانەوەی (مسلم)، جبریل بە پێغەمبەری ووت -صلى الله عليه وسلم- : «هەواڵم پێبدە سەبارەت بە ئیمان؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئیمان

ئەوەیە باوەڕ بهێنیت بە خودا وفریشتەکانی وکتێبەکانی وپێغەمبەرانی ورۆژی دوایی، وباوەڕت هەبێت بە قەدەر بە خێر وشەڕی».

پ١٥ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) ڕوون بکەرەوە؟

و: باوەڕبوون بە خوای گەورە.

§ ئەوەیە باوەڕت وابێت خوای گەورە ئەو زاتەیە کە تۆی دروست کردووە ورزق ورۆزی پێبەخشیوویت،وتەنها ئەو پادشا وخاوەنداری هەموو شتێکە، وهەموو شتێک پەیوەست بە بوونەوەرەکان تەنها ئەو بەڕێوەی دەبات.

§ وهەروەها تەنها ئەو پەرستراوی هەقە، هیچ پەرستراوێکی تر شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله.

§ وئەو گەورە ومەزنە بەکامڵی بۆیە هەموو حەمد وستایشێک تەنها دەبێت بۆ ئەو بێت، وخاوەنی ناوە جوان و سیفەتە بەرزەکانە، هیچ هاوشێوە وڕکابەرێکی نییە وهیچ شتێک وەک ئەو نییە.

باوەڕبوون بە فریشتەکان:

فریشتەکان ئەو بوونەوەرانەن کە خوای گەورە لە نوور -ڕووناکی- دروستیانی کردووە، وبۆ پەرستنی خوا دروست کراون وبە تەواوی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی ئەو زاتە مەزنەن.

- و لەنێوانیاندا جبریل -علیه السلام- کە ڕاسپێردرابوو بۆ دابەزاندنی وەحی بۆ پێغەمبەران.

باوەڕبوون بە کتێبەکان:

ئەو کتێبانەن کە خوای گەورە بۆ پێغەمبەرەکانی دایبەزاندووە.

- وەکو قورئان ؛ بۆ سەر موحەممەد ﷺ . - ئینجیل : بۆ سەر عیسا -علیه السلام-.
- تەورات : بۆ سەر عیسا -علیه السلام-. - زەبور : بۆ سەر داود -علیه السلام-.
- پەڕەکانی ئیبراهیم وموسا : بۆ سەر ئیبراهیم وموسا -علیهم السلام-.

باوەڕبوون بە پێغەمبەران:

ئەو پێغەمبەرانەن کە خوای گەورە بۆ بەندەکانی ناردووە بۆئەوەی فێریان بکات، ومژدەی خێر و بەهەشتیان پێبدەن، ولە شەڕ وخراپە وئاگری دۆزەخ ئاگاداریان بکەنەوە.

باشترینیان بریتین لە پێغەمبەرانی خاوەن ئیرادەی پتەو وبەهێز -أولو العزم- کە بریتین لە:

نوح ، ئیبراهیم ، موسا ، عیسا –علیهم السلام-، موحەممەد ﷺ .

باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی (ڕۆژی قیامەت):

ئاماژەیە بۆئەوەی کە دوای مردن لە گۆڕدا دێت، ورۆژی قیامەت کە ڕۆژی زیندووبوونەوە ولێپرسینەوەیە، ئەهلی بەهەشت لەو شوێنەی بۆیان دانراوە نیشتەجێ دەبن، وئەهلی دۆزەخیش لەو شوێنەی بۆیان دیاریکراوە دەمێننەوە.

باوەڕبوون بە قەدەر خێر وشەڕی:

قەدەر: بریتیە لە باوەڕبوون بەوەی خوای گەورە هەموو شتێك دەزانێت کە لە گەردووندا ڕوودەدات، پێشتر لە پارچە -لەوحە- پارێزراوەکەدا نووسراوە، و ویستی دروستکردن و هێنانەدی هەبووە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ واتە: ﴿ئێمە هەموو شتێکمان بەئەندازە ونەخشەی دیاریکراو دروستکردووە﴾ [القمر: ٤٩]

- وقەدەر چوار پلەی هەیە:

یەکەم: زانستی خوای گەورە، ئەمەش ناسینی پێشوەختەی خوا سەبارەت بەهەموو شتێک دەگرێتەوە، پێش ودوای ڕوودانیان. بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی تەنها لای خوایە زانیاری (کاتی هاتنی) ڕۆژی دوایی وە هەر خوا باران دەبارێنێت وتەنها خوا دەزانێت بەوەی لەمنداڵدانی (دایکان) دایە وە هیچ کەس نازانێت سبەینێ (لە داهاتوودا) چی دەکات وە هیچ کەس نازانێت لە چ شوێن و زەویەکدا دەمرێت بەڕاستی خوا زانا و ئاگادارە﴾ [سورەتی لقمان: ٣٤].

دووەم: خوای گەورە ئەمەی لە پارچە -لەوحە- پارێزراوەکەدا نوسیووە؛ بۆیە هەرچی ڕوویدا وهەرچییەک ڕوودەدات لەلای خوای گەورە لە تۆمارێکدا نووسراوە.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ واتە: ﴿وە کلیلی هەموو نهێنیەکان هەرلای خوایە کەس نایانزانێت جگە لە (خوا) وە (خوا) دەزانێ چی لە وشکانی و دەریادا هەیە وە هەر گەڵایەک بکەوێتە خوارەوە خوا پێی دەزانێت و هەر دانەوێڵەیەک لە تاریکیەکانی زەویدا بێت و هەر تەڕو ووشکێک هەبێت هەر هەموویان لە کتێبی ئاشکرا لە (پارچە پارێزراوەکە:لوح المحفوظ) دان﴾ [سورەتی الأنعام: ٥٩].

سێیەم: هەموو شتێک بە ویستی خوای گەورە ڕوودەدات، واتە هەر شتێک ڕوودەدات یان بوونەوەرەکان ئەنجامی بدەن ئەوا پاش ویستی خوای گەورەیە -سبحانه وتعالى-.

بەڵگە: پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * بۆ ئەو کەسانەی کە بیانەوێت بەڕێی ڕاستدا بڕۆن لە ئێوە * بەڵام ئێوە هیچ ویستێکتان نیە مەگەر خوای گەورە پەروەردگاری هەموو جیهانیان ویستی لەسەر بێت﴾ [التكوير: ٢٨-٢٩].

چوارەم: باوەڕبوون بەوەی کە هەموو بوونەوەرەکان لەلایەن خوای گەورەوە دروستکراون، خودی بوونەوەرەکانی دروستکردووە لەگەڵ سیفەت وجوڵە وهەموو شتێکیان.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ واتە: ﴿وخوای گەورە ئێوەی دروست کردووە و هەموو ئەو کارانەیشی کە دەیکەن﴾ [سورەتی الصافات: ٩٦].

پ١٦: پێناسەی قورئان چییە؟

و: قسەی خوای گەورەیە، وە دروست نەکراوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ * وئەگەر هەریەکێک لە موشریکەکان داوای پاراستنی لێتکرد بیبەخشە ودالدەی بدە، بۆئەوەی گوێی لە وتەی خوای گەورە بێت..﴾ [سورەتی التوبة: ٦].

پ١٧ : ئایا سوننەت چییە؟

و: هەموو وتە و کردار و ڕەزامەندی وسیفەتێکی لاشەیی یان ڕەوشتی پێغەمبەرە ﷺ .

پ١٨ : بیدعە -داهێنان لە ئایین- چییە؟ وئایا قبوڵی بکەین؟

و: هەموو شتێکە کە مرۆڤەکان لە ئایندا دایان هێنا بێت، لەکاتێکدا لەسەردەمی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- و هاوەڵەکانیدا بوونی نەبووە. ونابێت قبوڵی بکەین؛ بەڵکو دەبێت ڕەتی بکەینەوە.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەموو بیدعەیەک -داهێنانێک لەئایندا- گومڕاییە» [رواه أبو داود]، نموونەی بیدعە: وەکو زیادکردن بۆ سەر پەرستنەکان، وزیادکردنی چوارەم جار شوشتن بۆ دەستنوێژ، وئاهەنگ گێڕان بۆ ڕۆژی لەدایکبوونی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، ئەم شتانە نەهاتووە کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- یان هاوەڵان ئەنجامیان دابێت.

پ١٩: باسی بیروباوەڕی وەلاء (دۆستایەتی) وبەرائـ (خۆبەریئکردن) بکە؟

و: وەلاء -دۆستایەتی- واتە: خۆشویستنی ئیمانداران وسەرخستنیان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ * ئیمانداران چ پیاو و چ ژن هاوپەیمان ویشتیوانی یەکن﴾ [سورەتی التوبة: ٧١].

بەرائــ -جیابوونەوە وخۆبەرئیکردن-: واتە ڕق لێبوونەوە لە کافرەکان و دەبێت وەکو دوژمن ســەیر بکرێن.خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لقَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی ئێوە نموونەیەکی باشتان هەیە لە ئیبراهیم و ئەوانەی لەگەڵیدا بوون کاتێک بە گەلەکەیان وت: ئێمە خۆمان لە ئێوە دادەبڕین و هەرچی دەیپەرستن جگە لە خوا ئێمە دەستبەردارتان دەبین دوژمنایەتی ورق وکینە لە نێوان ئێمە و ئێوەدا بۆ هەمیشەییە هەتاوەکو تەنها باوەڕتان بەخودا هەبێت﴾ [سورەتی الممتحنة: ٤].

پ٢٠ : ئایا خوای گەورە هیچ ئاینێکی تر قبوڵ دەکات جگە لە ئاینی ئیسلام؟

و: ئیسلام تاکە ئایینە کە خوای گەورە قبوڵی دەکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واتە: ﴿و هەرکەسێک ئاینێکی تر پەیڕەو بکات جگە لە ئیسلام هەرگیز لێی قبوڵ ناکرێت لە قیامەتیشدا لە دۆڕاوەکان دەبێت﴾ [سورەتی آل عمران : ٨٥].

پ٢١ : کوفر بەقسە وکردەوە وبیروباوەڕە، نموونە بهێنەوە لەسەریان؟

و: نموونەی کوفر بە قسە: جوێندان بە الله -سبحانه وتعالی- یان جوێندان بە پێغەمبەرەکەی -صلى الله عليه وسلم-. نموونەی کوفر بە کردەوە: بێڕێزی کردن بەرامبەر بە قورئان یان سوجدە بردن بۆ جگە لە الله -سبحانه وتعالی-. نموونەی کوفر بە بیروباوەڕ -عەقیدە-: باوەڕی وابێت یەکێکی تر جگە لە الله -سبحانه وتعالی- شایستەی پەرستنە یان باوەڕی وابێت یەکێکی تر جگە لە الله -سبحانه وتعالی- پەروەردگارە وخوڵقێنەرە.

پ٢٢ : دووڕوویی -نیفاق- چییە وجۆرەکانی چین؟

و: ١- **دووڕوویی -نیفاقی- گەورە:** واتە شاردنەوەی کوفر ودەرخستنیی ئیمان.

ودەبێتە هۆی دەرچوون لەئیسلام وبە کوفری گەورە دادەنرێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا * بەڕاستی مونافیقەکان لە نزمترین قووڵایی ئاگردا دەبن هەرگیز هیچ یارمەتیدەرێکیان بۆ نادۆزیتەوە﴾ [سورەتی النساء : ١٤٥].

٢- دووڕوویی -نیفاقی- بچووک:

وەکو: درۆکردن وشکاندنی بەڵێن وخیانەتکردن لە سپاردەکان -ئەمانەتەکان-.

دووڕوویی بچووک نابێتە هۆی دەرچوونی مرۆڤ لە ئیسلام، تـاوانە وبـکەرەکەی لەوەیە تووشـی سزا ببێت.

- پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێـت: «نیشـانەکانی دووڕوو -مونـافیق- سـێن: کاتێـک قسـە دەکـات درۆ دەکـات، کاتێـک بەڵـێن دەدات دەیشـکێنێت، کـاتێکیش شـتێکی پـێ دەسپێردرێت خیانەت دەکات» [رواه البخاري ومسلم].

پ٢٣ : کۆتایی ومۆری پێغەمبەران کێیە؟

و: موحەممەدە ﷺ ، خوای گەورە دەفەرموێت: واتە: ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّين * موحەممەد باوکی هیچ کام لە پیاوەکانتان نییە بەڵکو پێغەمـبەری خوایە و مۆری -کۆتایی- پێغەمبەرانە ﴾ [سـورەتی الأحـزاب : ٤٠]. - وپێغەمـبەر ﷺ دەفەرموێـت: «من مۆری -کۆتایی- پێغەمبەرانم و هیچ پێغەمبەرێک لە پاش من نایەت» [رواه أبو داود والترمذي].

پ٢٤ :ئایا موعجیزە چییە؟

و: موعجیزە: هەموو ئەو شـتانەیە کە خـودا بە پێغەمبەرەکـانی داوە کە شـتی بەدەر لەسروشـتی وئاسایین، بەڵگە وئاماژەن بۆ ڕاستگۆییان، وەکو:

- لەتکردنی مانگ بۆ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-.

- لەتکردنی دەریا وەکو دوو شاخی مەزنی لێهات بۆ موسـا -علیـە السـلام-، پاشـان فیـرعەون و سەربازەکانی لەنێویدا خنکان.

پ٢٥ : ئایا هاوەڵان کێن؟ ئایا پێویستە خۆشیانم بوێت؟

و: هاوەڵ -سەحابی- ئەو کەسەیە کە بە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- گەیشتووە، وباوەڕی پـێ هێناوە و لەسەر مسوڵمان بوون مردووە.

- پێویستە خۆشمان بوێن وشوێنیان بکەویـن وئەوان سەرمەشـقی -قـدوەی- ئـێمە بـن لەژیانـدا، وئەوان خێرترین وباشترینن لە نێو خەڵکیدا لەپاش پێغەمبەران.

باشترینیان: چوار خەلیفەن، کە بریتین لە:

ئەبوبەکر -ڕەزای خوای لێبێت-، عومەر -ڕەزای خوای لێبێت-، عوسمان -ڕەزای خوای لێبێـت-، عەلی -ڕەزای خوای لێبێت-.

پ٢٦ : ئایا دایکانی ئیمانداران کێن؟

و: بریتین لەخێزانەکانی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ * پێغەمبەر نزیکترە بەئیمانداران زیاتر بەخودی خۆیـان (واتە دەبێت زیاتر لەخۆیان خۆشیان بوێت وفەرمـان وداخوازیەکـانی لەسـەرووی فەرمـان وداخوازییەکـانی نەفسی خۆیان بێت) وهاوسەرەکانی دایکیانن (دایکی ئیمانداران)﴾[سورەتی الأحزاب: ٦].

پ٢٧ : ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بەبنەماڵەی -ئەهلی بەیتی- پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-؟

و: ئەوانمان خۆشدەوێت وپشتیوانیان دەبـین ورِقـمان لە ئەوانەیە کە رِقیـان لێیـانە، وزیـادەرِۆیی ناکەین سەبارەتیان، ئەهلی بەیت؛ خێزانەکانی -ژنەکانی- پێغەمبەر ﷺ ونەوەکانی ورِۆڵـەکانی هاشم ورِۆڵەکانی (المطلب) دەگرێتەوە لەئیمانداران.

پ٢٨ : ئەرکی -واجبی- ئێمە چییە بەرامبەر بە فەرمانرِەوا مسوڵمانەکان؟

و: ئەرکی ئێمە بەرامبەر بە فەرمانرِەوا مسوڵـمانەکان بـریتیە لەرِێزگرتنیـان، گوێرِایـەڵی کردنیـان لەشتێکدا گوناهی تێدا نەبێت، ودەرنەچوون لەدژیان، ونزا کردن بۆیان وئامۆژگاری کردنیان بەنهێنی.

پ٢٩ : شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران -دارالمؤمنین- چییە؟

و: شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران بەهەشتە، خوای گەورە دەفەرموێت:
﴿إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّـالِحَاتِ جَنَّـاتٍ تَجْـرِي مِـنْ تَحْتِهَـا الْأَنْهَـارُ ...﴾ واتە: ﴿بەدڵنیاییەوە خوای گەورە ئەو کەسانەی کە باوەرِیان هێناوە وکردەوەی چـاکە دەکەن دەیانکـاتە نێـو ئەو باخانەی کە رِووبارەکان لە ژێریاندا دەرِژێن...﴾ [سورەتی محمد: ١٢].

پ٣٠ : شوێنی نیشتەجێبوونی کافرەکان چییە؟

وەڵام: شوێنی مانەوەی کافرەکان دۆزەخە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِـي وَقُودُهَـا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ واتە: ﴿خۆتان بپارێزن لەو ئاگرەی کە سووتەمەنیەکەی مـرۆڤ و بەردن کە بۆ کافرەکان ئامادە کراوە﴾ [سورەتی البقرة: ٢٤].

پ٣١ : ترس چییە؟هیوا -رِەجا- چییە؟ بەڵگەکان چیین سەبارەتیان؟

و: ترس: واتە ترسان لەخوای گەورە ولە سزای ئەو زاتە مەزنە.

هیوا -رِەجا-: واتە ئومێد بە پاداشت ولێخۆشبوون و رِەحمەتی خوای گەورە.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ واتە: ﴿ ئەوانەی بانگیان دەکەن بەدوای هۆکاری -ئامرازی- نزیکبوونەوە لە پەروەردگاریان دەگەڕێن هەریەکەیان هەوڵی نزیکبوونەوە دەدەن هیوایان بە ڕەحمەتی ئەو هەیە و لە سزای ئەو دەترسن﴾ [الإسراء: ٥٧].

وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ * وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ * بەندەکانم ئاگادار بکەوە کە بەڕاستی من لێخۆشبووم ومیهرەبانم * وسزای من سەختترین ئازار وسزایە﴾ [الحجر: ٤٩ - ٥٠].

پ٣٢ : هەندێک ناو وسیفاتەکانی خوای گەورە باس بکە؟

و: الله، الرب (پەروەردگار)، الرحمان (میهرەبان)، السمیع (بیسەر)، البصیر (بینا)، العلیم (زانا)، الزراق (ڕۆزیدەر)،الحي (هەمیشە زیندوو)، العظیم (مەزن) ... جگە لەمانە لە ناو وسیفەتە بەرزەکانی پەروەردگار -سبحانه وتعالى-.

پ ٣٣ : ئەم ناوانە شیبکەرەوە؟

و: الله: واتا خودای بەتەنها پەرستراو بەهەق وڕاستی وهیچ هاوبەش وهاوتایەکی نییە.

الرب (ئەلرەب:پەروەردگار): واتا خوڵقێنەر وپادشا وخاوەنداری هەموو شتێک وڕۆزیدەر وهەموو گەردوون بەڕێوە دەبات بەتەنها -سبحانه وتعالى-.

السمیع (ئەلسەمیع:بیسەر): ئەو زاتەیە کەبیستنی هەموو شتێکی گرتۆتەوە وهەموو شتێک دەبیستێت، وهەموو دەنگەکان دەبیستێت سەرەڕای جیاوازیان ونزمی وبەرزی دەنگیان.

البصیر (ئەلبەسیر: بینا): ئەو زاتەیە کە هەموو شتێک دەبینێت زۆر ورد وبچووک یان گەورە بێت.

العلیم (ئەلعەلیم:زانا): ئەو زاتەیە کە زانستی دەوری هەموو شتێکی داوە وهەموو شتێک دەزانێت لەڕابردوو وداهاتوودا.

الرحمن (ئەرەحمان:بەبەزەیی ومیهرەبان): ئەو زاتەیە کە میهرەبانی وڕەحم وبەزەیی هەموو خوڵقێنراو وزیندووەکانی گرتۆتەوە، هەمووی بەندەی ئەو زاتەن وخوڵقێنراوەکان لەژێر ڕەحمەت وبەزەیی ئەودان -سبحانه وتعالى-.

الرزاق (ئەلرەزاق:ڕۆزیدەر): ئەو زاتەیە ڕۆزی وڕزق دەبەخشێت بەهەموو بوونەوەرەکان لە مرۆڤ وجنۆکە وئاژەڵەکان.

الحي (ئەلحەی:هەمیشە زیندوو): ئەو زاتەیە کە نامرێت، وهەموو خوڵقێنراوەکان دەمرن.

العظيم (ئەلعزیم:مەزن): ئەو زاتەیە کە هەموو کەماڵ وتەواوی ومەزنیەک تەنها بۆ ئەوە لە ناو وسیفەت وکردەوەکانیدا.

پ٣٤: ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بە زانایانی مسوڵمانان؟

و: ئەرکی -واجبی- ئێمە بەرامبەر زانایانی مسوڵمانان ئەوەیە خۆشمان بوێن وتەنها بۆ لای ئەوان بگەڕێینەوە لە مەسەلە وبابەتەکان وهەروەها لەپێشهاتە -نازیلە- شەرعیەکان، ودەبێت تەنها بەچاکە باسیان بکەین، هەرکەسێک بە نەرێنی باسیان بکات، لەسەر ڕێگای ڕاست لایداوە،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ * خوای گەورە ئەوانەی باوەڕیان هێناوە لە ڕیزەکانی ئێوەدا بەرزیان دەکاتەوە وئەوانەی زانستیان پێدراوە وە خوای گەورە ئاگادار وشارەزایە لەوەی کە دەیکەن﴾ [المجادلة: ١١].

پ٣٥ : ئایادۆستەکانی –وەلیەکانی- خوای گەورە کێن؟

و: ئیمانداره تەقوادارەکانن، پەروەردگار دەفەرموێت:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ * بەڕاستی وەلیەکانی -دۆستانی- خوا هیچ ترسێکیان لەسەر نییە وخەمبار نابن * ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و لە خوا دەترسن -تەقوادارن-﴾ [یونس: ٦٢-٦٣].

پ٣٦ : ئایا ئیمان (باوەڕ) قسە وکردەوەیە؟

و: ئیمان قسە وکردەوە وبیروباوەڕە -عەقیدەیە-.

پ٣٧ : ئایا ئیمان زیاد وکەم دەکات؟

و: ئیمان بە گوێڕایەڵی خوای گەورە زیاد دەکات و بە سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی خوا کەم دەبێتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ واتە: ﴿ئیماندارانی ڕاستەقینە ئەوانەن کە کاتێک باسی خوا دەکرێت دڵیان پڕ دەبێت لە ترس (بەشکۆدانانی پەروەردگار) وە ئیمانیان زیاد دەکات کاتێک ئایەتەکانی بۆ بخوێندرێتەوە وتەنها پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن﴾ [سورەتی الأنفال: ٢].

پ٣٨ : ئیحسان (چاکەکاری) چییە؟

و: ئەوەیە خوای گەورە بپەرستیت وەکو ئەوەی بیبینیت، وە ئەگەرچیش ناتوانی بیبینیت، ئەوا ئەو تۆ دەبینێت.

پ٣٩ : کەی کردەوەکان لەلای خوای گەورە قبوڵ دەکرێن -سبحانە وتعالى-؟

و: بەدوو مەرج:

١- ئەگەر کردارەکە بەدڵسۆزی -بەئیخلاصی- تەواو بۆ خوای گەورە وترا بێت یان کرابێت.

٢- ئەگەر کردەوەکە بەپێی سونەتی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بێت.

پ٤٠ : تەوەکول -پشتبەستن- بەخوای گەورە چییە؟

و: واتە تەوەکول -پشت بەستن- بە خوای گەورە لە هێنانی سوود ودوورخستنەوەی زیان، لەهەمان کاتدا بەکارهێنانی هۆکار وئامرازەکان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ * هەرکەسێک تەوەکولی بە خوا بێت -پشت بەخوا ببەستێت- ئەوا ئەو زاتە بەسە بۆی﴾ [الطلاق: ٣]. ﴿حَسْبُهُ﴾: واتا: تەنها ئەو زاتە بەسە بۆی؛ بۆئەوەی بەهانایەوە بێت وئەوەی داوای دەکات پێی ببەخشێت.

پ٤١ : ئایا ئەرکی -واجبی- فەرمان کردن بە چاکە ونەهی کردن لە خراپە چییە؟

و: چاکە: واتە فەرمانکردن بەهەموو گوێڕایەڵیەک بۆ خوای گەورە -عز وجل-، وخراپە: واتە نەهی کردن لە هەموو سەرپێچیەکی فەرمانەکانی خوای گەورە -عز وجل-، پەروەردگار دەفەرموێت:
﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ واتە: ﴿ئێوە باشترین ئومەتن کە بۆ (سوودی) خەڵکی هێنراونەتە بوونەوە فەرمان بەچاکە ونەهی لەخراپە دەکەن وباوەڕتان بە خوا هەیە وئەگەر جولەکە وگاوڕەکان -ئەهلی کیتاب- باوەڕ بهێنن ئەوا ئەمە خێرترە بۆیان تێیانـدایە باوەڕدارە بەڵام زۆرینەیان فاسقن -ڕۆچوون لەتاوانەکاندا-﴾ [سورەتی آل عمران : ١١٠].

پ٤٢ : ئایا ئەهلی سونە وجەماعەت کێن؟

و: ئەوانەن لەسەر هەمان ڕێبازی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- وهاوەڵانی ئەون لە قسە وکردار وبیروباوەڕیاندا، پێیان دەوترێت: (ئەهلی سوننە) چونکە پابەند وشوێنکەوتووی سوننەتی پێغەمبەرن -صلى الله عليه وسلم- وخۆیان بەدوور گرتووە لە بیدعە -لە داهێنان لە دین-.

وپێیان دەووترێت (جەماعەت -کۆمەڵ-): ئەمیش ئاماژەیە بۆ ئەوەی لەسەر هەق وڕاستی یەکیان گرتووە وکۆبوونەتەوە، وتێیدا دابەش نەبوون.

****

بەشی فیقهـ

پ١ : پێناسەی (تەهارە:الطهارة:پاککردنەوە) لەفیقهدا چییە؟

و: پاککردنەوە (تەهارە:الطهارة)؛ واتا پاکبوونەوە ولابردنی پیسی واتـایی -ئەلحەدەس:الحـدث-، وپاکبوونەوە ولابردنی پیسی هەستپێکراو -ئەلخەبەس:الخبث-.

پاکبوونەوە ولابردنی پیسی هەستپێکراو -ئەلخەبەس:الخبث- : بـریتیە لەوەی مسـوڵمان هەمـوو پیسیەک لاببات کە تووشی لاشەی یان جلەکەی یان شوێنی نوێژکردنی بووە.

پاکبوونەوە ولابردنی پیسی واتایی -ئەلحەدەس:الحدث- : بەدەسـتنوێژگرتن وخۆشـۆردن دەبێـت؛ بەئاوی پاک، یان تەیەمـوم کـردن ئەگەر ئـاو دەسـتنەکەوت، یـان بەهـۆی بیـانوویەکەوە نەکـرا ئـاو بەکاربهێنرێت.

پ٢ : چۆن شتێک پاکدەکرێتەوە ئەگەر تووشی پیسی بووبێت؟

و: بەئاو دەیشۆرێت هەتاوەکو پاک دەبێتەوە.

- بەڵام شتێک سەگ دەمی لێدابێت؛ ئەوا حەوت جار دەشۆردرێت ویەکەم جاری بەخۆڵ.

پ٣ : ئایا فەزڵ وپاداشتی دەستنوێژگرتن چیە؟

و: پێغەمبەر -صـلی الـله علـیە وسـلم- دەفەرموێـت: «ئەگەر بەنـدەی مسـوڵمان یـان ئیمانـدار دەستنوێژ بگرێت ودەموچاوی بشوات؛ ئەوا هەموو گوناهەکان کە بە چـاوی سـەیری کـردووە لەگەڵ ئاوەکەدا لە دەموچـاویەوە دەردەچـن، (تەنـانەت دەردەچـن) لەگەڵ کۆتـا دڵـۆپەی ئاویشـدا، وئەگەر دەستەکانی بشوات؛ ئەوا هەموو گوناهەکان کە بە دەستەکانی (بە دەستلێدان) کردوویەتی لە دەسـتیەوە دەردەچن لەگەڵ ئـاوەکەدا، (تەنـانەت دەردەچـن) لەگەڵ کۆتـا دڵـۆپەی ئاویشـدا، وئەگەر پێیەکـانی بشـوات؛ ئەوا هەمـوو گوناهەکـان کە بە پێیەکـانی (بە ڕۆیشـتن بـۆ شـوێنی خـراپ) کردوویەتـی لە پێیەکانیەوە دەردەچن لەگەڵ ئاوەکەدا، (تەنانەت دەردەچن) لەگەڵ کۆتـا دڵـۆپەی ئاویشـدا، کاتێـک تەواو دەبێت (لە دەستنوێژگرتن) پاکبووەتەوە لە هەموو گوناهەکان». [رواە مسلم].

پ٤ : چۆن دەستنوێژ دەگریت؟

و: شۆردنی دەستەکان -هەتاوەکو مەچەک- سێ جار.

- ئاوڕادانە نێو دەم ودەرکردنی -مضمضة-.

- (استنشاق واستنثار) وئاو هەڵمژینە نێو لووت ودەرکردنی -پەرش کردنی-؛ سێ جار.

وئاوڕادانە نێو دەم ودەرکردنی -مضمضة-: بریتیە لەوەی بەچنگـی دەسـت ئـاو بخەیـتە نێـو دەم وئەملاوئەولای پێبکەیت لەناو دەمدا -وەکو غەرغەرە کردن- وپاشان ئاوەکە فڕێ بدەیت بۆئەوەی دەم لەپاشماوەی خۆراک وشتی تر پاک بێتەوە.

وئاو هەڵمژینە نێو لووت -إستنشاق-: هەڵمژینی هەوا لەگەڵ چنگی ئاو بەدەستی ڕاسـت بـۆ نێـو لووت.

ودەرکردنی -پەرش کردنی- ئاو (إستنثار): بریتیە لە دەرکردنی ئاوەکە بەدەستی چەپ پاش ئەوەی هەڵی مژیە نێو لووتی.

پاشان شۆردنی ڕوو سێ جار.

شوشتنی قۆڵەکان -سەری پەنجەکان هەتاوەکو ئانیشکیش دەشوات- ؛ سێ جار.

پاشان مەسح کردن بەسەر سەردا، بەناو لەپی دەستەکان لەپێشـەوە پاشـان بردنـی بـۆ پاشـەوەی سەر، وهەروەها مەسحکردنی گوێیەکان.

پاشان شوشتنی پێ هەتاوەکو گوێزنگەکان -قولەپێکان- (قولەپێکانیش دەشوات) ؛ سێ جار.

ئەمە تەواوترین شێوازی دەستنوێژکردنە، ئەمە گێڕدراوەتەوە کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسـلم- ئەنجامیداوە ولە (بخاري) و (مسلم)دا هـاتووە، لەلایەن عوسـمان و عبـداللەی کـوڕی زەیـد وهـتد گێڕدراوەتەوە. هەروەها هاتووە لە (بخاري) وهتد: (أنه توضأ مرة مرة، وأنه توضـأ مـرتين مـرتين) واتە: (یەک جار -ئەندامەکانی دەستنوێژگرتنی- شۆرد، ودوو جـار -ئەنـدامەکانی دەسـتنوێژگرتنی- شـۆرد)، واتە: هەرئەندامێک لەوانەی لەکاتی دەستنوێژگرتن دەبێت بشۆردرێن ؛ یەک جار دەیـانی شـۆرد یـان دوو جار.

پ٥ : فەرزەکانی دەستنوێژ چین؟ ژمارەیان چەندە؟

و: فەرزەکانی دەستنوێژگرتن ئەوانەن کە دەسـتنوێژگرتنی مسـوڵمان دروسـت نیـیە ئەگەر واز لە یەکێکیان بهێنێت.

١- شۆردنی ڕوو کە ئەمانەیش دەگرێتەوە: ئاوڕادانە نێو دەم ودەرکردنی -مضمضة- وئاو ڕادانە نێـو لووت ودەکردنی -إستنشاق وإستنثار-.

٢- شۆردنی قۆڵەکان -سەرە پەنجەکان هەتاوەکو ئانیشکەکان وئانیشکەکانیش دەشوات-.

٣- مەسحکردن بەسەر سەردا، ومەسحکردنی گوێیەکانیش دەگرێتەوە.

٤- شۆردنی پێیەکان هەتاوەکو قولەپێکان [گوێزنگەکان] -شۆردنی قولەپێکانیش دەگرێتەوە-.

٥- پاراستنی ڕیزبەندی لەشۆردنی ئەندامەکان، واتا سەرەتا ڕووی دەشوات پاشان دەستەکان، پاشان مەسحکردنی سەر، لەکۆتاییدا شۆردنی پێیەکان.

٦- بێ ناوبڕ بێت: واتە شۆردنی ئەندامەکان ماوە وناوبڕ لەنێوانیان نەبێت، واتا نابێت پاش شۆردنی ئەندامێک وازی لێبهێنێت هەتا وشک دەبێتەوە وئاوی پێوە نامێنێت پاشان ئەندامێکی تر بشوات، یان نیوەی ئەندامەکانی دەستنوێژگرتن بشوات، ونیوەکەی تری کاتێکی تر بیشوات، ئەم دەستنوێژگرتنە دروست نییە.

پ٦ : سونەتەکانی دەستنوێژ چین؟ وژمارەیان چەندە؟

و: سونەتەکانی دەستنوێژ: ئەگەر ئەنجامیان بدات ئەوا پاداشتی زیاتری بۆ هەیە، وئەگەر وازیان لێبهێنێت ؛ گوناهبار نابێت، ودەستنوێژگرتنەکەی دروستە، ئەوانیش بریتین لە:

١- ووتنی: بسم الله.

٢- سیواک کردن.

٣- شۆردنی هەردوو دەستەکان -کە لەسەرەتادا دەیشوات هەتاوەکو مەچەك-.

٤- ئاوهێنان بەدەست بەنێو پەنجەکاندا.

٥- شۆردنی دووەم وسێیەم جاری ئەندامەکانی دەستنوێژگرتن.

٦- سەرەتا شۆردنی لای ڕاست.

٧- ووتنی زیکری پاش دەستنوێژگرتن. «أشهد أن لا إله إلا الله، وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله».

٨- ئەنجامدانی دوو ڕکات لەپاش دەستنوێژگرتن.

پ٧ : ئەو شتانەی دەبێتە هۆی شکاندنی -هەڵوەشاندنەوەی- دەستنوێژگرتن، بیانژمێرە؟

و: ئەوەی لەپێش وپاشەوە دەردەچێت، لە میز یان پاشەڕۆ یان هەوا.

خەوتن، یان شێت بوون یان لەهۆش خۆچوون.

خواردنی گۆشتی وشتر.

دەستلێدان لە ئەندامی زاوزێ یان لەپاشەوە بەڕاستەوخۆ ؛ بێ ئەوەی هیچ بەربەستێک وەکو قوماش یان شتی تر هەبێت لەنێوان.

پ٨ : ئایا تەیەموم کردن چییە؟

و: تەیەموم کردن: بریتیە لەبەکارهێنانی خۆڵ یان هتد لە خاکی سەر زەوی، لەکاتی نەبوونی ئاو یان بەهۆی عوزرێکەوە نەتوانرا ئاو بەکاربهێنرێت.

پ٩ : چۆن تەیەموم بکەین؟

و: یەک لێدان لەسەر خاکی زەوی بەناو لەپی دەستەکان، وپاشان مەسحکردنی بەسەر ڕووو ودیوی سەرەوەی دەستەکان ؛ یەک جار.

پ١٠ : ئەو شتانە چین کەدەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی تەیەموم؟

و: هەموو ئەو شتانەن کە دەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی -شکاندنی- دەستنوێژ.

وهەروەها ئەگەر ئاوی دەستکەوت؛ ئەوا تەیەموم کردن هەڵدەوشێتەوە ودەبێت بەئاوەکە دەستنوێژ بگرێت.

پ١١ : ئایا خوف وگۆرەوییەکان چیین؟ وئایا دەبێت مەسح بکاتە سەریان؟

و: خوفەکان: ئەوەیە لەپێیەکان دەکرێت بەڵام لەپێست دروستکراوە.

گۆرەوییەکان: ئەوەیە لەپێیەکان دەکرێت بەڵام لە شتی تر دروستکراوە جگە لەپێست.

ورێگەپێدراوە مەسح کردن بەسەریان لەجیاتی شۆردنی پێیەکان.

پ١٢ : حیکمەتی مەسحکردن لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- باس بکە؟

و: ئاسانکاریە بۆ بەندەکان، بەتایبەت لەکاتی سەرما وزستان وسەفەردا، چونکە لەم حاڵەتانەدا داکەندنی گۆرەوییەکان قورس وناڕەحەتە.

پ١٣ : مەرجەکانی دروستێتی مەسح لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- چین؟

و: ١- بەدەستنوێژگرتنەوە گۆرەوییەکانی لەپێکردبێت، واتا لەپاش ئەوەی دەستنوێژ دەگرێت ئینجا گۆرەوییەکان لەپێ دەکات.

٢- دەبێت گۆرەوییەکە پاک بێت، بۆیە جائیز نییە مەسحکردن لەسەر شتی پیس.

٣- دەبێت گۆرەوییەکە ئەو شوێنانە داپۆشێت کە لەدەستنوێژگرتندا فەرزە بشۆردرێن؛ ئەمانیش بریتین لە پێیەکان هەتاوەکو قولەپێکان -قولەپێکانیش دەگرێتەوە-.

٤- دەبێت مەسحکردن لە ماوەی دیاریکراودا بێت، بۆ کەسی نیشتەجێبوو: ڕۆژ وشەوێک -٢٤ کاتژمێر-، وبۆ ڕێبوار -موسافیر- : سێ ڕۆژ وشەوەکانی -٧٢ کاتژمێر-.

پ١٤ : سیفەت وچۆنیەتی مەسحکردن لەسەر گۆرەوییەکان –خوفەکان- چۆنە؟

و: سیفەت وچۆنیەتی مەسحکردن بەم شێوەیە: پەنجەکانی دەستی کە تەڕی کردووە بەئاو دەیهێنێت -مەسحی دەکات- بەسەر دیوی سەرەوەی پێیەکانی پاشان بەرەو ساقی -لاقی- بۆ سەرەوە دەیبات، پێی ڕاستی بەدەستی ڕاستی وپێی چەپی بەدەستی چەپی مەسح دەکات، وبۆشایی دەخاتە نێوان پەنجەکان لەکاتی مەسحکردن وتەنها یەک جار مەسح دەکات ودووبارەی ناکاتەوە.

پ١٥ : چی شتێک دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی مەسحکردن لەسەر خوفەکان؟

و: ١- تەواوبوونی ماوەی مەسحکردن، مەسحکردن لەپاش تەواوبوونی ماوەی دیاریکراو لەشەرعدا ڕێگەپێدراو نییە، ئەمیش بریتیە لە ڕۆژ وشەوێک -٢٤ کاتژمێر- بۆ نیشتەجێبوو، سێ ڕۆژ وشەوەکانی -٧٢ کاتژمێر- بۆ ڕێبوار.

٢- داکەندنی گۆرەوییەکان؛ ئەگەر مرۆڤ گۆرەوییەکان یان تاکێکیانی داکەند لەپاش مەسحکردن ئەوا مەسحکردنەکەی پوچەڵ دەبێتەوە.

پ١٦ : واتای نوێژ چییە؟

و: نوێژکردن: واتا پەرستنی خوای گەورە بە هەندێک وتە وکرداری تایبەت، بەتەکبیر کردن -ووتنی: الله أكبر- دەستپێدەکات، و بەسەلامدانەوە کۆتایی پێدێت.

پ١٧ : حوکمی نوێژکردن چییە؟

و: نوێژکردن فەرزە لەسەر هەموو مسوڵمانێک.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

واتە: ﴿بەڕاستی نوێژکردن نووسراوە لەسەر ئیمانداران (کە ئەنجامی بدەن) لە کاتە دیاریکراوەکاندا﴾ [سورەتی النساء: ١٠٣].

پ١٨ : حوکمی وازهێنان لەنوێژکردن چییە؟

و: وازهێنان لەنوێژکردن کوفرە -بێباوەڕییە-، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەو پەیمانەی -جیاکارەوەی- کە لەنێوان ئێمەی موسڵمان وئەوانی بێباوەڕدا هەیە؛ نوێژکردنە، جا هەرکەسێک واز لەنوێژکردن بهێنێت؛ ئەوا کافر -بێباوەڕ- بووە» [رواه أحمدوالترمذي وغيرهما]

پ١٩ : چەند نوێژ واجبە لەسەر مسوڵمان لەڕۆژ وشەوێکدا؟ وژمارەی ڕکاتەکانی هەرنوێژێک چەندە؟

و: پێنج نوێژ فەرزە لەسەر مسوڵمان لە شەو وڕۆژێکدا، ونوێژی بەیانی : دوو ڕکات، ونوێژی نیوەڕۆ : چوار ڕکات، ونوێژی عەسر : چوار ڕکات، ونوێژی مەغریب : سێ ڕکات، ونوێژی عیشا : چوار ڕکات.

پ٢٠ : مەرجەکانی دروستێتی نوێژکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیسلام؛ نوێژکردنی کافر دروست نییە.

٢- ئەقڵ؛ نوێژکردنی شێت دروست نییە.

٣- جیاکاری؛ نوێژکردنی منداڵێک دروست نییە کە جیاکاری نەکات -لەنێوان چاکە وخراپە-.

٤- نیەت.

٥- هاتنی کاتی نوێژ.

٦- پاکبوونەوە -دەستنوێژگرتن یان خۆشۆردن- پاش ئەوەی تووشی ئەو شتانە بوو کە دەستنوێژ دەشکێنێت -الحدث-.

٧- خۆپاککردنەوە یان پاککردنەوەی ئەو شوێنی نوێژی تێدا دەکات لەشتە پیسەکان.

٨- داپۆشینی شەرمگە -عەورەت-.

٩- ڕووکردن لەئاراستەی قیبلە.

پ٢١ : ژمارەی پایەکانی -ڕوکنەکانی- نوێژ چەندە؟

و: چواردە پایەیە، کە بریتین لە:

١- وەستان لەنوێژی فەرزدا بۆ کەسێک بتوانێت بەپێوە بوەستێت.

٢- تەکبیرەی ئیحرام، ووتنی: (الله أكبر) کاتێک دەستدەکەیت بەنوێژکردن.

٣- خوێندنی سورەتی -الفاتحة-.

٤- ڕکوع بردن، وپشتی ڕێک دەوەستێنێت لەکاتی ڕکوع بردن وسەری پێویستە هاوئاستی پشتی دەبێت.

٥- بەرزبوونەوە لە ڕکوع بردن.

٦- وەستان بەڕێکی وئارامی لەپاش بەرزبوونەوە لە ڕکوع بردن.

٧- سوجدە بردن؛ پێویستە نێوچەوانی ولووتی ونێو لەپەکانی وئەژنۆکانی وسەری پەنجەی پێیەکانی بەجوانی لەسەر شوێنی سوجدە بردن دابنێت.

٨- بەرزبوونەوە لە سوجدە بردن.

٩- دانیشتن لەنێوان سوجدەکان.

وسونەت بریتیە لە: دانیشتن بەشێوازی (ئیفتیراش) واتا لەسەر پێی چەپی دابنیشێت، وپێی ڕاستی بوەستێنێت وپەنجەی پێیەکانی بەرەو ئاراستەی قیبلە بێت.

١٠- هێمنی ودڵنیایی، ئەمیش بریتیە لەسەرخۆیی لە جێبەجێکردنی هەر پایەیەکی کرداری.

١١- ووتنی تەشەهودی -تەحیاتی- کۆتایی.

١٢- دانیشتن بۆ ووتنی.

١٣- دوو سەلامدانەوە، ئەمیش بریتیە لەوەی دووجار بڵێت: (السَّلام عليكم ورحمة الله).

١٤- ڕیزبەندی لەئەنجامدانی پایەکان -بەو شێوەیەی باسمانکرد-، بۆ نمونە ئەگەر بەئەنقەست سوجدە ببات لەپێش ڕکوع بردن؛ ئەوا نوێژەکەی پوچەڵ دەبێتەوە، بەڵام ئەگەر بەهەڵە ئەمە بکات ئەوا دەبێت بگەڕێتەوە بۆ ڕکوع بردن، پاشان سوجدە دەبات.

پ٢٢ : واجبەکانی نوێژ باس بکە؟

و: واجبەکانی نوێژ هەشتن، بریتین لە:

١- تەکبیرەکانی نێو نوێژ -ووتنی: الله أكبر لەکاتی چوون لەپایەیەک بۆ پایەیەکی تر-، جگە لە تەکبیرەی ئیحرام نەبێت.

٢- ووتنی: «سمع الله لمن حمده»* بۆ ئیمام وکەسێک بەتەنها نوێژ بکات، *(واتە: پەروەردگار وەڵامی ئەوانە دەداتەوە -دەیانبیستێت- کە حەمد وسوپاسی دەکەن).

٣- ووتنی: «ربنا ولك الحمد»*، *(واتە: پەروەردگاری حەمد وستایش تەنها بۆ تۆیە).

٤- ووتنی: «سبحان ربي العظيم»* یەک جار لەکاتی ڕکوع بردن، *(واتە: پاک وبێگەردی بۆ پەروەردگاری مەزن).

٥- ووتنی: «سبحان ربي الأعلى»* یەک جار لەکاتی سوجدە بردن، *(واتە: پاک وبێگەردی بۆ پەروەردگار کە بەرزی وپایەداری وبڵندی ڕەهایە).

٦- ووتنی: «رب اغفر لي»* لەنێوان سوجدەکاندا، *(واتە: پەروەردگارم لێم خۆش بە).

٧- خوێندنی تەشەهودی -تەحیاتی- یەکەم.

٨- دانیشتن بۆ خوێندنی تەشەهودی یەکەم.

پ٢٣ : ئایا سونەتەکانی نوێژ چین؟

و: یانزە سونەتن، بریتین لە:

١- لەپاش تەکبیرەی ئیحرام بڵێت: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتَعَالَىٰ جـدك، ولا إله غيرك»* وپێی دەووترێت: (نزای ئیستیفتاح:دعاء الاستفتاح)، *(واتە: خودایە پاک وبێگەردی بـۆ تۆ، وحەمد وسوپاس بۆ تـۆ، نـاوت بەرز وپیـرۆزە، بەرز وبڵنـدە مەزنیـت، وهـیچ پەرسـتراوێک هەق وڕاست نییە شایستەی پەرستن بێت جگە لە تۆ).

٢- پەناگرتن بەخوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێکراو.

٣- ووتنی بەسمەلە (بسم الله الرحمان الرحيم).

٤- ووتنی: ئامین.

٥- خوێندنی سورەتێک یان چەند ئایەتێك لەپاش سورەتی -الفاتحة-.

٦- خوێندنی قورئان بەئاشکرا -بەدەنگـی بیسـتراو- لەلایەن ئـیمامەوە، لەو نـوێژە بەکـۆمەڵانەی سونەت وایە قورئان بەدەنگی بەرز تێیاندا بخوێندرێت.

٧- لەپاش تەحمید کردن (لەپاش -سمع الله لمن حمده-) بڵێت: «ملء السَّمٰوات، ومـلء الأرض، وملء ما شئت من شيء بعد» واتە: «هێندەی پڕ بەئاسمانەکان وپڕ بەزەوی وهەرچـی شـتێکی تـر تـۆ ویستت».

٨- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری تەسبیح لەڕکوع برندا، واتا: تەسـبیحی دووەم وسـێیەم یـان زیاتر بیڵێت.

٩- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری تەسبیح لەسوجدە برندا، واتا: تەسبیحی دووەم وسـێیەم یـان زیاتر بیڵێت.

١٠- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری نێوان سوجدەکان: «رب اغفر لي».

١١- سەلاوتدان لەتەشەهودی کۆتایی لەسەر -بنەماڵـەی- ئەهلی بەیتی پێغەمبەر ﷺ، نزاکردنی بەرەکەت بۆ سەر پێغەمبەر ﷺ وبنەماڵـەکەی، ونزا کردن لەپاش تەواوبوونی تەشەهود.

چوارەم: کردەوە سونەتەکان، وپێیان دەووترێت شێوازەکان:

١- بەرزکـردنەوەی دەسـتەکان لەگەڵ ووتنـی تەکبیـرەی ئیحرامـدا هەتـاوەکو ئاسـتی شـانەکان بەشێوەیەک ناولەپەکان بەرەو ئاراستەی قیبلە بن.

٢- بەرزکردنەوەی دەستەکان بەهەمان شێوازی پێشوو لەکاتی چوون بۆ ڕکوع بردن.

٣- بەرزکردنەوەی دەستەکان بەهەمان شێوازی پێشوو لەکاتی بەرزبوونەوە لەڕکوع بردن.

٤- گەڕانەوەی دەستەکان بۆ شوێنی خۆیان لەپاش بەرزکردنەوەیان.

٥- دانانی دەستی ڕاست لەسەر دەستی چەپ.

٦- سەیرکردنی شوێنی سوجدە بردن لەکاتی نوێژدا.

٧- کاتێک بەپێوە دەوەستێت بۆشایی دەخاتە نێوان پێیەکانیەوە.

٨- بەپەنجەکانی دەستەکانی ئەژنۆکانی دەگرێت وبۆشایی دەخاتە نێوان پەنجەکانیەوە، وپشتی بەڕێکی دەوەستێنێت لەکاتی ڕکوع بردندا بەشێوەیەک سەری هاوئاستی پشتی بێت.

٩- بەشێوەیەکی جوان سوجدە دەبات لەسەر زەوی کە ئەندامەکان بەجێگیری بوەستن لەسەر زەوی ونوێژخوێن ئارامی ودڵنیایی پێوە دیاربێت، وپێویستە ڕاستەوخۆ بەر زەوی بکەون و لەسەر شوێنی سوجدە بردن دابنرێن.

١٠- لەکاتی سوجدە برندان ؛ باڵەکانی دوور بخاتەوە لە تەنیشتەکانی لاشەی، وهەروەها سکی دوور بخاتەوە لە ڕانەکانی، وڕانەکانی دوور بخاتەوە لە ساقەکانی -لاقەکانی-*، وبۆشایی بخاتە نێوان ئەژنۆکانیەوە، وپێی لەسەر زەوی بوەستێنێت -بچەقێنێت-، و سەرەپەنجەی پێیەکانی لەسەر زەوی بێت بەرەو ئاراستەی قیبلە بن وبۆشایی لەنێوانیان بێت، ودەستەکانی هاوئاستی شانەکانی بن لەسەر زەوی وپەنجەکانی دەستی پێکەوە بلکێنێت بەرەو ئاراستەی قیبلە. *(ساق -لاق- : مەبەست ئەو ئێسکە درێژەیە کە گوێزنگەکان بەئەژنۆکانەوە دەبەستێت).

١١- بەشێوازی (ئیفتیراش)* دادەنیشێت لەنێوان سوجدە بردنەکاندا، ولە تەشەهودی یەکەم، بەڵام بەشێوازی (تەوەروک)** دادەنیشێت لەتەشەهودی دووەم. *(دانیشتنی الافتِراش -ئیفتیراش- بریتیە لەوەی سمتی لای چەپی بخاتە سەر بنی پێی چەپی و لەسەری دابنیشێت وپێی ڕاستی لەسەر زەوی بچەقێنێت -بیوەستێنێت-)،**(دانیشتنی الـتورك -تەوەروک- بریتیە لەوەی پێی ڕاستی بچەقێنێتە -بیوەستێنێتە- سەر زەوی وپێی چەپی لە ژێر پێی ڕاستیەوە دەربکات ولە سەر سمتی لای چەپی دابنیشێت).

١٢- لەکاتی دانیشتندا ؛ دەستەکانی بەڕاخراوی لەسەر ڕانەکانی دادەنێت وپەنجەکانی پێکەوە بلکێنێت، بەڵام لە تەشەهوددا سەبارەت بەدەستی ڕاستی ؛ پەنجە بچووکەکە وئەوەی تەنیشتی دەگرێتەوە -دەیانوقێنێت-، و بەپەنجە گەورەکە -قامکە گەورەکە- وپەنجەی ناوەڕاست ئەڵقەیەک دروست دەکات، وپاشان پەنجەی شایەتمان -درێژ دەکاتەوە- ئاماژەی پێدەکات بەرەو ئاراستەی قیبلە هەتاوەکو تەواو دەبێت لەخوێندنی تەشەهود.

١٣- ئاوڕدانەوە بەرەو لای ڕاست وچەپ لەکاتی سەلامدانەوە.

پ٤٤؟ : ئەو شتانەی نوێژ پوچەڵ دەکەنەوە، بیانژمێرە؟

و: ١- وازهێنان لە پایەیەک لەپایەکانی نوێژ یان مەرجێک لە مەرجەکانی نوێژ.

٢- قسەکردن بەئەنقەست.

٣- خواردن یان خواردنەوە.

٤- جوڵەی زۆری بەدوای یەک.

٥- وازهێنان لەواجبێک لە واجبەکانی نوێژ بەئەنقەست.

پ٤٥؟ : مسوڵمان دەبێت چۆن نوێژ بکات؟

و: سیفەت وچۆنیەتی نوێژکردن:

١- بەهەموو لاشەی ڕوو لەئاراستەی قیبلە بکات، بەبێ لادان لەئاراستەی قیبلە و بەبێ ئەوەی ئاوڕ بداتەوە بۆ لایەکی تر.

٢- پاشان نیەت دەهێنێت بۆ نوێژکردن لەدڵیەوە، بەڵام بەزمان نایڵێت.

٣- پاشان تەکبیر دەکات -دەڵێت: الله أكبر-، ودەستەکانی بەرزدەکاتەوە هەتاوەکو ئاستی شانەکانی لەکاتی تەکبیرکردندا بەشێوەیەک ناولەپەکانی ڕوویان لەئاراستەی قیبلە دەبێت.

٤- پاشان ناولەپی دەستی ڕاستی دەخاتە سەر پشتی دەستی چەپی و لەسەر سینگی دایان دەنێت.

٥- پاشان نزای ئیستیفتاح دەخوێنێت، ودەڵێت: «اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب، اللهم نقني من خطاياي كما يُنقى الثوب الأبيض من الدنس، اللهم اغسلني من خطاياي بالماء والثلج والبرد»، «واتە: خوای گەورە دووری بخە نێوان من وگوناهەکانم وەکو دووری نێوان ڕۆژهەڵات ورۆژئاوا، خوای گەورە لە گوناهەکانم پاکم بکەرەوە هەروەکو چۆن جلی سپی لە چڵک وپیسی پاک دەکرێتەوە، خودایە پاکم بکەرەوە وبم شۆرەوە لە گوناهەکانم بە ئاو وبەفر وتەرزە».

یان دەڵێت: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتَعَالَىٰ جدك، ولا إله غيرك» واتە: «خودایە،حەمد وسوپاس وپاک وبێگەردی بۆ تۆ، ناوت پیرۆز وموبارەکە ومەزنی تۆ لە ئەوپەڕی بڵندی وبەرزیدایە، وهیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایەنی پەرستن بێت جگە لە تۆ».

٦- پاشان پەنا بە خوای گەورە دەگرێت، ودەڵێت: «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» واتە: «پەنا بەخوای گەورە دەگرم لەشەیتانی نەفرینلێکراو».

٧- پاشان بەسمەلە دەخوێنێت، وسورەتی -الفاتحة- دەخوێنێت، ودەڵێت:

﴿بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١) الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢) الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ *

بەزەییــدارترین، میهرەبــانترین (٣) مَالِــكِ يَــوْمِ الــدِّينِ * خــاوەن وســەرداری ڕۆژی لێپرســینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئێمە بە تەنها تۆ دەپەرستین و بەتەنهـا داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین (٥) اهدِنَـــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ * ڕێگای ئەوانەی کە تۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیـش کە گـومڕا بوون (٧)﴾ [سورەتی الفاتحة : ١-٧].

پاشان دەڵێت: (ئامین)، واتا: خودایە نزاکانمان وەڵام بدەرەوە.

٨- پاشان هێندەی بتوانێت قورئان دەخوێنێت، وقورئان زیاتر دەخوێنێت لەنوێژی بەیانیدا.

٩- پاشان ڕکوع دەبات، واتا: پشتی دەچەمێنێـتەوە بەرەو ئاراسـتە زەوی بـۆ بەمەزنـدانانی خـوای گەورە، و لەکاتی چوون بۆ ڕکوع بردن تەکبیر دەکات، ودەستەکانی بەرز دەکـاتەوە هەتـاوەکو ئاسـتی شانەکانی، وسونەت ئەوەیە پشتی بەڕێکی بوەستێنێت لەکاتی ڕکوع برندا، وسەری هاوئاسـتی پشـتی بێت، ودەستەکانی لەسەر ئەژنۆکانی دابنێت وبۆشایی بخاتە نێوانیانەوە.

١٠- و لەکاتی ڕکوع بردن دەڵێت: «سبحان ربي العظيم»* ؛ سێ جار، * واتە: «پاک وبێگەردی بـۆ پەروەردگاری مەزنم»، ودەتوانێت زیکری تر بڵێت وەکو: «سبحانك اللهم وبحمدك، اللهـم اغفـر لي» واتە: «پاک وبێگەردی وحەمد وستایش بۆ پەروەردگار، خودایە لێم خۆش بە».

١١ - پاشان سەری بەرز دەکاتەوە لەڕکوع بردن، ودەڵێت: «سمع اللـه لـمن حمـده» واتە: «خـوای گەورە وەڵامی ئەوانە دەداتەوە -دەیانبیستێت- کە حەمد وستایشـی دەکەن»، ولەو کـاتەدا دەسـتەکانی بەرز دەکاتەوە هەتاوەکو ئاستی شانەکانی، وئەوەی لەپشتی ئیمام نوێژ دەکات ناڵێت: «سـمع اللـه لـمن حمده»، بەڵکو دەڵێت: «ربنا ولك الحمد» واتە: «پەروەردگارمان حەمد وستایش تەنها بۆ تۆیە».

١٢ - پاشان ئەو زیکرانەی پێشوو ؛ لەکاتی وەستانی پاش ڕکـوع بـردن، دەتوانێـت ئەم زیکـرەش بڵێـت: «ربنـا ولـك الحمـد، مـلء السـماوات والأرض، ومـلء مـا شـئت مـن شيء بعـد» واتە: «پەروەردگارمان حەمد وستایش بۆ تۆ، هێندەی پڕ بەئاسـمانەکان وزەوی، وپـڕ بەهێنـدەی ئەوەی تـۆ بتەوێت لەپاش ئەمانە».

١٣- پاشان سوجدەی یەکەم دەبات، ولەکاتی چوون بـۆ سـوجدە بـردن دەڵێـت: «اللـه أكـبر»، و لەسەر حەوت ئەندام سوجدە دەبات: نێـوچەوان ولـووت [بەیەک ئەنـدام دادەنـرێن]، وناولەپەکـان، وئەژنۆکان، وسەرەپەنجەی پێیەکان. باڵەکانی دوور دەخـاتەوە لە لاتەنیشـتەکانی لاشـەی، وباڵەکـانی ڕاناخات لەسەر زەوی، وسەرەپەنجەی پێیەکانی بەرەو ئاراستەی قیبلە دەبێت.

١٤- وله ڕکـوع بردنینـدا دەڵێـت: «سـبحان ربي الأعـلى»* سـێ جـار، *(واتە: پـاک وبـێگەردە پەروەردگاری بەرز وبڵند وپایەدار~؛؛)، ودەتوانێت زیکری تر بڵێت، وەکـو: «سـبحانك اللهـم ربنـا وبحمدك، اللهم اغفر لي» واتە: «پاک وبێگەردیت ئەی پەروەردگار، وحەمد وستایش بۆ تـۆ، خـودایە لێم خۆش بە».

١٥- پاشان سەری بەرز دەکاتەوە لەسوجدە بردن، ودەڵێـت: «اللـه أكـبر» واتە: «خـودا لەهەمـوو شتێک گەورەترە».

١٦- بەشێوازی (ئیفتیراش)* دادەنیشێت لەنێوان سوجدەکان. *(دانیشتنی الافـتِراش -ئیفتیـراش- بریتیە لەوەی سمتی لای چەپی بخاتە سەر بنی پێی چەپی و لەسەری دابنیشێت وپێی ڕاستی لەسـەر زەوی بچەقێنێت -بیوەستێنێت-)

١٧- لەدانیشتنی نێوان سوجدەکان دەڵێت: «رب اغفر لي، وارحمني، واهدني، وارزقني، واجبرني، وعافني» واتە: «خودایە لێم خۆش بە، ورەحمم پێبکە، وهیـدایەتم بـدە، ورزقـم پێببەخشـە، وحـاڵـم بگۆڕە بۆ باشتر، وسەلامەتیم پێببەخشە».

١٨- پاشان سوجدەی دووەم دەبات وەکو سوجدەی یەکەم لەوەی دەووترێت ودەکرێت، و لەکـاتی چوون بۆ سوجدە تەکبیر دەکات.

١٩- پاش سوجدەی دووەم هەڵـدەستێت، ودەڵێت: «الله أكبر»، وڕکاتی دووەم ئەنجامدەدات وەکو ڕکاتی یەکەم لەوەی دەووترێت ودەکرێت، بەڵام نزای ئیستیفتاحی تێدا ناخوێنێت.

٢٠- پاشان تەواوبوونی ڕکاتی دووەم، و ووتنی (الله أكبر) لەپـاش بەرزبـوونەوە لەسـوجدە بـردن؛ دادەنیشێت، وەکو دانیشتنی نێوان سوجدەکان، لێرەدا دەستی ڕاستی دەبێت بەم شێوەیە بێـت: پەنـجە بچووکەکە وئەوەی تەنیشتنی دەگرێتەوە -دەیاننوقێنێت-، وبەپەنـجەی ناوەڕاسـت وپەنـجە گەورەکە - قامکە گەورەکە- ئەڵقەیەک دروست دەکات، وپەنجەی شایەتمان بەرز دەکاتەوە -ئاماژەی پێـدەکات- بەرەو ئاراستەی قیبلە و لەکاتی نزادا دەیجوڵێنێت، ودەستی چەپی ڕادەخـات لەسـەر بەشـی پێشـەوە ڕانی چەپی.

٢١- ولەم دانیشـتنەدا تەشـەهود -تەحیـات- دەخوێنێـت، ودەڵێـت: «التحيـات للـه والصـلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عبـاد اللـه الصـالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، اللهم صلِّ على محمد وعلى آل محمد، كـما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، إنك حميد مجيد، وبـارك عـلى محمـد وعـلى آل محمـد، كـما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، إنك حميد مجيد. أعوذ بالله من عـذاب جهـنم، ومـن عـذاب

القبر، ومن فتنة المحيا والممات، ومن فتنة المسيح الدجال» واتە: «هەموو ستایشـێکی گەورە وبە مەزن دانان تەنها بۆ خوای گەورەیە، وهەموو نوێژکردنێک تەنها بۆ ئەو زاتەیە، وهەمـوو قسـە وکردەوەیەکـی باش وجوان وخێرکردنێک تەنها بۆ ئەو زاتە بە دڵسۆزی ئەنجام دەدرێت، سـەلام وسـڵاو لە سـەر تـۆ بێت ئەی پێغەمبەر لە گەڵ ڕەحمەت وبەرەکات وپیرۆزی خوای گەورە، وسەلام وسـڵاو لە سـەر ئـێمە ولە سەر بەندە چاکەکانی خـوای گەورە، شـاهێدی دەدەم (دان دەنـێم) بەوەی کە هـیچ پەرسـتراوێک ڕاست وهەق نییە کە شایەنی پەرستن بێت جگە لە الله، وموحەمەد -صلى الـله علـيه وسـلم- بەنـدە وپێغەمبەری خودایە، خودایە سەڵاوت بنێرە بۆ سەر موحەممەد وخانەوادەی موحەممەد، هەروەکو چۆن سەڵاواتت دا لەسەر ئیبراهیم وخانەوادەی ئیبراهیم، خودایە پیرۆزی وبەرەکەت بنێرە بۆ سەر موحەممەد وخانەوادەی موحەممەد هەروەکو چۆن پیرۆزی وبەرەکەتت بەخشی بە ئیبراهیم وخانەوادەی ئیبراهـیم، تۆ ستایشکراو وشکۆداریت، پەنا بەخوای گەورە دەگرم لە سزای دۆزەخ، ولە سزای قەبر، ولە فيتنەی ژیان ومردن، ولە فیتنەی مەسیحی دەجال». پاشان نزا دەکات وداوا لە پەروەردگاری بکات بەویسـتی خۆی لەداواکردنی خێری دونیا وقیامەت.

٢٢- پاشان سەلام دەداتەوە بەلای ڕاستی ودەڵێت: «السلام عليكم ورحمة الله» وبۆ لای چەپیش بەهەمان شێوە.

٢٣- وئەگەر نوێژەکە سێ یان چوار ڕکات بوو؛ لە تەشەهودی یەکەمدا پاش ئەوەی دەڵێت: «أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله»؛ دەوەستێت.

٢٤- پاشان هەڵدەستێتەوە بەووتنی: «الله أكـبر»، ودەسـتەکانی هەتـاوەکو ئاسـتی شـانەکانی بەرز دەکاتەوە.

٢٥- پاشان ئەو ڕکاتانەی ماوەتەوە بەهەمان شێوەی ڕکاتەکـانی پێشـوو ئەنجـامی دەدات، وتەنهـا سورەتی -الفاتحة- دەخوێنێت تێیاندا.

٢٦- پاشان لەڕکاتی کۆتایی ئەو نوێژانەی سێ یان چوار ڕکاتین بەشـێوازی تەوەروک (تەوەروک)* دادەنیشێت، ودەستەکانی دەخاتە سەر ڕانەکانی بەو سیفەت وچـۆنیەتیەی کە لەتەشـەهودی یەکەمـدا باسکرا. *(دانیشتنی التورك -تەوەروک- بریتیە لەوەی پێی ڕاستی بچەقێنێتە -بیوەستێنێتە- سـەر زەوی وپێی چەپی لە ژێر پێی ڕاستیەوە دەربکات ولە سەر سمتی لای چەپی دابنیشێت).

٢٧- ولەم دانیشتنەدا هەموو تەشەهودەکە دەخوێنێت.

٢٨- پاشان سەلام دەداتەوە بەلای ڕاستی ودەڵێت: «السلام عليكم ورحمة الله» وبۆ لای چەپیش بەهەمان شێوە.

پ٢٦ : چی زیکرێک دەڵێیت لەپاش سەلامدانەوە لەنوێژ؟

و: «أَسْـتَغْفِرُ الله»* سێ جار، *«واتە: داوای لێخۆشبوون لەخوای گەورە دەکەم».

- «اللّهُـمَّ أَنْـتَ السَّلامُ، وَمِـنْكَ السَّلام، تَبارَكْتَ يا ذا الجَـلالِ وَالإِكْـرام» واتە: «خوای گەورە تۆ (السلام)یت ؛ هەموو ئاشتی وهێمنیەک تۆ دەیبەخشیت، وهەموو هێمنی وئاشتییەک لە تۆوە دێت، تۆ بەرز وپیرۆزیت ئەی خاوەنی شکۆمەندی وشەرەفمەندی».

- «لا إلهَ إلاّ اللّهُ وحدَهُ لا شريكَ لهُ، لهُ المُـلْكُ ولهُ الحَمْد، وهوَ على كـلّ شَيءٍ قَـدير، اللّهُــمَّ لا مانِعَ لِما أَعْطَـيْت، وَلا مُعْطِـيَ لِما مَنَـعْت، وَلا يَنْفَـعُ ذا الجَـدِّ مِنْـكَ الجَـد» واتە: «هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بە هەق وڕاستی جگە لە الله، هەموو موڵـکێک تەنها بۆ ئەوە، وهەموو حەمـد وستایشێک تەنها بۆ ئەوە، وئەوە لەسەر ئەنجامدانی هەموو شـتێک توانـادارە، خـوایە کەس ناتوانێـت ڕێگری بکات لە ئەو شتەی تـۆ دەیبەخشـیت، وکەسـیش ناتوانێـت ئەو شـتە ببەخشـیت ئەگەر تـۆ ڕێگری بکەیت لەبەخشین، ودەوڵـەمەندی وسامان سوودی نابێـت بـۆ هـیچ کەسـێک -لەلای تـۆ-، ودەوڵـەمەندی وبەخشینی سامان تەنها لەلایەن تۆوە دێت».

- «لا إلهَ إلاّ الله، وحدَهُ لا شريكَ لهُ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمد، وهوَ على كلّ شيءٍ قدير، لا حَـوْلَ وَلا قـوَّةَ إِلاّ بِاللهِ، لا إلهَ إلاّ الله، وَلا نَعْـبُـدُ إِلاّ إيّـاه، لَهُ النِّعْـمَةُ وَلَهُ الفَضْل وَلَهُ الثَّـناءُ الحَـسَن، لا إلهَ إلاّ الله مخْلِصـينَ لَـهُ الدِّينَ وَلَوْ كَـرِهَ الكـافِرون» واتە: «هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نیـیە بە هەق وڕاستی جگە لە الـلە، بەتەنهـا وتـاکە ئەو زاتە وهـیچ شـەریک وهاوبەشـێکی نیـیە، وهەمـوو موڵـکێک تەنها بۆ ئەوە، وهەروەها هەموو ستایشێک، وئەو لەسەر ئەنجامدانی هەموو شتێک توانادارە، هیچ توانا وهێزێکمان نییە مەگەر خوای گەورە پێمان ببەخشێت، هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بە هەق وڕاستی جـگە لە الـلە، وتەنهـا ئەو زاتە دەپەرسـتین، وهەمـوو نـیعمەت وفەزڵـێـک ئەو دەیبەخشێت وهەموو ستایشێکی چاک وجوان تەنها بۆ ئەوە، هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بە هەق وڕاستی جگە لە الله، لە ئاینداریماندا دڵسۆزین (تەنها) بۆ ئەو زاتە ئەگەرچیش کافرەکـان -بێباوەڕەکان- پێیان ناخۆش بێت».

- «سُـبْحانَ اللهِ» سی وسێ جار دەڵێت.

- «الحَمْـدُ لله» سی وسێ جار دەڵێت.

- «اللهُ أكْـبَرَ» سی وسێ جار دەڵێت.

پاشان لەجاری سەدەهەم، دەڵێت: «لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهـو على كل شيء قدير» واتە: «هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بە هەق وڕاسـتی جـگە لە اللـە،

هەموو موڵکێک تەنها بۆ ئەوە، وهەموو حەمد وستایشێک تەنها بۆ ئەوە، وئەوە لەسەر ئەنجامدانی هەموو شتێک تواناداره».

- وسورەتی -الإخلاص- و -الفلق- و -الناس- دەخوێنێت ؛ سێ جار، لەپاش نوێژی بەیانی مەغریب، ویەک جار لەپاش نوێژه فەرزەکانی تر.

- وئایەتی کورسی -الكرسي- ؛ یەک جار دەخوێنێت.

پ٢٧ : ئایا نوێژه سونەتە راتیبەکان کامانەن؟ وفەزڵ وپاداشتیان چییە؟

و: دوو ڕکات لەپێش نوێژی بەیانی.

چوار ڕکات لەپێش نوێژی نیوەڕۆ.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی نیوەڕۆ.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی مەغریب.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی عیشا.

فەزڵ وپاداشتی؛ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک لەڕۆژ وشەوێکدا دوانزه ڕکاتی سونەت ئەنجامبدات ئەوا خوای گەوره لەبەهەشتدا خانوویەکی بۆ دروست دەکات» [رواه مسلم وأحمد وغيرهما].

پ٢٨ : ئایا باشترین ڕۆژی هەفتە کام ڕۆژه؟

و: ڕۆژی جومعە -هەینی-، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- «لەخێرترین ڕۆژەکانتان ڕۆژی جومعەیە: لەو ڕۆژەدا ئادەم دروستکرا، ولەو ڕۆژەدا کۆچی دواییکرد، ولەو ڕۆژەدا فوو دەکرێت -بەکەڕەنادا-، ولەو ڕۆژەدا گرمە وقیژه دەکرێت، بۆیە لەو ڕۆژەدا زۆر سەڵاوات لەسەر من بدەم چونکە سەڵاواتدانی ئێوه پیشانی من دەدرێت» ووتیان: ئەی پێغەمبەری خوا چۆن سەڵاواتدانی ئێمە پیشانی تۆ دەدرێت لەکاتێکدا لاشەت نەماوه؟ فەرمووی: «خوای گەوره -عز وجل- حەرامی کردووە لەسەر زەوی کە لاشەی پێغەمبەران لەناوببات» [رواه أبو داود وغيره].

پ٢٩ : ئایا حوکمی نوێژی جومعە -هەینی- چییە؟

و: فەرزه لەسەر هەموو تاکێکی مسوڵمان کە نێر وباڵغ وئاقڵ بێت وهەروەها نیشتەجێ بێت واتا ڕێبوار نەبێت. خوای گەوره دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ﴾ واته: ﴿ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێناوه

کاتێك کە بانگدرا بۆ نوێژ لە ڕۆژی هەینیــدا بەپەلە بــڕۆن بـۆ یـادی خـوا (و نـوێژی هەینـی) و واز لەکڕین وفرۆشتن بهێنن، ئائەوە بۆ ئێوە چاکترە ئەگەر بزانن وتێبگەن﴾ [سورەتی المنافقون: ٩].

پ٣٠ : ژمارەی ڕکاتەکانی نوێژی جومعە چەندە؟

و: ژمارەی ڕکاتەکـانی نـوێژی جـومعە ؛ دوو ڕکـاتە، ئـیمام -پێشـنوێژ- بەئاشـکرایی -بەدەنگـی بیستراو- قورئان دەخوێنێت، و لەپێشیەوە دوو وتار دەڵێت.

پ٣١ : ئایا دواکەوتن ونەڕۆیشتن بۆ نوێژی جومعە ڕێگەپێدراوە؟

و: ڕێگەپێدراو وجائیز نییە نەڕۆیشتن بـۆ نـوێژی جـومعە مەگەر کەسـێک عـوزرێکی شـەرعی هەبێـت، ولە پێغەمـبەرەوە هـاتووە -صـلی الـلە علـیە وسـلم- کە دەفەرموێـت: «هەرکەسـێک لەبەر کەمتەرخەمی سێ نوێژی جومعە لەدەست بدات؛ خوای گەورە مۆر لەسەر دڵی دەدات» [رواه أبو داود وغیره].

پ٣٢ : ئایاسونەتەکانی ڕۆژی جومعەچین؟

و: ١- خۆشۆردن. ٢- بۆن لەخۆدان. ٣- پۆشینی جوانترین جلوبەرگ.
٤- چـوون بۆ مزگەوت بەپێ. ٥- زوو چوون بۆ مزگەوت. ٦-خوێندنی سورەتی -الکهف-.
٧- زۆر سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ
٨- بەپەرۆش بوون لەسەر نزا کردن لەو کاتەی کە نزا تێیدا وەڵامدەدرێتەوە.

پ٣٣ : باسی فەزڵ وپاداشتی نوێژی بەکۆمەڵ –جەماعەت- بکە؟

پێغەمبەری خودا -صلی الله علیە وسلم- دەفەرموێت: «نوێژکردن لەگەڵ کۆمەڵ (بە جەمـاعەت) بیست وحەوت هێندە باشترە -پاداشتی زیاترە- لەنوێژکردنی یەکێک بەتەنها» [رواه مسلم].

پ٣٤ : ئایا خشوع لەنوێژدا چییە؟

و: واتا ئامادەبوونی دڵ وهێور ولەسەرخۆیی ئەندامەکان لەکـاتی نـوێژ ئەنجامــدان، پەروەردگـار دەفەرموێت: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ* الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * بەڕاستی باوەڕداران ڕزگاریان بووە (سەرکەوتوون) * ئەوانەی کە لە نوێژەکانیاندا لەخوا دەترسن (بەخشوعەوە نوێژدەکەن وگەردن کەچـن بۆ خوا)﴾ [المؤمنون: ١-٢].

پ٣٥: پێناسەی زەکات بکە؟

و: مافێکی شایستەیە -واجبە- لەسەر جـۆرێکی دیـاریکراو لە موڵـک وسـامان، بـۆ کۆمەڵێـک کەسی دیاریکراو، لە کاتێکی دیاریکراودا.

- پایەیەکە -ڕوکنێکە- لە پایەکـانی ئیسـلام، وخێرکردنێکـی واجـبە لە دەوڵـەمەنـد وەردەگیرێـت ودەبەخشرێت بەهەژار، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَآتُوا الزَّكَاةَ *و زەکات بدەن﴾ [البقرة: ٤٣].

پ٣٦ : ئایا خێرکردنی سونەت چییە؟

و: جگە لە زەکاتدان دەگرێتەوە، وەکو: خێرکردن بە هەرشتێک لەجۆرە جیاوازەکانی خێـر وچـاکە لە هەرکاتێکدا بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ * وببەخشن وخەرجی بـکەن لەپێناو خوای گەورە﴾ [سورەتی البقرة: ١٩٥].

پ٣٧ : پێناسەی ڕۆژووگرتن بکە؟

و: بریتیە لەپەرستنی خوای گەورە ئەمیش بەخۆگرتنەوە -دوورکەوتـنەوە- لەو شـتانە دەبـنە هـۆی شکاندنی ڕۆژوو لە خۆرهەڵاتنەوە هەتاوەکو خۆرئاوابوون، لەگەڵ بوونی نیەتدا، ئەمیش دوو جۆرە:

ڕۆژووگرتنی واجب، وەکو: ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان، وپایەیەکە لەپایەکـانی ئیسـلام، خـوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کە بڕواتان هێناوە ڕۆژووتان لەسەر نووسراوە وفەرزکراوە هەروەکو چـۆن فەرزکرا بوو لەسەر ئەو ئوممەتانی پێش ئێوە بۆئەوەی پارێزکار بن -لە خودا بترسن-﴾ [البقرة: ١٨٣].

وئەو ڕۆژووگرتنـانەی واجـب نـین، وەکـو: ڕۆژووگرتنـی دووشـەممە وپێـنج شـەممە لەهەمـوو هەفتەیەک، وڕۆژووگرتنی سێ ڕۆژ لەهەموو مانگێک کە باشترینیان ڕۆژووگرتنی سێ ڕۆژە سـپیەکە -الأيام البيض- لە (١٣ و ١٤ و ١٥)ی مانگی کۆچی.

پ٣٨ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی مانگی ڕەمەزان بە ڕۆژوو بێت بە بـاوەڕەوە (بەئـیمانەوە) وبە داواکردنی پاداشت (لە لایەن خوداوە ئەوا خوای گەورە) لە هەمـوو تاوانەکـانی پێشـووی خـۆش دەبێت» [متفق عليه].

پ٣٩ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی سونەت بکە کە لە مانگەکانی تر دەبێت جگە لە مانگی ڕەمەزان؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی ڕۆژێک لە پێناو خوای گەورە بە ڕۆژوو بێت؛ ئەوا خـوای گەورە ڕووی دوور دەخاتەوە لە دۆزەخ بە ئەندازەی حەفتا پایز» [متفق عليه].

- «حەفتا پایز»: واتا حەفتا ساڵ.

پ٤٠ : هەندێک لەو شتانە بڵێ کە دەبنە هۆی پوچەڵبوونەوەی ڕۆژوو؟

و: ١- خواردن وخواردنەوە بەئەنقەست.　　　٢- ڕشاندنەوە بەئەنقەست (خۆڕشاندنەوە).

٣- هەڵگەڕانەوە لەئیسلام -مورتەد بوون-.

پ٤١ : ئایا سونەتەکانی ڕۆژووگرتن چین؟

و: ١- دەستبەجێ ڕۆژووشکاندن پاش ئەوەی خۆرئاوا دەبێت -پاش ئەوەی بانگ دەدات-.

٢- پارشێو کردن ودواخستنی بۆ کاتێک نزیک دەرکەوتنی بەیان -نزیک بانگی بەیانی-.

٣- ئەنجامدانی کردەوەی خێر وپەرستنی زیاتر لەکاتی ڕۆژووگرتندا.

٤- سونەتە ڕۆژووگر ئەگەر جوێنی پێدرا ؛ بڵێت: من بەڕۆژووم.

٥- نزا کردن لەکاتی شکاندنی ڕۆژوو.

٦- ڕۆژوو شکاندن لەسەر خورمای گەییوو -تەڕ- یان خورمای وشک، ئەگەر نەبوو ؛ ئەوا بەئاو.

پ٤٢ : پێناسەی حەج بکە؟

و: حەج: بریتیە لەپەرستنی خوای گەورە بەسەردانی کردنی ماڵی پیرۆزی وئەنجامدانی کردەوە وڕێوڕەسمی تایبەت لە کاتێکی دیاریکراودا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ * خوا بڕیاریداوە لەسەرخەڵکی و فەرزی کردووە لەسەریان حەجی ماڵەکەی (خۆی) لەسەر هەرکەسێک کە توانای گەیشتن و(ڕۆیشتنی) هەبێت بۆی وە هەر کەس باوەڕی نەبێت (یان توانای هەبێت و نەچێت) ئەوە بە ڕاستی خوا بێ نیازە لە هەموو جیهانیان﴾ [سورەتی آل عمران: ٩٧].

پ٤٣ : پایەکانی حەجکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیحرام.　　　٣- تەواف کردنی ئیفازە (الإفاضه).

٢- وەستان لە عەرەفە.　　٤- هاتن وچوون -سەعی- لەنێوان سەفا ومەروە.

پ٤٤ : ئایافەزڵ وپاداشتی حەجکردن چییە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی حەج ئەنجام بدات، وقسەی خراپ وناڕەوا نەکات (نزیک نەبێتەوە لە خێزانی بەچێژوەرگرتن)، وتاوان وگوناهـ ئەنجام نەدات ئەوا دەگەڕێتەوە (لە حەج کردنەکەی) وەکو ئەو ڕۆژەی لە دایك بووە» [رواه البخاري وغيره].

«ئەوا دەگەڕێتەوە (لە حەج کردنەکەی) وەکو ئەو ڕۆژەی لە دایك بووە»: واتا بەبێ گوناهـ وتاوان -هیچ گوناهێکی لەسەر نامێنێت-.

پ٤٥ : پێناسەی عومرە بکە؟

و: عومرە: بریتیە لە پەرستنی خوای گەورە بەسەردانیکردنی ماڵی پیـرۆزی -مزگەوتـی حەرام- لە مەککە ئەمیش بەئەنجامدانی هەندێک کردەوە ورێورەسمی دیاریکراو لە هەرکاتێکدا بێت.

پ٤٦ : پایەکانی عومرەکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیحرام.

٢- تەواف کردن بەدەوری کەعبە.

٣- هاتن وچوون -سەعی کردن- لەنێوان سەفا ومەروە.

پ٤٧ : ئایا جیهادکردن لەپێناو خوای گەورە چییە؟

و: واتە ئەوپەڕی هەوڵ وکۆششکردن بـۆ بڵاوکـردنەوەی ئـاینی ئیسـلام وبەرگریکـردن لێـی ولە مسـوڵمانان، یـان بەرەنگـاربوونەوە وجەنـگ کـردن دژی دوژمنـانی ئیسـلام و موسـڵمانان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وتێبکۆشن بەماڵ وگیانتان لەڕێگەی خوادا ئەوەتان چاکترە بۆتان ئەگەر ئێوە بزانن﴾ [سورەتی التوبة: ٤١].

****

بەشی ژیاننامەی (سیرەی) پێغەمبەر ﷺ

پ١ : ئایا ڕەچەڵەکی پێغەمبەرمان موحەممەد ﷺ چییە؟

و: ئەو موحەممەد کوڕی عبدالله کوڕی عەبدولموتەڵیب کوڕی هاشمە وهاشم لە قورەیش بووە کە ئەمیش دەگەڕێتەوە بۆ سەر عەرەب، وعەرەب لە نەوەکانی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمە -علیهم الصلاة والسلام-.

پ٢ : ناوی دایکی پێغەمبەرمان ﷺ چییە؟

و: ئامینە کچی وەهب.

پ٣ : کەی باوکی وەفاتی کرد؟

و: باوکی لەمەدینە وەفاتی کرد، لەکاتێکدا ئەو لەسکی دایکیدا بوو ﷺ .

پ٤ : پێغەمبەر ﷺ کەی لەدایکبووە؟

و: لەساڵی فیل، لەڕۆژی دووشەممە لەمانگی ڕەبیعی یەکەم -ربیع الأول-.

پ٥ : پێغەمبەر ﷺ لەچی شوێنێک لەدایکبووە؟

و: لە مەککە.

پ٦ : دایەن –مامان- ومناڵڕاگر-حاضنة-ی ئەو کێ بوو جگە لەدایکی خۆی؟

و: کەنیزەکی باوکی: ئوم ئەیمەن، کەنیزەکی مامی ئەبولەهەب: سوەیبە، حەلیمە ئەلسعەدیە.

پ٧ : کەی دایکی وەفاتیکرد؟

و: دایکی وەفاتی کرد لەکاتێکدا ئەو تەمەنی شەش ساڵ بوو، پاشان باپیری عەبدولموتەڵیب بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی.

پ٨ : پاش کۆچی دوایی باپیری عەبدولموتەڵیب کێ بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی؟

و: باپیری عەبدولموتەڵیب وەفاتی کرد لەکاتێکدا ئەو تەمەنی هەشت ساڵ بوو، پاش ئەو مامی ئەبو تاڵیب بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی.

پ٩ : کەی لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام؟

و: لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام کاتێک تەمەنی دوانزە ساڵ بوو.

پ١٠ : ڕۆیشتنی دووەمی بەرەو شام، کەی بوو؟

و: ڕۆیشتنی دووەمی بۆ بازرگانی کردن بوو بە سامانی خەدیجە -ڕەزای خـوای لێبێـت-، وکاتێـک گەڕایەوە مارەی کرد، ولەو کاتەدا تەمەنی پێغەمبەر ﷺ بیست وپێنج ساڵ بوو.

پ١١ : کەی قورەیش جارێکی تر کەعبەیان دروستکردەوە؟

و: قورەیش کەعبەیان جارێکی تر دروست کردەوە، لەکاتێکدا ئەو ﷺ تەمەنی سی وپێنج ساڵ بوو، وکاتێک ناکۆک بوون لەسەر ئەوەی کێ بەردە ڕەشەکە دابنێت لەشوێنی خۆی؛ ئەویان ﷺ کرد بە دادوەر لەنێو خۆیان، ئەویش بەردە ڕەشەکەی لەنێـو جلێکـدا دانـا، وفەرمـانی کـرد هەر سـەرۆک هۆزێک لایەکی جلەکە بگرێت، چوار هۆز بوون، کاتێک بەرزیان کـردەوە بەرەو شـوێنی خـۆی، ئەو ﷺ بەدەستی خۆی لەشوێنی خۆی داینا.

پ١٢ : تەمەنی چەند ساڵ بوو کاتێک وەکو پێغەمبەر نێردرا؟ وبۆ کێ نێردراوە؟

و: تەمەنی چل ساڵ بوو، و وەکو موژدەدەر وترسێنەر نێردرا بۆ هەموو خەڵکی.

پ١٣ : وەحی -سروش- چۆن دەستیپێکرد؟

و: بەخەون بینینی ڕاستگۆیانە، هەر خەونێکـی ببینیـایە ﷺ وەکـو بەیـانی ڕۆشـن ڕوویـدەدا هەروەکو خۆی.

پ١٤ : پێغەمبەر ﷺ حاڵی چۆن بوو لەپێش وەحـی؟ ویەکەمجـار کەی بـوو کە وەحی بۆ سەر دابەزی؟

و: خوای دەپەرست لەنێو ئەشکەوتی حەرا، وماوەی جارێک خۆی ئامادە دەکرد بۆ چوون مـانەوە لەنێو ئەو ئەشکەوتە. وجارێکیان وەحی بۆ سەر دابەزی؛ لەکاتێکدا ئەو لەنێـو ئەشـکەوتەکە خـوای گەورەی دەپەرست.

پ١٥ : یەکەمین ئایەتەکان کامانە بوون لەقورئانی پیرۆز کە بۆی دابەزێندرا؟

و: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * (ئەی پێغەمـبەر) بخـوێنە بەنـاوی پەروەردگارتەوە کە هەموو شتێکی دروست کردووە (١) خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ * مرۆڤـی دروسـت کردووە لە پارچە خوێنێکی بەستوو (٢) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * بخـوێنە، پەروەردگـاری تـۆ (لە هەمـوو کەس) بەخشندەترە (٣) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * ئەوەی کە(مرۆڤی) فێر(ی نووسین) کـردووە بەقەڵـەم (٤) عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ * مرۆڤی شارەزا کردووە بەو شتانەی کە نەیدەزانی (٥)﴾ [العلق: ١-٥].

پ١٦ : یەکەم کەس کێ بوو کە باوەڕی بەپەیامەکەی هێنا؟

و: لە پیاوان: ئەبوبەکری سدیق،

ولەئافرەتان: خەدیجە کچی خوەیلید،

ولە منداڵان: عەلی کوڕی ئەبی تاڵب،

ولەبەندە ئازادکراوەکان: زەید کوڕی حاریس،

ولە بەندەکان: بیلالی حەبەشی -ڕەزای خوایان لێبێت- وئەوانی تر.

پ١٧ : بانگەوازی بۆ ئاینی ئیسلام چۆن بوو لەمەککەدا؟

و: سێ ساڵ بانگەوازیەکە بەنهێنی بوو، پاشان پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمانی پێکرا کە بەئاشکرا بانگەوازی بکات.

پ١٨ : حاڵی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو وکێ باوەڕی پێی هێنا لەپاش ئاشکراکردنی بانگەوازیەکە؟

و: موشریکەکان زۆر ئـازاری پێغەمـبەر ﷺ ومسـوڵـمانانیان دا ؛ هەتـاوەکو ڕوخسـەت درا بە ئیمانداران بۆ کۆچکردن بەرەو حەبەشە بۆ لای نەجاشی.

موشریکەکان کۆک بوون لەسەر ئازاردانی وکوشتنی پێغەمبەر ﷺ ، بەڵام خوای گەورە پاراسـتی ومامی ئەبو تاڵیب پشتیوانی وبەرگری لێدەکرد دژی ئەوان.

پ١٩ : کێ وەفاتیکرد لەساڵی دەیەمی پێغەمبەرایەتی ﷺ ؟

و: ئەبو تاڵیبی مامی وەفاتی کرد، وهەروەها خەدیجەی خێزانی -ڕەزای خوای لێبێت-.

پ٢٠ : شەوڕەوی وبەرزبوونەوە –بەرەوئاسمان- (الإسراءوالمعراج) کەی بوو؟

و: کاتێک تەمەنی پەنجا ساڵ بوو، وتێیدا پێنج نوێژەکەی لەسەر فەرزکرا.

شەوڕەوی -ئیسراء:الإسراء-: لە مزگەوتی حەرامەوە -لەمەککە- بەرەو مزگەوتی ئەقسا لە شام.

وبەرزبوونەوە -میعراج:المعراج-: لە مزگەوتی ئەقساوە بەرەو ئاسـمان هەتـاوەکو گەیشـتە لای دار کناری کۆتایی (سدرة المنتهى) کە دارێکی زۆر مەزنە لەلای ڕاستی عەرشەوەیە؛ کە بەرزتـرین وکۆتـا سنوورە هیچ فریشتەیەک ومرۆڤێك ئەم سنوورە تێناپەڕێنێت.

پ٢١ : پێغەمبەر ﷺ چۆن بانگەوازی خەڵکی دەکرد لەدەرەوەی مەککە؟

و: بـانگەوازی خەڵـکـی تـائیفی دەکـرد، وخـۆی وبـانگەوازیەکەی پیشـانی خەڵـکـی دەدا لە وەرزەکانی کۆبوونەوەی خەڵکی، هەتا خەڵـکی مەدیـنە لەئەنسـارەکان هـاتن بـۆ لای، وباوەڕیـان بە پێغەمبەر ﷺ هێنا، وبەیعەتیان پێدا لەسەر سەرخستنی.

پ٢٢ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لەمەککە مایەوە؛ بانگەوازی دەکرد؟

و: سیانزە ساڵ تێیدا مایەوە.

پ٢٣ : پێغەمبەر ﷺ بۆ کوێ کۆچی کرد؟

و: لە مەککەوە بۆ مەدینە.

پ٢٤ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لە مەدینە مایەوە؟

و: دە ساڵ.

پ٢٥ : چی شتێکی لەسەر فەرزکرا لەمەدینە لەشەریعەتەکانی ئاینی ئیسلام؟

و: زەکات ورۆژوو وحەج وجیهاد وبانگ وشـتی تـری لەســەر فەرزکـرا لە شـەریعەتەکانی ئـاینی ئیسلام.

پ٢٦ : گرنگترین ئەو جەنگانەی بەرپای کردووە، کامانەن؟

و: جەنگی بەدر، جەنگی ئوحود، جەنگی ئەحزاب، جەنگی فەتح ورزگارکردنی مەککە.

پ٢٧ : کۆتا ئایەت چی بوو لەقورئان پیرۆز کە دابەزێندرا؟

و: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وە بترسن لـە ڕۆژێک دەگەڕێنرێنەوە بـۆ لای خـوا لەپاشـان پاداشــت دەدرێـتەوە هەموو کەسێک (پاداشت و سزای) ئەوەی کردوویەتی وە ئەوان ستەمیان لێناکرێت﴾ [البقرة: ٢٨١].

پ٢٨: کەی پێغەمبەر ﷺ وەفاتیکرد؟وتەمەنی چەند بوو؟

و: لەمانگی ڕەبیعی یەکەم -ربيع الأول- وەفاتی کرد، لە ساڵی یانزەی کۆچی، وتەمەنی لەو کاتەدا شەست وسێ ساڵ بوو.

پ٢٩ : خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ ناویان چی بوو -ڕەزای خوایان لێبێت- ؟

و: ١- خەدیـجە کچـی خوەیلیـد. ٢- سـەودە کچـی زەمـعە. ٣- عائیشـە کچـی ئەبـوبەکر.

٤- مەیمونە کچی حاریس. ٥- سەفیە کچی حویەی. ٦- زەینەب کچی جەحش.

٧- حەفسە کچـی عـومەر.   ٨- زەینـەب کچـی خـوزەیمە.   ٩- جـوەیریە کچـی حـاریس.
١٠- ئوم سەلەمە هیند کچی ئەبی ئومەیە.   ١١- ئوم حەبیبە رەملە کچی ئەبی سوفیان.

پ٣٠ : پێغەمبەر ﷺ چەند منداڵی هەبووە وناویان چییە؟

و: سیانیان کوڕ بوون:

ئەلقاسم (القاسم)، وسەرناوەکەی -کونیەکەی- بەناوی ئەمەوە بوو، وعبدالله، وئیبراهیم.

وچوار کچی هەبوو:

فاتیمە، روقەیە، ئوم کەلسوم، زەینەب.

هەموو منداڵەکانی لە خەدیجە بوون -ڕەزای خوای لێبێت-، جگە لە ئیبراهیم، وهەموویان پـێش وەفات کردنی خۆی ؛ مردن، جگە لە فاتیمە کە شەش مانگ پاش خۆی وەفاتی کرد.

پ٣١ : هەندێک لەسیفەتە لاشەییەکانی پێغەمبەر ﷺ باس بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ باڵای مامناوەند بوو نە باڵای درێـژ ونە کـورت بـوو بەڵکـو لەو نێـوانە بـوو، وڕەنگی پێستی سپی تێکەڵ بەسوور بوو ﷺ ، وچاوەکانی گەورە بوون، وڕیشی چڕ، ودەمـی گەورە، ومووی زۆر ڕەش بوو، وشانەکانی زۆر پان وگەورە بوون وبۆنی زۆر خۆش بوو، وجگە لەمانە لەسیفەتە جوانەکانی تری ﷺ .

پ٣٢ : پێغەمبەر ﷺ ئومەتەکەی لەسەر چی جێهێشت؟

و: پێغەمـبەر ﷺ ئـومەتەکەی لەسـەر ڕێبـازێکی ڕوون بەجێهێشـت، کە شـەوەکەی بەقەد ڕۆژەکەی ڕوونە و کەس لێـی لانـادات جـگە لە کەسـێک کە خـۆی تیـاچووە، هـیچ خێرێکـی جێنەهێشـتووە ؛ ڕێنمـوێنی ئـومەتەکەی کـردووە بـۆ جێبەجێکردنـی، وهـیچ شـەڕ وخراپەیەکـی جێنەهێشتووە ئومەتەکەی لێ ئاگادار کردووەتەوە.

****

بەشی ڕاڤەکردن -تەفسیر-

پ١ : سورەتی -الفاتحة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفاتحة- وتەفسیرەکەی:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١) الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢) الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * بەزەییدارترین، میهرەبانترین (٣) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * خاوەن وسەرداری لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئێمە بە تەنها تۆ دەپەرستین و بەتەنها داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین (٥) اهدِنَــــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ * ڕێگای ئەوانەی کە تۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیش کە گومڕا بوون (٧)﴾ [سورەتی الفاتحة: ١ - ٧].

ڕاڤەی ئایەتەکان:

ناونراوە بە سورەتی -الفاتحة- ؛ چونکە کتێبی خوای گەورە (قورئان) بەم سورەتە دەستپێدەکات.

١- ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١)﴾ ؛ بەناوی خوای گەورە دەستدەکەم بەخوێندنی قورئان، داوای یارمەتی لەپەروەردگار دەکەم وداوای بەخشینی پیرۆزی وبەرەکەت دەکەم بەهێنانی ناوی ئەو زاتە مەزنە.

﴿الله﴾ واتا: پەرستراو بەهەق، وناوی (الله) تایبەتە بەئەو زاتە مەزنە و بەهیچ یەکێکی تر ناوونرێت.

﴿ئەڕەحمان:الرَّحْمَن﴾ واتا: خاوەن ڕەحمەتی فراوان کە هەموو شتێکی گرتۆتەوە.

﴿ئەلڕەحیم:الرَّحِيم﴾ ؛ واتا: خاوەن ڕەحم وبەزەیی تایبەت بەرامبەر ئیمانداران.

٢- ﴿الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢)﴾ واتا: هەموو جۆرەکانی حەمد وستایش وکەماڵ تەنها بۆ ئەو زاتە مەزنەیە -سبحانە وتعالی-.

٣- ﴿الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * بەزەییدارترین، میهرەبانترین﴾ واتا: خاوەنی ڕەحمەتی فراوان کە هەموو شتێکی گرتۆتەوە، و خاوەنی ڕەحمەتی تایبەتە بۆ ئیمانداران.

٤- ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * خاوەن وسەرداری ڕۆژی لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤)﴾ ؛ ڕۆژی قیامەت ناوی زۆری هەیە یەکێک لەناوەکانی (ڕۆژی لێپرسینەوە ودادگایی کردن : یوم الدین).

٥- ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئێمە بە تەنها تۆ دەپەرستین و بەتەنها داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین (٥)﴾ واتا: تەنها تۆ دەپەرستین وتەنها داوای یارمەتی لەتۆ دەکەین.

٦- ﴿اهدِنَـــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦)﴾ : ئەمیش بریتیە لەهیدایەتدان وڕێنموێنی کردن بۆ ئیسلام وسونەت.

٧- ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَـيهِمْ وَلاَ الضَّـالِّينَ * ڕێگـای ئەوانەی کە تـۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیـش کە گـومڕا بـوون (٧)﴾ واتـا: ڕێگـای بەنـدەکانی خـوا لەچاکەکـاران لەپێغەمـبەران وئەوانەی شوێنکەوتوویانن، نەک ڕێبازی جولەکە وگاوڕەکان.

- وسونەتە لەپاش خوێندنی سـورەتەکە بڵێـت: (ئـامین) واتە: خـوایە نزاکانمـان وەڵام بـدەرەوە، چونکە سورەتی -الفاتحة- دوو بەشە: بەشێکی ستایشی پەروەردگار، وبەشی دووەمی نزا کردنە.

پ : سورەتی -الزلزلة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الزلزلة- وتەفسیرەکەی:

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * کاتێـك زەوی هـاتە لەرزە بەلەرزینـی خـۆی (١) وَأَخْرَجَـتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وە زەوی هەرچی شتی قورس وگرانی (ناوی) هەیە هەمووی فڕێدایە دەرەوە (٢) وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَـا * وە مرۆڤ لەو ڕۆژەدا دەڵـێ: ئەوە زەوی چیەتـی ؟ (٣) يَوْمَئِـذٍ تُحَـدِّثُ أَخْبَارَهَـا * لەو ڕۆژەدا (زەوی) دەنگ وباسی خۆی دەگێڕێتەوە (٤) بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * کە پەروەردگاری تۆ (وای) وەحی بـۆ کردووە (٥) يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * لەو ڕۆژەدا خەڵـکی دەردەچـن بەپەڕاگەنـدە و بەشێوی بۆئەوەی (پاداشتی) کردەوەی خۆیان نیشان بدرێت (٦) فَمَـنْ يَعْمَـلْ مِثْقَـالَ ذَرَّةٍ خَـيْرًا يَـرَهُ * ئەمجا هەرکەسێك بە ئەندازەی هەرە ووردیلەیەك چاکەی کردبێت دەیبینێتەوە (٧) وَمَنْ يَعْمَـلْ مِثْقَـالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * وە هەر کەسـێك بە ئەنـدازەی هەرە ووردیـلەیەك خـراپەی کردبێـت دەیبینێـتەوە (٨)﴾ [سورەتی الزلزلة: ١ - ٨].

ڕاڤەی -تەفسیری- ئایەتەکان:

١- ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * کاتێك زەوی هـاتە لەرزە بەلەرزینـی خـۆی (١)﴾ : ئەگەر زەوی بکەوێتە جووڵە بەتوندی و بەهێزی کە لەڕۆژی قیامەتدا تووشی ئەمە دەبێت.

٢- ﴿وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وە زەوی هەرچی شتی قورس وگرانی(ناوی) هەیە هەمووی فڕێدایە دەرەوە (٢)﴾ : وزەوی ئەوەی لەنێو سکیدایە لە مردوو وشتی تر دەیهێنێتە دەرەوە.

٣- ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * وە مرۆڤ لەو ڕۆژەدا دەڵێ: ئەوە زەوی چیەتی ؟ (٣)﴾ : مرۆڤ بەسەرسوڕمانەوە دەڵێت: ئەوە چیە بۆچی زەوی دەجوڵێت ودەلەرزێت؟!

٤- ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * لەو ڕۆژەدا(زەوی) دەنگ وباسی خۆی دەگێڕێتەوە (٤)﴾ : لەو ڕۆژە مەزنەدا زەوی ئەو کردەوانە دەگێڕێتەوە کە لەسەری ڕوویداوە لە خێر وشەڕ.

٥- ﴿بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * کە پەروەردگاری تۆ (وای) وەحی بۆ کردووە (٥)﴾ : لەبەرئەوەی خوای گەورە پێی ڕاگەیاند وفەرمانی ئەمەی پێکرد.

٦- ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * لەو ڕۆژەدا خەڵکی دەردەچن بەپەڕاگەندە و بەشێوی بۆئەوەی (پاداشتی) کردەوەی خۆیان نیشان بدرێت (٦)﴾ : لەو ڕۆژە مەزنەدا، کە لە زەوی دێتە لەرزین، خەڵکی بەکۆمەڵ دێن بۆ شوێنی لێپرسینەوە ؛ بۆئەوەی کردەوەکانیان پێ پیشان بدرێت کە لەدونیا ئەنجامیان دابوو.

٧- ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * ئەمجا هەرکەسێك بە ئەندازەی هەرە ووردیلەیەك چاکەی کردبێت دەیبینێتەوە (٧)﴾ : هەرکەسێک بەقەد کێشی مێرووڵەیەک کردەوە بکات لە کردەوەی خێر وچاک ؛ لەپێش خۆی دەیبینێت.

٨- ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * وە هەر کەسێك بە ئەندازەی هەرە ووردیلەیەك خراپەی کردبێت دەیبینێتەوە (٨)﴾ : هەرکەسێک بەقەد کێشی مێرووڵەیەک کردەوە بکات لە کردەوەی شەڕ وخراپە ؛ لەپێش خۆی دەیبینێت.

پ٣ : سورەتی -العاديات- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -العاديات- وتەفسیرەکەی:

﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا * سوێند بە ئەو ئەسپانەی تاودەدەن(کە دەپرمێنن) چۆن پرمەیەك (لەکاتی غەزاکردندا) (١) فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا * وە سوێند بە ئەو ئەسپانەی ئاگر هەڵدەگیرسێنن لەبەرد بەناڵی سمیان (٢) فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا * وە سوێند بەو (ئەسپانەی) هێرش دەبەن لە بەیانیاندا (٣) فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا * کە بەوە تەپ وتۆز هەڵدەستێنن (٤) فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا * وە بەو تەپ وتۆزەوە، خۆیان دەکەن بە ناوەڕاستی کۆمەڵی دوژمندا (٥) إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * بەڕاستی مرۆڤ بۆ پەروەردگاری ناسوپاسە (٦) وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ * وە بێگومان خۆی لەسەر ئەم ناسوپاسیە شایەتە (٧) وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ * وە بەڕاستی مرۆڤ بۆ خۆشەویستی ماڵی دونیا زۆر بەتین وپەرۆشە (٨) أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا

فِي الْقُبُورِ * دەی ئایا نازانی کاتێك کە مردووی ناو گۆڕەکـان زینـدوو کـرانەوە و(هێـنرانە دەرەوە) (٩) وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ * وە ئاشکرا بوو هەرچـی ڕازی نـاو دڵانە (١٠) إِنَّ رَبَّهُـمْ بِهِـمْ يَوْمَئِـذٍ لَخَبِـيرٌ * بێگومان پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا ئاگادارە بە کردەوەیان (١١)﴾ [سورەتی العاديات: ١ - ١١].

ڕاڤەی ئایەتەکان:

١- ﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا * سوێند بە ئەو ئەسپانەی تاودەدەن (کە دەپرمێنن) چۆن پرمەیەك (لەکـاتی غەزاکردندا) (١)﴾ : خوای گەورە سوێندی خـوارد بەو ئەسـپانەی کە غـار دەدەن هەتـاوەکو دەنگـی هەناسەی دەبیسترێت بەهۆی توندی ڕاکردنەوە.

٢- ﴿فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا * وە سوێند بە ئەو ئەسپانەی ئاگر هەڵدەگیرسـێنن لەبەرد بەنـاڵی سـمیان (٢)﴾ : وخوای گەورە سوێندی خوارد بەو ئەسپانەی بەناڵیان ئـاگر هەڵدەگیرسـێنن کاتێـک دەدەن لە بەردەکان بەهۆی توندی بەرکەوتنیان.

٣- ﴿فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا * وە سوێند بە (ئەسپانی) هێرشبەران لە بەیانیانـدا (٣)﴾ : وخـوای گەورە سوێندی خوارد بەو ئەسپانەی کە هێرش دەبەن بۆ سەر دوژمن لە دەمەو بەیاندا.

٤- ﴿فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا * کە بەوە تەپ وتـۆز هەڵدەسـتێنن (٤)﴾ : بەهـۆی غاردانیـانەوە تەپ وتـۆز دروست دەبێت.

٥- ﴿فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا * وە بەو تەپ وتۆزەوە، خۆیان دەکەن بە ناوەڕاستی کۆمەڵی دوژمندا (٥)﴾ : بە سوارچاکەکانیانەوە خۆیان دەخەنە نێو کۆمەڵێک لەدوژمنان.

٦- ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * بەڕاستی مرۆڤ بۆ پەروەردگاری ناسوپاسە (٦)﴾ : بەڕاستی مرۆڤ ناسوپاسگوزارە ودەستی دەگرێتەوە لەو بەخشینەی کە پەروەردگاری فەرمانی پێکردووە بیبەخشێت.

٧- ﴿وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ * وە بێگومان خۆی لەسەر ئەم ناسوپاسیە شایەتە (٧)﴾ : وئەو لەسەر ناسوپاسگوزاری و خۆگرتنەوەی لەبەخەشین شاهێدە لەسەر خۆی، ناتوانێت نکۆڵی لێبکات چـونکە زۆر ڕوونە.

٨- ﴿وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ * وە بەڕاسـتی مـرۆڤ بـۆ خۆشەویسـتی مـاڵی دونیـا زۆر بەتـین وپەرۆشـە (٨)﴾ : بەهـۆی زۆری خۆشویسـتنی بـۆ پـارە وسـامان ؛ ڕەزیـل وچـروکە ودەیگـرێتەوە ونابەخشێت.

٩- ﴿أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ * دەی ئایا نازانی کاتێك کە مردووی نـاو گۆڕەکـان زینـدوو کرانەوە و(هێنرانە دەرەوە) (٩)﴾ : ئایا ئەم مرۆڤە کە هەڵخەڵەتاوە بەژیانی دونیا نازانێت ئەگەر خوای

گەورە ئەوانەی لەنێـو گۆڕەکانـدان زینـدوویان بکـاتەوە لە مردووەکـان وبیـانهێنێتە سـەر زەوی بـۆ لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە ؛ لەو کاتەدا ڕووداوەکان بەو شێوەیە نابێت کە ئەو بیری لێدەکردەوە ؟!

١٠- ﴿وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ * وە ئاشکرا بـوو هەرچـی ڕازی نـاو دڵانە (١٠)﴾ : وئاشـکرا وڕوون بوویەوە ئەوەی لەنێو دڵەکاندایە لەنیەت وبیروباوەڕەکان وهتد.

١١- ﴿إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ * بێگومان پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا ئاگادارە بە کردەوەیان (١١)﴾ : بەڕاستی پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا زۆر ئاگادار وشارەزایە سـەبارەت بەئەوان وکردەوەکانیـان، وهـیچ شتێکی لێ ناشاردرێتەوە لەوەی پەیوەستە بە بەندەکانی، ولێیان دەپرسێتەوە وپاداشتیان دەداتەوە لەسەر کردەوەکانیان.

پ٤ : سورەتی -القارعة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -القارعة- وتەفسیرەکەی:

﴿الْقَارِعَةُ * ڕۆژی داچڵەکێنەر (-ئەلقاریعە- یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت) (١) مَا الْقَارِعَةُ * ئاخۆ چۆن بێ ئەو ڕۆژە؟ (٢) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ * تۆ چوزانییت ئەو ڕۆژە چـیە؟ (٣) يَـوْمَ يَكُـونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ * ڕۆژێکە خەڵکی وەك پەپولەی پەراگەندە بڵاودەبنەوە (٤) وَتَكُونُ الْجِبَـالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * وە شاخەکان وەك خوری شیکراویان لێدێت (٥) فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * ئەمجـا ئەوەی کێشـی (چاکەکـانی) قـورس وگـران بێـت (٦) فَهُـوَ فِي عِيشَـةٍ رَاضِـيَةٍ * ئەوە ئەو کەسـە لە گوزەرانێکی پەسەندا دەبێت (٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * وە ئەوەی کێشی (چاکەکانی) سووک بێـت (٨) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * ئەوە جێی ئەو (هاویە)یە (٩) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ * تۆ چوزانییت (هاویە) چـیە؟ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌ * ئاگرێکی هەڵگیرساوە (١١)﴾ [سورەتی القارعة: ١-١١].

تەفسیری ئایەتەکان:

١- ﴿الْقَارِعَةُ * ڕۆژی داچڵەکێنەر (-ئەلقاریعە- یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیـامەت) (١)﴾ : ئەو کاتەی کە دڵی خەڵکی دادەچڵەکێت چونکە ساتێکی پڕ لە مەترسی وناڕەحەتیە.

٢- ﴿مَا الْقَارِعَـةُ * ئـاخۆ چـۆن بـێ ئەو ڕۆژە؟ (٢)﴾ : ئـایە ئەم کـاتە چیـیە کە دڵـی خەڵکـی دادەچڵەکێت بەهۆی زۆری ترس وناڕەحەتی تێیدا؟!

٣- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ * تۆ چوزانییت ئەو ڕۆژە چیە؟ (٣)﴾ : تۆ چووزانیـت -ئەی پێغەمـبەر ﷺ - ئەم ساتە چییە کە دڵی خەڵکـی دادەچڵەکێـت بەهـۆی زۆری تـرس وناڕەحەتیەکـان؟! ئەوە ڕۆژی قیامەتە.

٤- ﴿يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ * ڕۆژێکە خەڵکی وەك پەپولەی پەراگەندە بڵاودەبنەوە (٤)﴾ : کاتێک لەو ڕۆژەدا دڵی خەڵکی پڕ لەترسە ودادەچڵەکێت وەکو پەپولە پەرش وبڵاوبوونەتەوە هەندێک لێرە وهەندێک لەوێ.

٥- ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * وە شاخەکان وەك خوری شیکراویان لێدێت (٥)﴾ : وشاخەکان وەکو خوری شیکراوەیان لێدێت بەهۆی خاوی وسووکی ڕۆیشتن وجووڵەیان.

٦- ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * ئەمجا ئەوەی کێشی (چاکەکانی) قورس وگران بێت (٦)﴾ : هەرکەسێک کێشی کردەوە چاکەکانی قورستر بێت لە کێشی کردەوە خراپەکانی.

٧- ﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ * ئەوە ئەو کەسە لە گوزەرانێکی پەسەندا دەبێت (٧)﴾ : ئەوا لەنێو ژیانێکی خۆشدایە وڕازیە بەوەی لەبەهەشتدا پێی دەبەخشرێت.

٨- ﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * وە ئەوەی کێشی (چاکەکانی) سووک بێت (٨)﴾ : بەڵام هەرکەسێک کێشی کردەوە خراپەکانی قورستر بێت لەکێشی کردەوە چاکەکانی.

٩- ﴿فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * ئەوە جێی ئەو (هاویە)یە (٩)﴾ : ئەوا شوێنی مانەوەی لەدۆزەخدایە لەڕۆژی قیامەت.

١٠- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ * تۆ چوزانییت (هاویە) چیە؟ (١٠)﴾ : -ئەی پێغەمبەر ﷺ- تۆ چووزانیت (هاویە:دۆزەخ) چییە؟

١١- ﴿نَارٌ حَامِيَةٌ * ئاگرێکی هەڵگیرساوە (١١)﴾ : لەدۆزەخدا (لەهاویەدا) ئاگرێکی زۆر بەتین وگەرم وئازاردەرە.

پ٥: سورەتی -التكاثر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -التكاثر- وتەفسیرەکەی:

﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * ئێوەی بێ ئاگا کردووە شانازیتان بە زۆریی سەروەت و سامانەوە (١) حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * تا دەمرن ودەچن بۆ گۆڕستان (٢) كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * وامەکەن ! لەمەولا دەزانن (٣) ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * دووبارە وامەکەن لەمەولا دەزانن (٤) كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * وانیە (وەکو خۆتان دەیزانن) ئەگەر(ئەنجامی خۆتان) بزانیایە بەدڵنیاییەوە (وا بێ ئاگا نەئەبوون) (٥) لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ * سوێند بەخوا بێگومان دۆزەخ دەبینن (٦) ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ * دووبارە سوێند بەخوا دڵنیا بن بە چاوی ڕاستەقینە دەی بینن (٧) ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ * لە پاشان سوێند بەخوا لەو ڕۆژەدا (لەسەر هەموو ناز ونیعمەتێک کە خوا پێی دابوون لەدونیادا) لێپرسینەوەتان لەگەڵدا دەکرێت (٨)﴾ [سورەتی التكاثر: ١-٨].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * ئێوەی بێ ئاگا کردووە شانازیتان بە زۆریی سەروەت و سامانەوە (١)﴾ : - ئەی خەڵکینە- شانازی کردن بەماڵ وسامان ومنداڵەوە سەرقاڵی کردن لەپەرستن وگوێڕایەڵی کردنی خوای گەورە.

٢- ﴿حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * تا دەمرن ودەچن بۆ گۆڕستان (٢)﴾ : هەتاوەکو دەمرن ودەچنە نێو گۆڕەکانتانەوە.

٣- ﴿كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * وامەکەن ! لەمەولا دەزانن (٣)﴾ : نەدەبوو شانازی کردن پێیانەوە سەرقاڵتان بکەن لەپەرستنی خوای گەورە وگوێڕایەڵیکردنی، سەرەنجامی ئەم سەرقاڵبوونە دەزانن.

٤- ﴿ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * دووبارە وامەکەن لەمەولا دەزانن (٤)﴾ : پاشان دووبارە سەرەنجامی دەزانن.

٥- ﴿كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * وانیە (وەکو خۆتان دەیزانن) ئەگەر(ئەنجامی خۆتان) بزانیایە بەدڵنیاییەوە (وا بێ ئاگا نەئەبوون) (٥)﴾ : بەڕاستی ئەگەر یەقین ودڵنیا بوونایە لەوەی زیندوو دەکرێنەوە بۆ لای خوای گەورە، و لەسەر کردەوەکانتان پاداشتتان دەداتەوە، ئەوا هەرگیز شانازی کردن بەماڵ وسامان ومنداڵەوە سەرقاڵی نەدەکردن لەپەرستن وگوێڕایەڵیکردنی خوای گەورە.

٦-﴿لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ * سوێند بەخوا بێگومان دۆزەخ دەبینن (٦)﴾ : سوێند بە الله دۆزەخ دەبینن لەڕۆژی قیامەتدا.

٧- ﴿ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ * دووبارە سوێند بەخوا دڵنیا بن بە چاوی ڕاستەقینە دەی بینن (٧)﴾ : پاشان بەدڵنیاییەوە دەیبینن کە هیچ گومانێکی تێدا نییە.

٨- ﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ * لە پاشان سوێند بەخوا لەو ڕۆژەدا (لەسەر هەموو ناز ونیعمەتێک کە خوا پێی دابوون لەدونیادا) لێپرسینەوەتان لەگەڵدا دەکرێت (٨)﴾ : پاشان خوای گەورە پرسیارتان لێدەکات لەو ڕۆژەدا سەبارەت بەو نیعمەتانەی پێی بەخشی بوون لە تەندروست باشی ودەوڵەمەندی وهتد.

پ٦: سورەتی -العصر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -العصر- وتەفسیرەکەی:

﴿وَالْعَصْرِ * سوێند بەکات (١) إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * بێگومان هەموو خەڵکی لە زیاندان (٢) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ * جگە لەوانەی کە بڕوایان هێنابێت وکردەوە چاکەکانیان کردبێت وە ئامۆژگاری یەکتریان کردبێت بە ئاینی ڕاست (ودەست

پێوەگرتنی، وكاركردن بەفەرمانەكانی خوا) وە ئامۆژگاری یەكتریـان كردبێـت بە ئـارامگرتن (لەسـەر پەرستن وبەندایەتی بۆ خوا) (٣)﴾ [سورەتی العصر: ١ - ٣].

تەفسیرەكەی:

١- ﴿وَالْعَصْرِ * سوێند بەكات (١)﴾ : خـوای گەورە -سـبحانە وتعـالی- سـوێندی بەكـات وزەمـان خواردووە.

٢- ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * بێگومان هەموو خەڵكی لە زیاندان (٢)﴾ : واتـا هەمـوو مرۆڤێـك لەتیاچوون وخەسارۆمەندیدایە.

٣- ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَـوْا بِـالْحَقِّ وَتَوَاصَـوْا بِالصَّـبْرِ * جـگە لەوانەی كە بڕوایان هێنابێت وكردەوە چاكەكانیـان كردبێـت وە ئامۆژگـاری یەكتریـان كردبێـت بە ئـاینی ڕاسـت (ودەست پێوەگرتنی، وكاركردن بەفەرمانەكانی خوا) وە ئامۆژگاری یەكتریـان كردبێـت بە ئـارامگرتن (لەسەر پەرستن وبەنـدایەتی بـۆ خـوا) (٣)﴾ : مەگەر ئەوانە نەبێـت كە ئیمانیـان هێنـاوە وكـردەوەی چاكیان ئەنجامداوە، و لەگەڵ ئەمەیشـدا بانگەوازیـان كـردووە بـۆ ڕێبـازی هەق وڕاسـتی كە ئـاینی ئیسـلامە وئـارامگر بـوون لە بانگەوازیەكەیـان، ئەوانە بـراوەن وڕزگاریـان بـووە لە دۆڕان وخەسارۆمەندی.

پ٧ : سورەتی -الهمزة- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟

و: سورەتی -الهمزة- وتەفسیرەكەی:

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * سزاو لەناوچوون بۆ هەموو نەنگ گرێكی بەدگۆ (عەیبگرێكی تـانەدەر) (١) الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ * ئەوەی كە هەرماڵ و سامان كۆ دەكاتەوە ودەیژمێرێ (٢) يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَـدَهُ * وا دەزانـێ كە مـاڵەكەی هەر دەیهێڵێـتەوە (٣) كَـلَّا لَيُنْبَـذَنَّ فِي الْحُطَمَـةِ * نەخێـر وانـیە، بێگومان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرێكی تێكشكێنەرەوە (٤) وَمَا أَدْرَاكَ مَـا الْحُطَمَـةُ * تـۆ چووزانیـت ئەو ئاگرە چیە (٥) نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ * ئاگرێكی تاودراوی خـوایە (٦) الَّتِـي تَطَّلِـعُ عَـلَى الْأَفْئِـدَةِ * كە دێ بەسەر دڵاندا (هورووژم دەباتە سـەر دڵان) (٧) إِنَّهَـا عَلَـيْهِمْ مُؤْصَـدَةٌ * بێگومـان ئەو ئـاگرە داخـراوە لەسەریان (و دەرچوونیان نییە) (٨) فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ * (زنجیر كراون) لەناو چەند كـۆتێكی ڕاكشـاودا (بەستراونەتەوە بەچەند ستونێكی بەرزو بڵندەوە) (٩)﴾ [سورەتی الهمزة: ١-٩].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * سزا و لەناوچوون بۆ هەموو نەنگگرێکی بەدگۆ (عەیبگرێکی تانەدەر) (١)﴾ : ئاخ وپەژارەی گەورە وسزای سەخت بۆ ئەو کەسەی زۆر غەیبەتی خەڵکی دەکات، وتانەیان لێدەدات.

٢- ﴿الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ * ئەوەی کە هەرماڵ و سامان کـۆ دەکـاتەوە ودەیژمێـرێ (٢)﴾ : ئەو کەسەی غەم وهەوڵدانی بۆ کۆکردنەوەی پارە وسامان وژمـاردنیەتی، وهـیچ غەم وهەوڵـدانێکی تـری نییە جگە بۆ ئەمە نەبێت.

٣- ﴿يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ * وا دەزانـێ کە مـاڵـەکەی هەر دەیهێڵێـتەوە (٣)﴾ : پێـی وایە مـاڵ وسامانەکەی کە کۆی کردووەتەوە لەمردن ڕزگاری دەکات، و بەهەتاهەتایی لەدونیادا دەمێنێتەوە.

٤- ﴿كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ * نەخێر وانیە، بێگومان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرێکی تێکشـکێنەرەوە (٤)﴾ : بەو شێوەیە نییە کە ئەم نەزانە بیری لێدەکاتەوە، فڕێ دەدرێتە نێو ئاگری دۆزەخ کە هەرشـتێك فڕێ بدرێتە نێوی دەیشکێنێت و ورد وخاشی دەکات بەهۆی زەبری وتوندی.

٥- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ * تۆ چووزانیت ئەو ئاگرە چیە (٥)﴾ : -ئەی پێغەمبەر- تـۆ چووزانیـت ئەم دۆزەخە چییە کە هەرشتێک فڕێ بدرێتە نێوی تێکی دەشکێنێت و وورد وخاشی دەکات ؟!

٦- ﴿نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ * ئـاگرێکی تـاودراوی خـوایە (٦)﴾ : ئەو ئـاگری اللـە یە کە داگیرسـاو وبڵێسەداره.

٧- ﴿الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ * کە دێ بەسەر دڵاندا (هورووژم دەباتە سـەر دڵان) (٧)﴾ : دەچێـتە نێو لاشە وخۆی دەگەیەنێت بەدڵی خەڵکی.

٨- ﴿إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ * بێگومان ئەو ئاگرە داخراوە لەسـەریان (و دەرچوونیـان نیـیە) (٨)﴾ : ئەو دۆزەخە دادەخرێت لەسەر ئەوانەی تێیدا سزا وئازار دەدرێن.

٩- ﴿فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ * (زنجیر کراون) لەناو چەند کـۆتێکی ڕاکشـاودا (بەسـتراونەتەوە بەچەنـد ستونێکی بەرزو بڵندەوە) (٩)﴾ : بە پایەی زۆر درێژ دادەخرێن بۆئەوەی لێی دەرنەچن.

پ٨ : سورەتی -الفيل- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفيل- وتەفسیرەکەی:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ * ئایا نەت بینی کە پەروەردگارت چی کرد بە خاوەن فیلەکان (بە ئەبرەهە ولەشکرەکەی کە ویستی کەعبەی پیرۆز بڕوخێنێت)؟ (١) أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ * ئایا فڕوفێڵەکەیانی پوچەڵ نەکردەوە (٢) وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ * وە (ئایا) نەینارده سەریان باڵندەی -ئەبابیلی- زۆر و پۆل پۆل (٣) تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ * بەرد بارانیان دەکردن بە وورده زیخی گڵین (٤) فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ * سەرئەنجام (لەشکرەکەی ئەبرەهەی) وەک کای خوراو لێکرد (٥)﴾ [سورەتی الفيل: ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ * ئایا نەت بینی کە پەروەردگارت چی کرد بە خاوەن فیلەکان (بە ئەبرەهە ولەشکرەکەی کە ویستی کەعبەی پیرۆز بڕوخێنێت)؟ (١)﴾ : ئایا نەتزانی -ئەی پێغەمبەر ﷺ- پەروەردگارت چی کرد بە ئەبرەهە وهاوڕێکانی -خاوەن فیلەکان- کاتێک ویستیان کەعبە بڕوخێنن؟!

٢- ﴿أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ * ئایا فڕوفێڵەکەیانی پوچەڵ نەکردەوە (٢)﴾ : خوای گەورە پیلانە خراپەکەیانی پوچەڵکردەوە کە بۆ ڕووخاندنی کەعبە دایان نابوو، ئەوەی ویستیان بەدەستیان نەهێنا کە مەبەستیان بوو چیتر خەڵکی ڕووی تێ نەکات وحەج نەکەن، وهیچ شتێک لەپیلانەکەیان سەری نەگرت.

٣- ﴿وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ * وە (ئایا) نەینارده سەریان باڵندەی -ئەبابیلی- زۆر و پۆل پۆل (٣)﴾ : خوای گەورە جۆرە باڵندەیەکی نارده سەریان ناوی -ئەبابیل- بوو کە بەپۆل پۆل هێرشیان هێنایە سەریان.

٤- ﴿تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ * بەرد بارانیان دەکردن بە وورده زیخی گڵین (٤)﴾ : ئەم باڵندانە بە وورده زیخی گڵین بەردبارانیان کردن.

٥- ﴿فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ * سەرئەنجام (لەشکرەکەی ئەبرەهەی) وەک کای خوراو لێکرد (٥)﴾ : سەرەنجام خوای گەورە وەکو کا وگەڵای خوراوی لێکردن کە ئاژەڵ دەیخوات وپێی لەسەر دەنێت.

پ٩: سورەتی -قریش- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -قریش- وتەفسیرەکەی:

﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ * (لەشکری ئەبرەهەی لە ناو برد وتەفر وتونای کردن) لەبەر هۆگری قورەیش (١) إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ * هۆگریان بە هاتووچۆی زستانان (بۆ یەمەن) وهاوینان (بۆ شام) واتە(تا لێیان تێک نەچێت) (٢) فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * دەی با (قورەیش لەبەرامبەر ئەم هەموو ناز ونیعمەتەدا) خاوەنی ئەم ماڵە (کەعبەی پیرۆز) بپەرستن (٣) الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ * ئەو زاتەی کە لەبرسێتیەکی یەکجار توند (ڕزگاری کردن) وخواردنی پێبەخشین، وە دڵنیای کردن لە ترس وبیمێکی گەورە و(پاراستنی) (٤)﴾ [سورەتی قریش: ١-٤].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ * (لەشکری ئەبرەهەی لە ناو برد وتەفر وتونای کردن) لەبەر هۆگری قورەیش (١)﴾ : مەبەست لەمە ئەو سەفەرانەیە -گەشتانەیە- کە هۆگری وخوویان بوو لە زستان وهاویندا.

٢- ﴿إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ * هۆگریان بە هاتووچۆی زستانان (بۆ یەمەن) وهاوینان (بۆ شام) واتە(تا لێیان تێک نەچێت) (٢)﴾ : گەشتێکی هێمن وئاسایش لە زستان بۆ یەمەن ولە هاوین بۆ شام بوو.

٣- ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * دەی با (قورەیش لەبەرامبەر ئەم هەموو ناز ونیعمەتەدا) خاوەنی ئەم ماڵە (کەعبەی پیرۆز) بپەرستن (٣)﴾ : با پەروەردگاری ئەم ماڵە پیرۆزە بپەرستن بەتەنها، کە ئەم گەشت وسەفەرەی بۆیان ئاسانکردووە، وهیچ هاوبەشێکی بۆ بڕیار نەدەن نە لەپەرستنیدا ونە لە پەروەردگارێتیدا ونە لە ناو وسیفەتەکانیدا.

٤- ﴿الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ * ئەو زاتەی کە لەبرسێتیەکی یەکجار توند (ڕزگاری کردن) وخواردنی پێبەخشین، وە دڵنیای کردن لە ترس وبیمێکی گەورە و(پاراستنی) (٤)﴾ : ئەو پەروەردگاری کە ڕزقی پێبەخشین پاش ئەوەی برسی بوون، وهێمنی وئاسایش باڵی بەسەردا کێشان پاش ئەوەی لەترسدا دەژیان، ئەمیش بەهۆی ئەو بەمەزندانانەی لەنێو دڵی عەرەبدا هەبوو بۆ ماڵی پیرۆزی الله، وهەروەها خزمەتکردن وڕێزگرتن لە ئەوانەی تێیدا دەمێننەوە وسەردانی دەکەن بۆ ئەنجامدانی حەج.

پ١٠ : سورەتی -الماعون- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الماعون- وتەفسیرەکەی:

﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * ئایا بینیت ئەو کەسەی کە بڕوای بە ئایینی -ئیسلام- نییە (یان باوەڕی نییە بە ڕۆژی دوایی)؟ (١) فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ * ئەوە کەسێکە کە پاڵ بە هەتیووەوە دەنێت (٢) وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ * وە هانی خەڵکی نادات بۆ خواردن بەخشین بە هەژاران (٣) فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * ئەمجا هەڕەشە وپەژارەیەکی زۆر (یان دۆڵێ لەدۆزەخ) بۆ نوێژکەران (٤) الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * ئەوانەی کە لە نوێژەکەیان بێ ئاگان (پشتگوێی دەخەن یان بەکەموکورتیەوە ئەنجامی دەدەن) (٥) الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ* ئەوانەی کە ڕووپامایی دەکەن (٦) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ * وە یارمەتی خەڵک نادەن و-هەموو چاکەیەک دەگرنەوە لە خەڵکی- (٧)﴾ [سورەتی الماعون: ١-٧].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * ئایا بینیت ئەو کەسەی کە بڕوای بە ئایینی -ئیسلام- نییە (یان باوەڕی نییە بە ڕۆژی دوایی)؟ (١)﴾ : ئایا ئەو کەسەت ناسی کە ئاینی ئیسلام بەدرۆ دەخاتەوە وباوەڕی پێی نییە وهەروەها باوەڕی نییە بە زیندووبوونەوە وپاداشتدانەوەی ڕۆژی قیامەت؟!

٢- ﴿فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ * ئەوە کەسێکە کە پاڵ بە هەتیووەوە دەنێت (٢)﴾ : ئەو کەسەیە کە بەتوندی پاڵدەنێت بە هەتیو وکەسانی خاوەن پێویستی کاتێک شتێکیان لێ داوا دەکەن.

٣- ﴿وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ * وە هانی خەڵکی نادات بۆ خواردن بەخشین بە هەژاران (٣)﴾ : ئامۆژگاری نەفسی خۆی، وهەروەها ئامۆژگاری خەڵکی ناکات بۆ خواردن بەخشین بە هەژار ونەداران.

٤- ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * ئەمجا هەڕەشە وپەژارەیەکی زۆر (یان دۆڵێ لەدۆزەخ) بۆ نوێژکەران (٤)﴾ : تیاچوون وسزا بۆ ئەم جۆرە نوێژخوێنانە -کە سیفەتەکانیان لەئایەتی دواتر باسدەکرێت-.

٥- ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * ئەوانەی کە لە نوێژەکەیان بێ ئاگان (پشتگوێی دەخەن یان بەکەموکورتیەوە ئەنجامی دەدەن) (٥)﴾ : ئەوانەی سەبارەت بەنوێژەکانیان بێ ئاگان، وگرنگی پێنادەن هەتاوەکو کاتی نوێژەکە نامێنێت، یان ئەوەتا کەموکورتی دەکەن و بە کەمتەرخەمیەوە نوێژەکانیان ئەنجام دەدەن.

٦- ﴿الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ* ئەوانەی کە ڕووپامایی دەکەن (٦)﴾ : ئەوانەی بەنوێژەکانیان وکردەوەکانیان ؛ ڕیا وڕووپامایی بۆ خەڵکی دەکەن، و لەکردەوەکانیان دڵسۆز نین بۆ خوای گەورە -سبحانە وتعالى-.

٧- ﴿وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ * وە یارمەتی خەڵک نادەن و-هەموو چاکەیەک دەگرنەوە لە خەڵکی- (٧)﴾ : ورێگری دەکەن لەیارمەتیدانی خەڵکی لەکاتێکدا ئەو یارمەتیدانە هیچ زیانێکیان پێ ناگەیەنێت.

پ١١ : سورەتی -الكوثر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الكوثر- وتەفسیرەکەی:

﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * بێگومان ئێمە پێمان بەخشیت خێری زۆر گەورە وبەفەڕ لە دونیا ودوارۆژدا (لەو خێرە گەورانەیش ڕووباری کەوسەرە لەبەهەشتدا) (١) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * دەی کەواتە نوێژ بکە بۆ پەروەردگارت وە قوربانی سەر ببڕە (٢) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ * بێگومان هەر ناحەزت دوا بڕاون (ئەی پێغەمبەر ﷺ) (٣)﴾ [سورەتی الكوثر: ١-٣].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * بێگومان ئێمە پێمان بەخشیت خێری زۆر گەورە وبەفەڕ لە دونیا ودوارۆژدا (لەو خێرە گەورانەیش ڕووباری کەوسەرە لەبەهەشتدا) (١)﴾ : -ئەی پێغەمبەر ﷺ- ئێمە بەتۆمان بەخشی خێرێکی زۆر، لەوانەش ڕووباری کەوسەر لەبەهەشتدا.

٢- ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * دەی کەواتە نوێژ بکە بۆ پەروەردگارت وە قوربانی سەر ببڕە (٢)﴾ : سوپاسی خوای گەورە بکە لەسەر ئەم نیعمەتە، ئەویش بەوەی تەنها نوێژکردن وقوربانی کردنت بۆ خوای گەورە بێت، بەپێچەوانەی کردەوەی موشریکەکان کە نزیك دەبنەوە لە بتەکانیان بە قوربانی بۆ کردنیان.

٣- ﴿إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ * بێگومان هەر ناحەزت دوا بڕاون (ئەی پێغەمبەر ﷺ) (٣)﴾ : بەڕاستی ئەوەی ڕقی لەتۆیە ئەو دوابڕاوە لەهەموو خێرێک، لەبیرکراوە وئەگەر باس بکرێت بەخراپە باس دەکرێت.

پ١٢ : سورەتی -الكافرون- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الكافرون- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: ئەی بێباوەڕەکان -ئەی کافرەکان- (١) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * من ئەو(بتانە) ناپەرستم کە ئێوە دەیپەرستن (٢) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وە ئێوەش ئەو(خوایە) ناپەرستن کە من دەیپەرستم (٣) وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ * وە من ئەو خوا پەرستیە ناکەم کە ئێوە دەیکەن (٤) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وە ئێوەش ئەو(خوایە) ناپەرستن کە من

دەیپەرستم (٥) لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ * ئایینی خۆتان بۆ خۆتان وئاینی خـۆم بـۆ خـۆم (٦)﴾ [سـورەتی الكافرون: ١-٦].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: ئەی بێباوەڕەکان -ئەی کافرەکان- (١)﴾ : بڵێ -ئەی پێغەمبەر ﷺ- : ئەی ئەوانەی کافر وبێباوەڕن بە الله -سبحانە وتعالی-.

٢- ﴿لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * مـن ئەو(بـ تانە) ناپەرسـتم کە ئێـوە دەیپەرسـتن (٢)﴾ : لە ئێستا و لە داهاتوویشدا ئەو بتانە ناپەرستم کە ئێوە دەیانپەرستن.

٣- ﴿وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وە ئێـوەش ئەو(خـوایە) ناپەرسـتن کە مـن دەیپەرسـتم (٣)﴾ : وەهەروەها ئێوە ئەو خوایە تاک وبێ هاوتایە ناپەرستن کە من دەیپەرستم.

٤- ﴿وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ * وە من ئەو خوا پەرستیە ناکەم کە ئێوە دەیکەن (٤)﴾ : وەهەروەها من ئەو بتانە ناپەرستم کە ئێوە دەیانپەرستن، و بەو شێوەیەی ئێوە خوا پەرستی ناکەم.

٥- ﴿وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وە ئێـوەش ئەو(خـوایە) ناپەرسـتن کە مـن دەیپەرسـتم (٥)﴾ : وەهەروەها ئێوە ئەو خوایە تاک وبێ هاوتایە ناپەرستن کە من دەیپەرستم.

٦- ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ * ئایینی خۆتان بۆ خۆتان وئاینی خۆم بۆ خۆم (٦)﴾ : ئەو ئاینەی داتان هێناوە بۆ خۆتان، ومنیش ئاینی خۆم هەیە کە خوای گەورە بۆ سەرمی دابەزاندووە.

پ١٣: سورەتی -النصر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -النصر- وتەفسیرەکەی:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * کاتێک کە یارمەتی وکۆمەکی خوا هات لەگەڵ سـەرکەوتن (شـاری مەککە ڕزگار کرا) (١) وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * وە خەڵکت بینی کە پۆل پۆل دێنە ناو ئـاینی خـواوە (٢) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا * ئەوسـا بەسـوپاس وستایشـی پەروەردگارت تەسبیحاتی ئەو بکە وداوای لێخۆشـبوونی لـێ بـکە؛ چـونکە بێگومـان ئەو زۆر تەوبە وپەشیمانی بەندە قبوڵ دەکات (٣)﴾ [سورەتی النصر : ١-٣].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * کاتێک کە یارمەتی وکۆمەکی خوا هات لەگەڵ سەرکەوتن (شاری مەککە ڕزگار کرا) (١)﴾ : ئەگەرسەرخستنی خوای گەورە هات بۆ ئاینەکەت -ئەی پێغەمبەر ﷺ- و بەشکۆداری کرد، وفەتح وڕزگارکردنی مەککە ڕوویدا.

٢- ﴿وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * وە خەڵکت بینی کە پۆل پۆل دێنە ناو ئاینی خواوە (٢)﴾ : وبینیت خەڵکی دێنە ناو ئاینی ئیسلامە شاند -کۆمەڵ- لەدوای شاند.

٣- ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا * ئەوسا بەسوپاس وستایشی پەروەردگارت تەسبیحاتی ئەو بکە وداوای لێخۆشبوونی لێ بکە؛ چونکە بێگومان ئەو زۆر تەوبە وپەشیمانی بەندە قبوڵ دەکات (٣)﴾ : بزانە ئەوە نیشانەیە بۆ نزیکبوونەوەی کۆتایی ئەو ئەرکەی کە تۆ بۆی ڕەوانە کرا بوویت وسپێردرا بوویت بۆئەوەی بیگەیەنێت، بۆیە تەسبیحاتی پەروەردگارت بکە.

پ١٤: سورەتی -المسد- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -المسد- وتەفسیرەکەی:

﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * لەناوچێت هەردوو دەستی ئەبولەهەب وە لە ناویش چوو (١) مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ * سوودی پێ نەگەیاند داراییەکەی وئەوەی کە کردی (لە دوژمنایەتی پێغەمبەر ﷺ) (٢) سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ * بێگومان لەمەولا دەچێتە ناو ئاگری بڵێسەدار (٣) وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ * وە ژنەکەیشی، کە هەڵگری دار ودڕک بوو (بۆ ئازاردانی پێغەمبەر ﷺ) (٤) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ * هەمیشە گوریسێکی بادراو (لەپەلی خورمایی ئاگرین) وا لە گەردنیدا (٥)﴾ [سورەتی المسد : ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * لەناوچێت هەردوو دەستی ئەبولەهەب وە لە ناویش چوو (١)﴾ : لەناوبچێت دەستەکانی مامی پێغەمبەر ﷺ ؛ ئەبولەهەب کوڕی عەبدولموتەڵیب هەروەکو چۆن کردەوەکانی تیاچووە وهیچ کەڵکی بۆی نابێت لەقیامەتدا، چونکە ئازاری پێغەمبەری دەدا ﷺ ، وەوڵدانی هەمووی بەزایە چوو.

٢- ﴿مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ * سوودی پێ نەگەیاند داراییەکەی وئەوەی کە کردی (لە دوژمنایەتی پێغەمبەر ﷺ) (٢)﴾ : ماڵ وسامان ومنداڵی چی سوودێکی بۆی هەبوو؟ هیچ سزایەکیان لێ دوورنەخستەوە، وهەروەها نەبوونە هۆی هێنانی هیچ ڕەحمەتێک بۆی.

٣- ﴿سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ * بێگومان لەمەولا دەچێتە ناو ئاگری بڵێسەدار (٣)﴾ : لەڕۆژی قیامەتدا دەچێتە نێو ئاگری دۆزەخەوە کە گڕگرتوو وبڵێسەدارە، بەگەرمیەکەی ئازار دەدرێت.

٤- ﴿وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ * وە ژنەکەیشی، کە هەڵگری دار ودڕک بوو (بۆ ئازاردانی پێغەمبەر ﷺ) (٤)﴾ : وهەروەها ژنەکەیشی بەناوی ئوم جەمیل دەچێتە نێو دۆزەخەوە چونکە ئەویش ئازاری پێغەمبەری دەدا ﷺ ، بەدانانی دڕک وشتی ئازاردەر لەسەر ڕێگای.

٥- ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ * هەمیشە گوریسێکی بادراو (لەپەلی خورمایی ئاگرین) وا لە گەردنیدا (٥)﴾ : لەگەردنی دەبێت لەڕۆژی قیامەتدا پەتێکی توندکراو بەهۆیەوە ڕادەکێشرێت بۆ نێو دۆزەخ.

پ١٥ : سورەتی -الإخلاص- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الإخلاص- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١) اللَّهُ الصَّمَدُ * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * کەسی لێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتای ئەو نیە (٤)﴾ [سورەتی الإخلاص : ١-٤].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١)﴾ : -ئەی پێغەمبەر ﷺ- بڵێ: ئەو الله یە هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نیە بەهەق وڕاستی جگە لە ئەو زاتە مەزنە.

٢- ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢)﴾ : واتا پێویستی وداوای بوونەوەرەکان بۆ لای ئەو بەرز دەبێتەوە وداوا لە ئەو دەکەن.

٣- ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * کەسی لێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣)﴾ : خوای گەورە هیچ منداڵێکی نییە -سبحانە وتعالى-، وهەروەها دایک وباوکیشی نییە.

٤- ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتای ئەو نیە (٤)﴾ : وخوای گەورە هیچ هاوشێوە و وێنەیەکی نییە لە دروستکراوەکانیدا -سبحانە وتعالى-.

پ١٦ : سورەتی -الفلق- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفلق- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە دروستکەری بوونەوەر (بەپەروەردگاری بەرەبەیان) (١) مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ * لە زیانی ئەوەی کە دروستی کردووە (٢) وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وە لە زیانی تاریکی کاتێک کە دادێت (٣) وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وە لە زیان

خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گرێ دەدەن وفووی پێدا دەکەن (٤) ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ [سورەتی الفلق : ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵـێ: پەنـا دەگـرم بە دروسـتکەری بـوونەوەر (بەپەروەردگـاری بەرەبەیـان) (١)﴾ : -ئەی پێغەمـبەر ﷺ- بڵـێ: پەنـا دەگـرم بەو پەروەردگـارەی بەرەبەیانی دروستکردووە وتەنها داوای پاراستنم لە ئەو دەکەم.

٢- ﴿مِن شَرِّ مَا خَلَقَ * لە زیانی ئەوەی کە دروسـتی کـردووە (٢)﴾ : لە شـەڕ وخـراپەی ئەوانەی زیان دەدەن لە دروستکراوەکانی.

٣- ﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وە لە زیانی تاریکی کاتێـک کە دادێـت (٣)﴾ : وەهەروەهـا پەنـا دەگرم بە الله لەو شەڕ وخراپانەی کە لە شەودا دەردەکەون لە ئاژەڵ ودزەکان وهتد.

٤- ﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وە لە زیان خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گـرێ دەدەن وفووی پێدا دەکەن (٤)﴾ : وپەنـا دەگـرم بە اللـە لە شـەڕ وزیـانی سـاحیرەکان ئەوانەی فـوو دەکەن بەگرێکاندا.

٥- ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ : ولە شەڕ وزیانی حەسوودێک کە حەسـوودی بەخەڵکـی دەبـات بەوەی خـودا پێـی بەخشـیوون لە نیعمەتەکان، دەیەوێت ئەو نیعمەتەیان لەسەر لاچێت، وزیانیان پێبگەیەنێت.

پ١٧ : سورەتی -الناس- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الناس- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بـە پەروەردگـاری خەڵکـی (١) مَلِكِ النَّاسِ * بە پادشای خەڵکی (٢) إِلَٰهِ النَّـاسِ * بە پەرسـتراوی خەڵکـی (٣) مِـنْ شَرِّ الْوَسْـوَاسِ الْخَنَّاسِ * لە زیان وشەڕی وەسوەسە پەیداکەر (کە کاتێک ناوی خودا ببرێت) خـۆی پەنهـان دەکـات (٤) الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * ئەوەی کە وەسوەسـە دەخـاتە دڵـی خەڵکـیەوە (٥) مِـنَ الْجِنَّـةِ وَالنَّاسِ * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ [سورەتی الناس: ١-٦].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگـرم بـە پەروەردگـاری خەڵکـی (١)﴾ : ئەی -پێغەمبەر ﷺ- بڵێ: پەنا دەگرم وداوای پاراستنم دەکەم لە پەروەردگاری خەڵکی.

٢- ﴿مَلِكِ النَّاسِ * بە پادشای خەڵکی (٢)﴾ : بەو شێوەی خۆی ویستی لەسەر بێت ؛ ڕێکفیان پێوە دەکات، وهەموو شتێک لەژێر دەسەڵاتی ئەودایە، وهیچ پادشایەک نییە جگە لەئەو زاتە مەزنە.

٣- ﴿إِلَهِ النَّاسِ * بە پەرستراوی خەڵکی (٣)﴾ : تاکە پەرستراو بەهەق وڕاستی، هیچ پەرستراوێک نییە شایستەی پەرستن بێت بەهەق وڕاستی جگە لە ئەو زاتە مەزنە.

٤- ﴿مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * لە زیان وشەڕی وەسوەسە پەیداکەر(کە کاتێک ناوی خودا ببرێت) خۆی پەنهان دەکات (٤)﴾ : لە شەڕ وزیانی شەیتان کە وەسوەسە تووشی خەڵکی دەکات.

٥- ﴿الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * ئەوەی کە وەسوەسە]ەخاتە دڵی خەڵکیەوە (٥)﴾ : وەسوەسەکانی دەخاتە نێو دڵی خەڵکیەوە.

٦- ﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ : ئەم وەسوەسەکەرە لەوەیە مرۆڤ یان جنۆکە بێت.

****

بەشی فەرموودە

فەرموودەی یەکەم:

پ١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە : (هەموو کاروکردەوەیەک بەپێی نیەت و مەبەستە...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە ئەمیری باوەڕداران ئەبی حەفس عومەری کوڕی خەتابەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: گوێم لە پێغەمبەری خودا بوو -صلى الله عليه واله وسلم- کە دەیفەرموو: «هەموو کار وکردەوەیەک بە پێی نیەت ومەبەستە، وهەموو کەسێکیش بە پێی نیەتەکەی پاداشت دەدرێتەوە، بۆیە ئەو کەسەی کۆچکردنەوەی بۆ لای خودا وپێغەمبەرەکەی بێت؛ ئەوا کۆچکردنەوەی بۆ لای خودا وپێغەمبەرەکەیەتی، وئەوەی کۆچکردنەوی بۆ شتومەکی دونیا بێت کە دەستی بهێنێت یان ئافرەتێک بێت کە مارەیی بکات؛ ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ لای ئەو شتانەیە». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- هەموو کردەوەیەک دەبێت نیەتی لەگەڵدا بێت، لەنوێژ ورۆژوو وحەج وهتد لەکردەوەکان.

٢- دەبێت لەنیەتیدا دڵسۆز بێت بۆ خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

فەرموودەی دووەم:

پ٢ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (ئەوەی کردەوەیەک -پەرستنێک- دابهێنێت لەم ئاینەی ئێمە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە دایکی ئیمانداران (ئوم عبدالله) عائیشەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی کردەوەیەک (پەرستنێک) دابهێنێت لەم فەرمانەی ئێمە (واتە: لەم ئاینەی ئێمە) کە تێیدا نەبێت؛ ئەوا ئەو کردەوە داهێنراوە -ئەو بیدعەیە- ڕەت دەکرێتەوە». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- نەهی کردن لەداهێنان -بیدعەکردن- لە ئاینی ئیسلامدا.

٢- ئەو کردەوە وپەرستنانەی دادەهێنرێن لەنێو ئاینی ئیسلامدا ؛ ڕەت دەکرێنەوە وقبوڵ ناکرێن.

فەرموودەی سێیەم:

پ٣ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (لەکاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- ...)،وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: له عومەری کوڕی خەتابەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «کاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- پیاوێک دەرکەوت وهاتە لامان، جلەکەی زۆر سپی وقژی زۆر ڕەش بوو وبەوە ناکات کەسێکی موسافیر بێت وکەسیش لە ئێمە نایناسێت هات دانیشت لە بەرامبەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ودەستەکانی لە سەر قاچەکانی خۆی دانا، و ووتی: ئەی موحەمەد ئیسلام چییە؟ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوەیە کە شاهێدی بدەیت بە (لا إله إلا الله ومحمداً رسول الله)، ونوێژ ئەنجام بدەیت وزەکات بدەیت وڕۆژووی ڕەمەزان بگریت وحەج بکەیت بۆ ماڵی خودا ئەگەر توانیت، ووتی: ڕاست دەکەیت، پێشەوا عومەر دەڵێت: (سەیر بوو بە لامانەوە، پرسیاری لێدەکرد ودەیووت ڕاست دەکەیت). پاشان پیاوەکە ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە ئیمان؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئیمان ئەوەیە باوەڕ بهێنیت بە خودا وفریشتەکانی وکتێبەکانی وپێغەمبەرانی وڕۆژی دوایی، وباوەڕت هەبێت بە قەدەر بە خێر وشەڕی، ووتی: ڕاست دەکەیت، هەواڵم پێبدە سەبارەت بە ئیحسان (پلەی چاکەکاری لە پەرستندا)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: خودا بپەرستیت وەکو ئەوە بێت کە ببینیت خۆ ئەگەر تۆ ئەو نەبینیت ئەوا ئەو تۆ دەبینێت، ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە کاتی ڕوودانی قیامەت (الساعة)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوەی پرسیاری لێکراوە زاناتر نیە لەو کەسەی پرسیار دەکات، ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە نیشانەکانی (نیشانەکانی ڕوودانی قیامەت)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: (أنْ تلِدَ الأَمَةُ ربَّتَها) واتە: منداڵەکان ببن گەورە وسەردار بە سەر بەخێوکارەکانیانەوە -دایک وباوکیانەوە- (یان بە واتای ئەوە دێت کە کەنیزەکەکان ئەو منداڵەی کە دەیانبێت دەبن بە پادشا)، وببینیت کە کەسانی پێ پەتی وڕووتی هەژار کە شوانێتی دەکەن بینای بەرز دروست بکەن، پاشان پیاوەکە چوو، وعومەر دەڵێت: بۆ ماوەیەک ماینەوە پاشان پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەی عومەر دەزانیت ئەوە کێ بوو پرسیاری دەکرد؟ ووتم: خودا وپێغەمبەرەکەی دەزانن، -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوە جبریل بوو هات بۆ ئەوەی ئاینەکەتان فێر بکات». [رواه مسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- پێنج پایەکەی ئیسلام؛ بریتین لە:

شاهێدی دان بە (لا إله إلا الله و محمدا رسول الله) واتە: (هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله، وموحەممەد پێغەمبەر ونێردراوی خودایە).

ونوێژ ئەنجامدان، وزەکاتدان، وڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان، وحەجکردن بۆ ماڵی پیرۆزی الله.

٢- شەش پایەکەی ئیمان، بریتین لە:

باوەڕهێنان بە اللە، وباوەڕهێنان بە فریشتەکانی، وباوەڕهێنان بە کتێبەکانی، وباوەڕهێنان بە پێغەمبەرانی، وباوەڕهێنان بە ڕۆژی دوایی، وباوەڕهێنان بە قەدەر خێر وشەڕی.

٣- باسی پایەی (ئیحسان:چاکەکاری)ی کرد، ئەمیش یەک پایەیە، بریتیە لەوەی خوای گەورە بپەرستیت وەکو ئەوە وابێت دەیبینیت، ئەگەرچیش تۆ ئەو نابینیت بەڵام ئەو تۆ دەبینێت.

٤- کاتی ڕوودانی قیامەت، کەس نایزانێت جگە لە الله -سبحانە وتعالی-.

فەرموودەی چوارەم:

پ٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لەئیماندا ئەوەیانە ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە ئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلی اللە علیە وسلم- دەفەرموێت: «چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لە ئیماندا ئەوەیانە : کە چاکترین وجوانترین ڕەوشتی هەیە». [رواە الترمذي وقال: "حديث حسن صحيح"].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- هاندان وئامۆژگاری کردن بۆ پابەندبوون بەڕەوشت جوانی.

٢- کامڵی لە ڕەوشت جوانی ئاماژەیە بۆ کامڵی لەئیماندا.

٣- ئیمان -باوەڕ- زیاد وکەم دەکات.

فەرموودەی پێنجەم:

پ٥ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی سوێند بە جگە لەخوای گەورە بخوات ..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی سوێند بە جگە لە خوای گەورە بخوات ئەوا کوفر یان شیرکی کردووە». [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- دروست نییە سوێند خواردن بە جگە لە خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

٢- سوێند خواردن بە جگە لە خوای گەورە -سبحانه وتعالى- ؛ شیرکی بچووکە.

فەرموودەی شەشەم:

پ٦ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ کەسێک لەئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت:

«هیچ کەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت؛ هەتا ئەو کاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەکەی وباوکی وهەموو خەڵکی». [البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- واجبە خۆشویستنی پێغەمبەر ﷺ زیاتر لە هەموو خەڵکی.

٢- ئەوەی بەم شێوەیە بێت ؛ ئەوا ئەمە ئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان وباوەڕی.

فەرموودەی حەوتەم:

پ ٧: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ یەکێک لەئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە..) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەری خودا ﷺ دەفەرموێت:

«هیچ یەکێک لە ئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ برای مسوڵمانیشی پێی خۆش بێت». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- لەسەر ئیمانداره کە ئەو خێر وچاکە وسوودەی بۆ خۆی پێـی خۆشـە ؛ بـۆ ئیمانـدارانیش پێـی خۆش بێت وەکو ئەو بەدەستی بهێنن.

٢- ئەگەر باوەڕدار بەم شێوەیە بوو ئەوا ئەمە ئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان وباوەڕی.

فەرموودەی هەشتەم:

پ ٨: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (سـوێند بە ئەو-زاتەی- نەفسـی منـی بەدەسـتە ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لە ئەبی سەعیدی خودریەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «پیاوێک بیستی پیاوێکی تر : (قل هو الله أحد) دەخوێنێت ودووبارەی دەکاتەوە، کاتێک بەیانی بەسەردا هات، چوو بۆ لای پێغەمـبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-، وئەمەی بۆی باسکرد، پێ وابوو کردەوەیەکی کەمە، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «سوێند بە ئەو -زاتەی- نەفسی منی بەدەستە -پاداشتی- هاوتـایە بە -پاداشتی خوێندنی- سێیەکی قورئان». [رواه البخاري].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ ویلەوپایەی سورەتی -الإخلاص-.

٢- پاداشتی خوێندنی ئەم سورەتە هاوتایە بەرامبەر پاداشتی خوێندنی سێیەکی قورئان.

فەرموودەی نۆیەم:

پ٩ : ئەم فەرمـوودەیە تەواو بـکە: (لا حـول ولا قـوة إلا باللـه ...) ، وهەنـدێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لەئەبی موساوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «لا حول ولا قوة إلا بالله* ؛ گەنجینەیەکە لە گەنجینەکانی بەهەشت» ، *(واتە: هیچ هێز وتواناییەکمان نییە مەگەر ئەوە نەبێت کە خودا بەویستی خۆی پێمانی دەبەخشێت). [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵی ئەم ڕستەیە، وگەنجینەیەکە لەگەنجینەکانی بەهەشت.

٢- بەنـدە بەریئبـوونی خـۆی ڕادەگەیەنێـت لە توانـا وهێـزی خـۆی، و بەتەواوی پشـت بەسـتن وتەوەکولی تەنها بە الله یە -سبحانه وتعالى-.

فەرموودەی دەیەم:

پ١٠ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەلاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «لە لاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە ئەگەر چاک بوو؛ هەموو لاشە چاک دەبێت، وئەگەر خراپ بوو ؛ هەموو لاشە خراپ دەبێت ئەویش دڵە». [البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- چاکبوونی دڵ هۆکارە بۆ چاکبوونی ڕووکەش -ئاشکرا- وناخ -نهێنی وشاراوە-.

٢- گرنگیدان بەچاکبوونی دڵ چونکە دەبێتە هۆی چاکبوونی مرۆڤ.

فەرموودەی یانزەیەم:

پ١١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هەرکەسێک کۆتا قسەی –لا إله إلا الله- بێت ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «هەرکەسێک کۆتا قسەی: (لا إله إلا الله) بێت ؛ دەچێتە بەهەشتەوە». [رواه أبو داود].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ وپلەوپایەی (لا إله إلا الله)، وبەندە بەهۆیەوە دەچێتە بەهەشت.

٢- پاداشتی ئەو کەسەی کۆتا قسەی لە دونیادا (لا إله إلا الله)یە ؛ دەچێتە بەهەشتەوە.

فەرموودەی دوانزەیەم:

پ ١٢: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر و...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر وجوێندەر ودەمشڕ نییە». [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- نەهی کردن لە هەموو قسەیەک پوچەڵ وناڕەوا وناشیرین بێت.

٢- نەووتنی ئەم شتە ناشیرینانە ؛ سیفەتی ئیمانداره لە زمانیدا.

فەرموودەی سیانزەیەم:

پ ١٣: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەچاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «لە چاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ : ئەوەیە واز بهێنێت لەشتێک کە پەیوەندی بە ئەوەوە نەبێت». [رواه الترمذي وغيره].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- وازهێنانی ودوورکەوتنەوەی مرۆڤ لەو شتانەی پەیوەندی بە ئەوەوە نییە لەبابەتەکانی ئاین ودونیا.

٢- وازهێنانی ودوورکەوتنەوەی مرۆڤ لەو شتانەی پەیوەندی بە ئەوەوە نییە ئاماژەیە بۆ کاملی ئیسلامەتی ئەو کەسە.

فەرموودەی چواردەیەم:

پ١٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی پیتێک لەکتێبەکەی خوای گەورە - قورئان- بخوێنێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لەعبداللەی کوڕی مەسعودەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی پیتێک لە کتێبەکەی خوای گەورە (قورئان) بخوێنێت؛ ئەوا چاکەیەکی بۆ دەنووسرێت وچاکەیش بە دە ئەوەندەیە، ناڵێم (ألم) پیتێکە، بەڵکو: ئەلیف (أ) پیتێکە، و لام (ل) پیتێکە، و میم (م) پیتێکە»، [-واتا بە خوێندنی (ألم) سی چاکەی بۆ دەنووسرێت]. [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ ویاداشتی خوێندنەوەی قورئان.

٢- بەرامبەر هەر پیتێک کە دەیخوێنێتەوە دە چاکەی بۆ دەنووسرێت یان زیاتر.

****

بەشی ئەدەب ورەوشتە ئیسلامیەکان

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانە وتعالی-

پ١ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەبێت چۆن بێـت؟

و: ١- بەمەزندانانی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.

٢- پەرستنی بەتاک وتەنها، وهاوبەش بڕیار نەدان بۆ ئەو زاتە مەزنە.

٣- گوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی.

٤- دوورکەوتنەوە لەسەرپێچیکردنی.

٥- سوپاس وحەمد کردنی -جل وعلا- لەسەر فەزڵ ونیعمەتەکانی کە بەبەندەکانی دەبەخشـێت کە هەرگیز لەژماردن نایەن.

٦- ئارامگرتن لەسەر قەدەرەکانی.

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ

پ ٢: ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ دەبێت چۆن بێت؟

و: ١- شوێنکەوتنی ودەبێت ئەو قدوە وسەرمەشق بێت لەژیانی مسوڵماندا.

٢- گوێڕایەڵیکردنی.

٣- دوورکەوتنەوە لەسەرپێچیکردنی.

٤- بەڕاستدانانی ئەو شتانەی باسیکردووە.

٥- بیدعە نەکردن -دانەهێنانی شتی نویێ- بۆ سەر سونەتەکەی.

٦- خۆشەویستنی ئەو ﷺ زیاتر لە نەفسی خۆت وزیاتر لە هەموو خەڵکیش.

٧- بەگەورەدانانی وسەرخستنی وسەرخستنی سونەتەکەی.

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایك وباوك

پ٣ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایک وباوک دەبێت چۆن بێت؟

و: ١- گوێڕایەڵی کردنیان لەشتێک کە سەرپێچی وتاوانی تێدا نەبێت.

٢- خزمەتکردنی دایک وباوک.

٣- یارمەتیدانی دایک وباوک.

٤- جێبەجێکردنی پێداویستیەکانی دایک وباوک.

٥- نزا کردن بۆ دایک وباوک.

٦- ئەدەب ورەوشتی جوانی بەرامبەریان لە قسەکردن ؛ بۆیە نابێت تەنانەت پێیان بڵێت: (ئۆف)، وئەمیش کەمترین قسەی نارەوایە.

٧- زەردەخەنە ورووخۆشی بەڕووی دایک وباوک بۆیە نابێت بەرامبەریان ڕووگرژ بێت.

٨- نابێت دەنگی بەرزتر بێت لەدەنگی دایکی وباوکی، ودەبێـت بەجـوانی گوێیـان بـۆ بگرێـت کاتێک قسە دەکەن، ونابێت قسەیان پێ ببڕێت، ونابێت بەناوی خۆیـانەوە بانگیـان بکـات، بەڵکـو دەڵێت: (دایکە) و (باوکە).

٩- دەبێت ڕووخسەت وەربگرێت پـێش چـوونە ژووری دایـک وبـاوک لەکاتێکـدا ئەوان لەنێـو ژوورەکەدان.

١٠- ماچکردنی دەست وسەری دایک وباوک.

نەریت وئەدەبەکانی گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی

پ٤ : چۆن پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنم؟

و: ١- سەردانیکردنی کەسە نزیکەکان لەخوشک وبرا ومام وخاڵ وهەموو کەسە نزیکەکانی تر.

٢- چاکەکار بوون بەرامبەریان بە قسە وکردەوە ویارمەتیدانیان.

٣- وهەروەها پەیوەندی کردن پێیان وپرسیار کردن سەبارەت بەحاڵیان.

نەریت وئەدەبەکانی برایەتی لەپێناو خوای گەورە

پ٥ : ڕەوشت وهەڵسوکەوتم چۆن بێت بەرامبەر برا وهاوڕێکانم؟

و: ١- کەسە چاکەکانم خۆشدەوێت وهاوڕێیەتیان دەکەم.

٢- دوور دەکەومەوە و وازدەهێنم لەهاوڕێیەتی کردنی کەسی خراپەکار.

٣- سەلام لە براکانم دەکەم وتەوقەیان لەگەڵدا دەکەم.

٤- سەردانیان دەکەم ئەگەر نەخۆش کەوتن ونزای شیفایان بۆ دەکەم.

٥- ئەگەر یەکێکیان پژمی و ووتی: (الحمد لله)، منیش پێی دەڵێم: (یرحمک الله).

٦- وەڵامی داوەتیەکەی دەدەمەوە ئەگەر داوەتی کردم بۆ سەردانیکردنی.

٧- ئامۆژگاری پێشکەش دەکەم بەتایبەت ئەگەر داوای کرد.

٨- سەری دەخەم ئەگەر ستەمی لێکرا، وڕێگری لێدەکەم ستەم بکات.

١٠- ئەوەی بۆ خۆم پێم خۆشە ؛ بۆ برای مسوڵمانیشم پێم خۆشە.

١١- یارمەتی دەدەم ئەگەر پێویستی بەیارمەتیدانم بوو.

١٢- بەهیچ شێوەیەک زیانی پێناگەیەنم وئازاری نادەم، نە بە قسە ونە بە کردەوە.

١٣- نهێنیەکانی دەپارێزم.

١٤- جوێنی پێنادەم، وغەیبەتی ناکەم، و بەکەمی دانانێم، وحەسوودی پێنابەم، وسیخوڕی بەسەرەوە ناکەم، وفێڵی لێناکەم.

نەریت وئەدەبەکانی دراوسێیەتی

پ٦ : ئەدەب وڕەوشت دەبێت چۆن بێت بەرامبەر دراوسێ؟

و: ١- چاکەکار دەبم بەرامبەر دراوسێ بە قسە وکردەوە ویارمەتی دەدەم ئەگەر پێویست بوو.

٢- پیرۆزبایی لێدەکەم ئەگەر ئاسوودە بوو بەهۆی جەژن یان هاوسەرگیری یان هتد.

٣- سەردانی دەکەم ئەگەر نەخۆش کەوت وسەرەخۆشی لێدەکەم ئەگەر تووشی ناخۆشیەک بوو.

٤- ئەو خواردنەی دروستی دەکەم وەکو بەشداری کردنێک پێشکەشی دەکەم هێندەی بتوانم.

٥- هیچ زیانێکی پێ ناگەیەنم نە بە زمان و نە بە دەست.

٦- بێزاری ناکەم بەدەنگی بەرز وسیخوڕی بەسەرەوە ناکەم، وبەرامبەری ئارامگر دەبم.

نەریت وئەدەبەکانی میوانداری

پ٧ : نەریت وئەدەبەکانی میوانداری چین، باسیان بکە؟

و: ١- وەڵامی ئەو کەسە دەدەمەوە کە بانگهێشتم دەکات بۆ داوەتی.

٢- ئەگەر ویستت سەردانی کەسێک بکەیت سەرەتا ڕوخسەت وەربگرە وکاتێک دیاری بکە.

٣- سەرەتا ڕوخسەت وەربگرە لەپێش چوونە ژوورەوە.

٤- دوا ناکەوم لە سەردانی کردن.

٥- چاوم دەپارێزم لە نەزەرکردن بۆ خێزان ومەحرەمەکانی خاوەن ماڵ.

٦- پێشوازی لەمیوان دەکەم بەباشترین شێوە، بە ڕووخۆشی وزەدەخەنە لەڕوودا، وجوانترین دەستەواژە بەکاردەهێنم لەکاتی پێشوازی لێکردنیدا.

٧- میوانەکە لەباشترین شوێن دادەنێم.

٨- ڕێزی لێدەنێم لە میوانداریدا بەپێشکەشکردنی باشترین خواردن وخواردنەوە.

نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش

پ٨ : نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش باسبکە؟

و: ١- کاتێک هەست بەئازار دەکەم ؛ دەستی ڕاستم لەسەر شوێنی ئازارەکە دادەنێم، ودەڵێم: «بسم الله»* ؛ سێ جار، *«واتە: بەناوی خوای گەورە»، ودەڵێم: «أعوذ بعزة الله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر»* ؛ حەوت جار، *«واتە: پەنا دەگرم بەخوای گەورە وهێز ودەسەڵات وتوانای ئەو زاتە مەزنە لەشەڕ وزیانی ئەوەی تووشم بووە ولێی دەترسم».

٢- ڕازی دەبم وئارامگرم بەرامبەر بە قەزا وقەدەری خوای گەورە.

٣- پەلە دەکەم بۆ سەردانیکردنی ئەو برا مسوڵمانەم کە تووشی نەخۆشی بووە، وبۆ ماوەیەکی زۆر لەلای نامێنمەوە بۆئەوەی بێزار نەبێت.

٤- ڕوقیەی بەسەردا دەخوێنم بەبێ ئەوەی داوام لێبکات.

٥- ئامۆژگاری و وەسیەتی دەکەم بەئارامگرتن ونزاکردن ونوێژکردن ودەستنوێژگرتن هێندەی دەتوانێت.

٦- نزا کردن بۆ نەخۆش: «أسأل الله العظيم رب العرش العظيم أن يشفيك»* ؛ حەوت جار، *«واتە: داوا لە خوای مەزن دەکەم پەروەردگاری عەرشی مەزن کە شیفات بۆ بنێرێت».

نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست ودانیشتن

پ٩ : نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست باسبکە؟

و: ١- دڵسۆزی نیەت ومەبەست ودەبێـت تەنها بۆ خوای گەورە بێـت -عز وجل-.

٢- کردەوە دەکەم بەو زانستەی فێری بووم.

٣- ڕێز لە مامۆستاکەم دەگرم لەکاتی ئامادەبوونی و لەکاتی ئامادەنەبوونیشی.

٤- لەپێش ئەودا بەئەوپەڕی ڕەوشت وئەدەب جوانیەوە دادەنیشم.

٥- بەجوانی گوێی بۆ دەگرم وقسەکانی پێ ناپچڕێنم لەکاتی وانە وتنەوەیدا.

٦- بەئەدەب وڕەوشت جوانیەوە پرسیار دەکەم.

٧- بەناوی خۆیەوە بانگی ناکەم.

نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن

پ١٠ : نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن باسبکە؟

و: ١- سەلام لەئەوانە دەکەم کە دانیشتوون.

٢- دادەنیشم لەو شوێنەی دانیشتنەکە کۆتایی پێدێت، وهیچ کەسێک هەڵناسێنم لەشوێنی خـۆی بۆئەوەی من لەشوێنی ئەو دابنیشم، یان لەنێوان دوو کەس دانانیشم مەگەر ڕپـاش ڕوخسـەتی خۆیـان نەبێت.

٣- دانیشتەکە فراوان دەکەم وبۆشایی دروست دەکەم بۆئەوەی کەسی تریش شوێن بـۆ دانیشـتنی هەبێت.

٤- قسەی دانیشتنەکە ناپچڕێنم.

٥- ڕوخسەت وەردەگرم وسەلام دەکەم پێش ئەوەی شوێنی دانیشتنەکە جێبهێڵم.

٦- کاتێک دانیشتنەکە تەواو دەڵێت، نزای کەفارەتی دانیشتن دەڵێم: «سبحانك اللهم وبحمـدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك» واتە: «خودایە تۆ پاک وبێگەردیت وحەمـد وسـتایش بۆ تۆ، شاهێدی دەدەم هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نیـیە بەهەق وڕاسـتی جـگە لە تـۆ، داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم وتەوبە دەکەم ودەگەڕێمەوە بۆ لای تۆ».

نەریت وئەدەبەکانی خەوتن

پ١١ : نەریت وئەدەبەکانی خەوتن باسبکە؟

و: ١- زوو دەخەوم.

٢- لەسەر دەستنوێژگرتن دەخەوم.

٣- لەسەر دەم -لەسەر سک- ناخەوم.

٤- لەسەر لای ڕاستم دەخەوم، ودەستی ڕاستم لەژێر گۆنای ڕاستم دادەنێم.

٥- جێگاکەم دەتەکێنم نەوەک شتی زیانبەخشی تێدا بێت.

٦- زیکرەکانی خەوتن دەخوێنم، ئایەتی کورسی ؛ یەک جار، وهەروەها سورەتەکانی -الإخلاص- و -الفلق- و -الناس- ؛ سێ جار، ودەڵێم: «باسمك اللهم أموت وأحيا» واتە: «خودایە بەناوی تۆ دەمرم وزیندوو دەبمەوە».

٧- هەڵدەستم بۆ نوێژی بەیانی.

٨- و لەپاش هەستان لەخەو دەڵێم: «الحمد لله الذي أحيانا بعدما أماتنا وإليه النشور» واتە: «حەمد وستایش بۆ پەروەردگار کە ژیانی پێبەخشین پاش ئەوەی ئێمەی مراند و تەنها بۆ لای ئەو دەگەڕێینەوە».

نەریت وئەدەبەکانی خواردن

پ١٢ : نەریت وئەدەبەکانی خواردن باسبکە؟

و: ١- نیەت ومەبەستم لەخواردن وخواردنەوە ئەوەیە بەهێز بم بۆ گوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی خوای گەورە -عز وجل-.

٢- شۆردنی دەستەکان لەپێش خواردن.

٣- دەڵێم: «بسم الله» واتە: «بەناوی خوای گەورە»، و بەدەستی ڕاستم دەخۆم ولە پێشی خۆمەوە خواردن دەخۆم، ولە ناوەڕاستی خواردنەکە یان لەپێشی کەسێکی ترەوە خواردن ناخۆم.

٤- ئەگەر لەبیرم چوو، دەڵێم: «بسم الله أوله وآخره» واتە: «بەناوی خوا لەسەرەتا وکۆتادا».

٥- ڕازیم بەوەی لەبەردەستە لەخواردن، ورەخنە لەخواردنەکە ناگرم، ئەگەر بەدڵم بوو ؛ دەیخۆم، وئەگەر بەدڵم نەبوو ؛ نایخۆم.

٦- هێندە پاروو دەخۆم کە تێرم بکات وبرسیم نەبێت، وزۆر وزیاد لەپێویست ناخۆم.

٧- فوو ناکەم بەسەر خواردن وخواردنەوەکە، بەشتێکی تر هەوڵدەدەم ساردی بکەمەوە یان وازی لێدەهێنم هەتاوەکو سارد دەبێتەوە.

٨- لەکاتی خواردندا لەگەڵ ئەوانی تر خواردن دەخۆم ؛ لە خێزان ومیوان.

٩- پاش ئەوانی تر دەستدەکەم بەخواردن بەتایبەت پاش ئەوانەی لەخۆم گەورەترن.

١٠- دەڵێم: (بسم اللـه) واتە: (بەناوی خوا) ؛ پێش ئەوەی خواردن و خواردنەوە بخۆم، و بەدانیشتنەوە دەیخۆم، و لەکاتی خواردنەوە بەسێ قوم -سێ هەناسەدان- دەیخۆمەوە.

١١- حەمد وستایشی خوای گەورە دەکەم کاتێک تەواو دەبم لە خواردنەکە.

نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک

پ١٣ : نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک باسبکە؟

و: ١- سەرەتا دەست دەکەم بەپۆشینی لای ڕاستی جلەکەم، وحەمد وستایشی خوای گەورە دەکەم لەسەر ئەم نیعمەتە.

٢- پۆشاکەکەم درێژ ناکەم بۆ خوارەوەی گوێزنگەکانم -قولەپێکانم- ؛ ئەمە تەنها بۆ پیاوانە.

٣- نابێت کوڕان پۆشاکی کچان لەبەر بکەن، ونابێت کچان پۆشاکی کوڕان لەبەر بکەن.

٤- خۆم ناچوێنم بە کافر وفاسقەکان لەجلوبەرگەکانیاندا.

٥- ناوی خودا دەهێنم لەکاتی داکەندنی جلوبەرگ.

٦- سەرەتا نەعلی -پێلاوی- ڕاست لەپێدەکەم، وسەرەتا نەعلی-پێڵاوی- چەپ دادەکەنم.

نەریت وئەدەبەکانی سواربوون

پ١٤ : نەریت وئەدەبەکانی سواربوون باسبکە؟

و: ١- دەڵێم: «بسم الله، الحمد لله»، ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ واتە: «بەناوی خوا، سوپاس وحەمد بۆ خوای گەورە»، ﴿پاک وبێگەردە ئەو پەروەردگارەی کە ئەمەی بۆمان ڕام کردووە چونکە نەماندەتوانی خۆمان بیکەین * وئێمە بەدڵنیاییەوە بۆ لای پەروەردگارمان دەگەڕێینەوە﴾ [الزخرف: ١٣-١٤].

٢- ئەگەر تێپەڕبووم بەلای مسوڵمانێکدا ؛ سەلامی لێدەکەم.

نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان

پ١٥ : نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان باسبکە؟

و: ١- بەمامناوەندیی وسادەیی وبێ فیز ڕێدەکەم، و لەسەر لای ڕاستی ڕێگاکە ڕێ دەکەم.

٢- سەلام دەکەم بەهەرکەسێک پێی بگەم.

٣- چاو دەپارێزم ونەزەر ناکەم، وئازاری کەس نادەم.

٤- فەرمان بە چاکە دەکەم، ونەهی لە خراپە دەکەم.

٥- ئازار وزیان لەسەر ڕێگاوبان لادەدەم.

نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ

پ١٦ : نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ باسبکە؟

و: ١- بەپێی چەپ لەماڵ دەردەچم ودەڵێم: «بسم الله، توكلت على الله، لا حول ولا قوة إلا بالله، اللهم إني أعوذ بك أن أضل أو أضل، أو أزل أو أزل، أو أظلم أو أظلم، أو أجهل أو يجهل علي» واتە: «بە ناوی خوای گەورە، تەوەکول وپشت بەستنم تەنها بەخوای گەورەیە، هچی هێز وتوانایەکمان نییە مەگەر ئەوە نەبێت کە خوای گەورە دەیبەخشێت، خوای گەورە پەنات بۆ دەگرم لەوەی گومڕا بم یان گومڕا بکرێم، ولەوەی بکەوم یان بمکەوێنن، و لە ستەم یان ستەمم لێبکرێت، و لەڕەفتارکردنی نەزانانە یان بەنەزانی مامەڵەم لەگەڵ بکرێت».

٢- بەپێی ڕاست دەچمە نێو ماڵەوە، ودەڵێم: «بسم الله ولجنا، وبسم الله خرجنا، وعلى ربنا توكلنا» واتە: «بەناوی خودا دەچینە ژوورەوە، و بەناوی خودا دەرچووین، و تەوەکولمان هەر تەنها بە خوای گەورەیە -سبحانه وتعالى-».

٣- وسەرەتا سیواک دەکەم، پاشان سەلام دەکەم لە نیشتەجێبووانی ماڵەکە.

نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن

پ١٧ : هەندێک لە نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن باسبکە؟

و: ١- بەپێی چەپ دەچمە شوێنی سەرئاوکردن.

٢- پێش ئەوەی بچمە ژوورەوە، دەڵێم: «بسم الله، اللهم إني اعوذ بك مـن الخبـث والخبائـث»، واتە: «بەناوی خوا، خوایە پەنا بە تۆ دەگرم لە شەڕ وخراپەی هەموو شەیتانێکی نێر ومێ».

٣- هیچ شتێک نابمە ژوورەوە کە ناوی خودای لەسەر نووسرا بێت.

٤- لەکاتی سەرئاوکردندا خۆم دادەپۆشم.

٥- لەشوێنی سەرئاوکردندا قسە ناکەم.

٦- ڕوو لەقیبلە ناکەم، وهەروەها پشتی تێناکەم لەکاتی سەرئاوکردن.

٧- دەستی چەپم بەکاردەهێنم بۆ خۆپاککردنەوە لەپیسی، ودەستی ڕاستم بەکارناهێنم.

٨- سەرئاو ناکەم لەسەر ڕێگای خەڵکی یان لەسێبەر وشوێنی حەوانەوەیان.

٩- دەستەکانم دەشۆم لەپاش سەرئاوکردن.

١٠- بەپێی ڕاست دەردەچم -پێشی دەخەم- لەکـاتی دەرچـوون لەشـوێنی سـەرئاو کـردن ودەڵـێم: (غفرانك) واتە: (داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم ئەی پەروەردگار).

نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت

پ١٨ : نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت باسبکە؟

و: ١- دەچمە نێو مزگەوتەوە بەپێی ڕاستم، ودەڵێم: «بسم الله، اللهم افتح لي أبواب رحمتك» واتە: «بەناوی خوای گەورە، خودایە دەرگای ڕەحمەتی خۆتم لێ بکەرەوە».

٢- دانانیشم هەتاوەکو دوو ڕکات نوێژ دەکەم.

٣- لەنێوان دەستی -لەپێشی- نوێژخوێنانەوە تێپەڕ نـابم (مەبەسـت ئەوەیە کاتێـک نـوێژ دەکەن)، وبانگ بۆ شتی ونبوو ناکەم لەنێو مزگەوتدا، وشت نافرۆشم وشت ناکڕم لەنێو مزگەوتدا.

٤- بەپێی چەپم دەردەچم -پێشی دەخەم- لەکاتی دەرچوون لەمزگەوت ودەڵێم: «اللهم إني أسـألك من فضلك» واتە: «خودایە، داوای فەزڵی خۆتت لێدەکەم».

نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن

پ١٩ : نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن باسبکە؟

و: ١- کاتێک دەگەم بەمسوڵمانێک سەلامی لێدەکەم، بەووتنی: «السلام علیکم ورحمة اللە وبرکاتە» لەسەرەتادا ڕستەی تر لەجێگای ئەم سەلامە ناڵێم، (وەکرێت پاش سەلامکردن هەر ڕستەیەکی ڕێگەپێدراو بڵێت)، وهەروەها تەنها بەدەستەکانم ئاماژە ناکەم بۆ بەرامبەر.

٢- ڕووخۆش ودەم بە زەردەخەنە دەبم بەرامبەر براکەم کاتێک پێی دەگەم.

٣- وبەدەستی ڕاستم تەوقەی لەگەڵ دەکەم.

٤- ئەگەر کەسێک سەلامی لێم کرد ئەوا باشتر وەڵامی دەدەمەوە، یان وەکو خۆی وەڵامی سەلامەکە دەدەمەوە.

٥- سەرەتا دەست ناکەم بە سەلامکردن لە کافر، وئەگەر ئەو سەرەتا سەلامی کرد ؛ وەکو خۆی وەڵامی دەدەمەوە.

٦- کەسی بچووک لەتەمەندا سەلام لەکەسی گەورە دەکات لەتەمەندا، وکەسی سواری سەلام لە کەسی پیادە دەکات، وپیادە سەلام لەو کەسە دەکات کە دانیشتووە، وژمارەی کەم سەلام لە ژمارەی زۆر دەکەن.

نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن

پ٢٠ : نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن باسبکە؟

و: ١- ڕوخسەت وەردەگرم لەپێش چوونە ژوورەوە بۆ ئەو شوێنە.

٢- سێ جار ڕوخسەت وەردەگرم وزیاتری ناکەم، وئەگەر پاش سێیەم جار وەڵام نەبوو ؛ ئەوا دەڕۆم.

٣- بەتوندی لەدەرگا نادەم، وڕاستەوخۆ لەبەرامبەر دەرگاکە ناوەستم، بەڵکو لەلای ڕاست یان لەلای چەپ ڕادەوەستم.

٤- ناچمە ژووری دایک وباوکم یان ژووری کەسێکی تر لەخێزانەکەم ؛ مەگەر پاش ئەوەی ڕوخسەت وەردەگرم، و بەتایبەت لەپاش نوێژی بەیانی ولە نیوەڕۆ ولە پاش نوێژی عیشا.

٥- دەتوانم بچم بۆ ئەو شوێنانەی کە کەس تێیدا نیشتەجێ نابێت بەبێ ڕوخسەت وەرگرتن، وەکو دوکان ونەخۆشخانە وهتد.

نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان

پ٤١ : نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان باسبکە؟

و: ١- ئاو وخواردن دەدەم بە ئاژەڵان.

٢- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بە ئـاژەڵان، ونابێـت بـارگرانیەک بخـرێتە سـەری کە لەتوانایـدا نەبێت.

٣- نابێت ئازاری ئاژەڵ بدرێت بەهەر جۆرە ئازاردانێک بێت ؛ ئەمە تەنها ئەو ئـاژەڵانە دەگـرێتەوە کە بێ زیانن.

نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن

پ٤٢ : نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن باسبکە؟

و: ١- نیتە ومەبەستم لەوەرزشکردن بۆ بەهێزبوونە بۆئەوەی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پەروەردگار بم وئەو لێم ڕازی بێت.

٢- لەکاتی نوێژدا ؛ یاری و وەرزش ناکەین.

٣- نابێت کوڕان لەگەڵ کچان وەرزش بکەن.

٤- پابەند بوون بە جلی وەرزشی کە عەورەت -شەرمگە- دادەپۆشیت.

٥- دوور دەکەومەوە لەو وەرزشـانەی حەرامکـراون، وەکـو ئەو وەرزشـانەی لێـدانی ڕوو یـان دەرخستنی شەرمگەی -عەورەتی- تێدایە.

ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن

پ٤٣ : ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن باسبکە؟

و: ١- ڕاستگۆ بوون لە سوعبەت وگاڵتەکردندا و نەووتنی شتی درۆ.

٢- سوعبەت دەبێت دوور بێت لەگاڵتەکردن و بەکەمدانان وئازاردان وترساندن.

٣- نابێت سوعبەت کردن زۆر بێت.

ئەدەب ونەریتەکانی پژمین

پ٢٤ : ئەدەب ونەریتەکانی پژمین باسبکە؟

و: ١- دانانی دەستەکان یان جل یان دەستەسڕ لەسەر دەم ولووت لەکاتی پژمین.

٢- حەمد وستایشی خوای گەورە بکەیت لەپاش پژمین، ئەمیش بەووتنی: «الحمد لله».

٣- ئەگەر حەمد وستایشی خودای کرد؛ دەبێت براکەی پێی بڵێت: «یرحمک الله».

ئەگەر براکەی ئەمەی پێی ووت؛ ئەو کەسەی پژمی لەوەڵامدا پێی دەڵێت: «یهدیکم الله ویصلح بالکم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتان بدات، وکاروبارتان چاک بکات».

نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان

پ٢٥ : نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان باسبکە؟

و: ١- هەوڵدان بۆ گرتنەوە ودەرنەخستنی باوێشک.

٢- دەنگ بەرز نەکردنەوە بەووتنی: (ئاهـ) ، (ئاهـ).

٣- دانانی دەست لەسەر دەم.

نەریت وئەدەبەکانی خوێندنی قورئانی پیرۆز

پ٢٦ : نەریت وئەدەبەکانی خوێندنەوەی قورئان باسبکە؟

و: ١- دەبێت قورئان خوێندن پاش دەستنوێژگرتن بێت، -واتە کاتێک قورئان دەخوێنێت پێویستە دەستنوێژی هەبێت-.

٢- دانیشتن بە ڕێز وئەدەبەوە.

٣- پەنا دەگرم بەخوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێکراو پێش دەستپێکردن بە خوێندنی قورئان.

٤- بیر دەکەمەوە لە خوێندنەوەکە.

****

بەشی ڕەوشتەکان

پ١ : باسی فەزڵی ڕەوشت جوانی بکە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «کامڵترین باوەڕدار لەئیمانەکەیدا ئەوەیانە کە جوانترین وچاکترین ڕەوشتی هەیە». [رواه الترمذي وأحمد].

پ٢ : بۆچی دەبێت پابەند بین بەڕەوشتە جوانەکان؟

و: ١- چونکە هۆکارە بۆ خۆشویستنی خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

٢- وهۆکارە بۆ خۆشویستنی خەڵکی.

٣- قورسترین شتە لەسەر تەرازوو.

٤- پاداشتەکان چەندەها جار دەبێتەوە بەهۆی ڕەوشت جوانی.

٥- وئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان.

پ٣ : ئایا ڕەوشتەکان لەکوێوە وەربگرین؟

و: لەقورئانی پیرۆزەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی ئەم قورئانە ڕێنموونی دەکات بۆ ڕێباز و بەرنامەیەک کە ڕاسترینە﴾ [سورەتی الإسراء: ٩].

ولە سونەتی پێغەمبەرەوە ﷺ ، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «بەدڵنیاییەوە، من نێردراوم بۆئەوەی ڕەوشتە چاکەکان کامڵ بکەم». [رواه أحمد].

پ٤ : ڕەوشتی چاکەکاری –ئیحسان- چییە ونمونەکانی چین؟

و: چاکەکاری -ئیحسان- : بریتیە لەوەی بەندە هەست بکات بەردەوام پەروەردگاری دەیبینێت، وهەروەها مامەڵە وهەڵسوکەوت کردن بەنەرمونیانی وچاکەکاری بەرامبەر هەموو دروستکراوەکان.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «خوای گەورە فەرمانی کردووە بەمیهرەبانی -بەچاکەکاری- بەسەر هەموو شتێکدا». [رواه مسلم].

لەشێوازەکانی چاکەکاری:

- چاکەکاری لەپەرستنی خوای گەورە، وئەمیش بەدڵسۆزن بوون لەپەرستنیدا.
- چاکەکاری بەرامبەر دایک وباوک، بەقسە وکردەوە.
- چاکەکاری بەرامبەر خزم وکەسە نزیکەکان.
- چاکەکاری بەرامبەر دراوسێ.

- چاکەکاری بەرامبەر هەتیو وهەژارەکان.
- چاکەکاری بەرامبەر ئەو کەسەی خراپەی بەرامبەرت کردووە.
- چاکێتی لەقسەکردندا.
- چاکێتی لەگفتوگۆدا.
- چاکەکاری بەرامبەر ئاژەڵ.

پ٥ : چی شتێک پێچەوانەی چاکەکاریە؟

و: خراپەکاری پێچەوانەی چاکەکارییە.
- ولەوانەیش : وازهێنان لەدڵسۆزی لەپەرستنی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.
- وخراپەکاری بەرامبەر دایک وباوک.
- وپچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی.
- وخراپ مامەڵەکردن لەگەڵ دراوسێ.
- و وازهێنان لەچاکەکاری دەرهەق بە هەژار ونەدارەکان وجگە لەمانە لەقسە وکردەوە خراپەکان.

پ٦ : جۆرەکانی ئەمانەت –سپاردەپارێزی- کامانەن وهەندێک نمونە بهێنەوە لەسەریان؟

و:١- ئەمانەت لەپاراستنی مافەکانی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-، نمونە: ئەمانەت لە جێبەجێکردنی پەرستنەکان لە نوێژ وزەکات ورۆژوو وحەج وە تد لەوانەی خوای گەورە لەسەرمان فەرزی کردووە.

٢- ئەمانەت لەپاراستنی مافی خەڵکی:
پاراستنی کەسایەتی وشەرەفی خەڵکی، وپاراستنی ماڵ وسامانیان، وپاراستنی خوێنیان.
وپاراستنی نهێنیەکانیان، وهەموو شتێک کە خەڵکی وەکو ئەمانەت بەتۆی سپاردووە.
خوای گەورە لەباسی سیفەتەکانی کەسە سەرکەوتوو وسەرفرازەکان دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی کە پارێزەری سپاردە وپەیمانەکانیانن﴾ [المؤمنون: ٨].

پ٧ : دژی ئەمانەت -سپاردەپارێزی- چییە؟

و: خیانەت، ئەمیش بریتیە لەپشتگوێ خستنی مافەکانی خوای گەورە وهەروەها مافەکانی خەڵکی، پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «نیشانەی مونافیق -دووڕوو- سیانە» - ولەوانەش- : «ئەگەر ئەمانەتی پێ بسپێردرێت ؛ خیانەت دەکات». [متفق علیه].

پ٨ : ئایا ڕەوشتی ڕاستگۆیی چییە؟

و: بریتیە لەباسکردنی ئەوەی ڕوویداوە یان باسکردنی شتێک ؛ وەکو خۆی.

لەنمونەکانی ڕاستگۆیی:

ڕاستگۆیی لەقسەکردن لەگەڵ خەڵکی.

ڕاستگۆیی لەپەیماندا.

ڕاستگۆیی لەهەموو قسە وکردەوەیەک.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «بەدڵنیاییەوە ڕاستگۆیی ڕێنیشاندەرە بەرەو چاکەکاری، وچاکەکاری ڕێنیشاندەرە بەرەو بەهەشت، وکەسێک ڕاستگۆیە وبەردەوام بە دوای ڕاستگۆییدا دەگەڕێت؛ هەتاوەکو دەبێتە کەسێکی ڕاستگۆ». [متفق عليه].

پ٩ : ئایا پێچەوانەی ڕاستگۆیی چییە؟

و: درۆ کردن، ئەمیش پێچەوانەی ڕاستیە، ونمونەش لەسەری: درۆ کردن لەگەڵ خەڵکی، وجێبەجێ نەکردنی بەڵێن وپەیمانەکان، وشاهێدی دانی درۆ.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «وبەدڵنیاییەوە درۆ کردن ڕێنیشاندەرە بەرەو خراپەکاری، وخراپەکاری ڕێنیشاندەرە بەرەو دۆزەخ، وکەسێک درۆزنە وبەردەوام بەدوای درۆدا دەگەڕێت؛ هەتا لای خوای گەورە بە درۆزن لە قەڵەم دەدرێت». [متفق عليه].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نیشانەی مونافیق -دووڕوو- سیانە» -ولەوانەش- : «ئەگەر قسە بکات ؛ درۆ دەکات، وئەگەر پەیمان بدات ؛ جێبەجێی ناکات». [متفق عليه].

پ١٠ : جۆرەکانی ئارامگرتن –سەبر- باسبکە؟

و: - ئارامگرتن لە پەرستنی پەروەردگار وگوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی.

- ئارامگرتن لەسەر سەرپێچی نەکردنی فەرمانەکانی پەروەردگار.

- ئارامگرتن لەسەر ئەو قەدەرانەی کە مرۆڤ بەهۆیانەوە تووشی ئازار وناخۆشی دەبێت، وحەمد وستایشکردنی پەروەردگار لەهەموو کاتێکدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾

واتە: ﴿و خوای گەورە ئارامگرانی -خۆڕاگرانی- خۆش دەوێت﴾ [سورەتی آل عمران: ١٤٦].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «حاڵ وکاروباری ئیماندار جێی سەرسوڕمانە، هەموو حاڵ وفرمانێکی هەر مایەی خێرە بۆی؛ وئەمە بۆ هیچ کەسێک نابێت جگە لە ئیماندار، ئەگەر

تووشی خۆشگوزەرانی بێت؛ سوپاسی خودا دەكات وئەمە دەبێتە مـایەی خێـر بـۆی، وئەگەر تووشـی زیانمەندی بێت؛ ئارام دەگرێت وئەمەش هەر دەبێتە مایەی خێر بۆی». [رواه مسلم].

پ١١ : ئایا پێچەوانەی ئارامگرتن -سەبر- چییە؟

و: بریتیە لەئارام نەگرتن لەسـەر پەرسـتن وگـوێڕایەڵێكردنی فەرمانەكـانی خـوای گەورە، وئـارام نەگرتن لەسەر سەرپێچی نەكردنی فەرمانەكـانی پەروەردگـار، وتوڕەبـوون ونـاڕەزایی دەربـڕین بەقسـە وكردەوە سەبارەت بە قەزا وقەدەری خوای گەورە -سبحانه وتعالی-.

لەنمونەكانی توڕەیی وناڕەزایی دەربڕین بەرامبەر بە قەدەری خوای گەورە:

- هیواخواستن بەمردن.
- لێدان لەڕوو لەكاتی ڕوودانی كارەسات وناخۆشی.
- دڕینی جلوبەرگ ویەخە.
- قژ تاشین یان پەرش وبڵاوكردنەوەی قژ وڕنینی.
- نزاكردن لەسەر نەفس بەتیاچوونی.

پێغەمبەر -صـلی الـله علـیه وسـلم- دەفەرموێـت: «گەورەیـی پاداشـت لە گەڵ گەورەیـی بەڵایە (تاقیكردنەوەیە)، وخوای گەورە ئەگەر كەسانێكی خۆش بوێـت تاقییـان دەكـاتەوە ئەوەی ڕازی بێـت ئەوا ڕازی بوون هەیە لە سەری (لە لایەن خوداوە)، وئەوەی توڕە بێت وناڕازی بێـت ئەوا تـوڕە بـوون وناڕازی بوون هەیە لە سەری (لە لایەن خوداوە)». [رواه الترمذي وابن ماجة].

پ١٢ : باسی ڕەوشتی هاوكاری بكە؟

و: بریتیە لە هاوكاری كردنی خەڵكی لەنێو خۆیان لەسەر هەق وڕاستی وخێر وچاكەكاری.

لەنمونەكانی هاوكاری:

- هاوكاری بۆ گێڕانەوەی مافەكان.
- هاوكاری بۆ ڕێگری لەستەمكردن.
- هاوكاری بۆ دابینكردن وجێبەجێكردنی پێداویستی خەڵكی وهەژارەكان.
- هاوكاری لەسەر هەموو خێر وچاكەیەك.
- هاوكاری نەكردن سەبارەت بە كردنی گوناهـ وئازاردان ودەستدرێژی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ٢﴾ واتە: ﴿وهاوكاری وكۆمەكی یەكـتری بـكەن لەسـەر چـاكە وپارێزكـاری -تەقواداری- و لەخواترسان وە هاوكـاری یەكـتر مەكەن لەسـەر تـاوان ودەسـتدرێژی و لەخـوا بترسـن

بێگومان خوا تۆڵەی بەتینە﴾ [سورەتی المائدة: ٢] پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئیماندار بۆ ئیماندار وەکو (خشتەکانی) بینایەک وان؛ هەندێکی هەندێکی تری بەهێز وپتەو دەکات». [متفق عليه]. وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «مسوڵمان برای مسوڵمانە؛ ستەمی لێناکات، وڕادەستی ستەمکاری ناکات، وهەرکەسێک پێداویستی برایەکی جێبەجێ بکات، خوای گەورە پێداویستی بۆ جێبەجێ دەکات، وهەرکەسێک ناخۆشیەک لەسەر مسوڵمانێک لاببات، ئەوا خوای گەورە ناخۆشیەک لە ناخۆشیەکانی ڕۆژی قیامەتی لەسەر لادەبات، وهەرکەسێک -هەڵە وگوناهەکانی- مسوڵمانێک داپۆشێت، ئەوا خوای گەورە لە قیامەتدا -هەڵە وتاوانەکانی- ئەو دادەپۆشێت». [متفق عليه].

پ١٣ : ئایا جۆرەکانی ڕەوشتی شەرم -حەیا- چین؟

و: ١- شەرم کردن لە خوای گەورە: ئەمیش بەوە دەبێت کە سەرپێچی فەرمانەکانی خوای گەورە نەکەیت -سبحانە وتعالی-.

٢- شەرم کردن لەخەڵکی: ئەمیش بەوە دەبێت وازبهێنیت لە قسەی ناشیرین وناڕەوا بەرامبەریان، ودەرنەخستنی شەرمگە -عەورەت- لەپێشیان.

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئیمان حەفتا وچەند بەشێکە» - یان: «شەست وچەند بەشێکە» - «بەرزترینیان: ووتنی: (لا إله إلا الله)یە، ونزمترینیان: لابردنی -شتی- ئازاردەرە -زیانبەخشە- لەسەر ڕێگاوبانی خەڵکی، وشەرم کردن بەشێکە لەئیمان». [رواه مسلم].

پ١٤ : باسی ڕەوشتی سۆز وبەزەیی -ڕەحمەت- بکە؟

و: سۆز وبەزەیی دەبێتە هۆی چاکەکار بوون بەرامبەر ئەو کەسەی ڕەحمی وبەزەیی پێدەبرێت، وبریتیە لەویستنی خێر وچاکە بۆ ئەو کەسەی ڕەحمی پێدەکرێت، ولە نمونەکانی:

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بە گەورە و بەتەمەکان وڕێزلێگرتنیان، وهەروەها سۆز وبەزەیی بەرامبەر منداڵ وکەم تەمەنەکان.

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بەهەژارەکان وخاوەن پێویستیەکان.

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بەئاژەڵەکان ئەمیش بەوە دەبێت خواردنی پێبدەیت وئازاری نەدەیت.

لەم بارەیەوە، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نمونەی ئیمانداران لە پەیوەندی وبەزەیی وسۆزیان بەرامبەر یەکتر، وەکو نمونەی لاشەیەک وایە ئەگەر ئەندامێکی تووشی ئازار وناڕەحەتی بێت ئەوا سەرجەم ئەندامەکانی تریش بەشدار دەبن لەم ناڕەحەتی وئازارە ودەناڵێنن بەهۆی

شەونخونی و تا». [متفق علیه]. وپێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «بە بەزەییەکان خوای میهرەبان بەزەیی وڕەحمیان پێدەکات، ئەگەر بە بەزەیی وبە ڕەحم بن لەگەڵ ئەوانەی لەسەر زەویدان؛ ئەوا ئەو زاتەی لە سەرووی ئاسمانەکانەوەیە ڕەحم وبەزەیی بە ئێوەدا دێتەوە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١٥ : جۆرەکانی خۆشەویستی کامانەن؟

و: خۆشویستنی خوای گەورە -سبحانه وتعالی-.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی بڕوایان هێناوە زۆر زیاتر خوایان خۆش دەوێت﴾ [سورەتی البقرة: ١٦٥].

خۆشویستنی پێغەمبەر ﷺ.

پێغەمبەر –صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «سوێند بە ئەو زاتەی نەفسی منی بەدەستە، هیچ کەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت؛ هەتا ئەو کاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەکەی وباوکی وهەموو خەڵکی». [رواه البخاري].

خۆشویستنی ئیمانداران، وخۆشویستنی خێر بۆیان هەروەکو چۆن بۆ خۆت پێت خۆشە.

پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «هیچ یەکێک لە ئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ برای مسوڵمانیشی پێی خۆش بێت». [رواه البخاري].

پ١٦ : پێناسەی ڕووخۆشی –دەم بەزەردەخەنەیی- بکە؟

و: بریتیە لە ڕووخۆشی بەرامبەر خەڵکی، لەگەڵ ئاسوودەیی وزەردەخەنە ونەرمونیانی ودەرخستنی دڵخۆشی لەکاتێ گەیشتن پێیان.

ئەمیش پێچەوانەی ڕووگرژییە بەڕووی خەڵکیدا چونکە ڕووگرژی بەرامبەریان دەبێتە هۆی دوورکەوتنەوەیان.

سەبارەت بە فەزڵ وپاداشتی ئەم کردەوەیە چەند فەرموودەیەک هاتووە، لە ئەبی زەڕەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- پێمی فەرموو: «هیچ چاکەیەک بە کەم مەزانە؛ هەتا تەنانەت ئەگەر گەیشتنت بێت بە برایەکت بە ڕوویەکی خۆش وگەشەوە». [رواه مسلم].

وپێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «زەردەخەت -ڕووخۆشیت- بەڕووی براکەتدا ؛ بۆ تۆ خێرە». [رواه الترمذي].

پ١٧ : ئایا حەسوودی –ئیرەیی- چییە؟

و: بریتیە لەهیواخواستن بەنەمانی نیعمەت لەسەر کەسێک یان حەزنەکردن بەوەی نیعمەتێک بەکەسێک بەخشراوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾ واتە: ﴿وە لە زیانی حەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات﴾ [سورەتی الفلق: ٥]

لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ڕقتان لە یەکتری نەبێتەوە، وحەسوودی بە یەکتری مەبەن، وپشت لە یەکتری مەکەن، وبەندەی خودا بن بە برایەتیەوە». [رواه البخاري ومسلم].

پ١٨ : ئایا گاڵتەپێکردن چییە؟

و: بریتیە لەگاڵتەکردن بەبرای مسوڵمانت و بەکەمدانانی، وئەمیش جائیز وڕێگەپێدراو نییە.

خوای گەورە نەهی لەمە کردووە، دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَومٌ مِن قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە با هیچ کۆمەڵە پیاوێك گاڵتە نەکەن بەکۆمەڵێکی تریان، ڕەنگە گاڵتە پێ کراوەکان لە گاڵتەکەرەکان باشتربن (لای خوا) وە ژنانێك گاڵتە نەکەن بەژنانێکی تر، ڕەنگە ئافرەتە گاڵتە پێکراوەکان لە ئافرەتە گاڵتەکەرەکان باشتربن (لای خوای گەورە) تانە وتەشەر لەیەکتری مەدەن (لەنێو خۆتاندا) ناووناتۆرە لەیەکتری مەنێن، ئای چەند خراپە ناو بردنێك کە گوناهە (بە موسڵمان بڵێیت کافر، یان داوێن پیس) پاش باوەڕ هێنان جا ئەوەی پەشیمان نەبێتەوە ئەوە ئەوانە هەر خۆیان ستەمکارن﴾ [سورەتی الحجرات: ١١].

پ١٩ : پێناسەی سادەیی -خاکێتی:تواضع- بکە؟

و: بریتیە لەوەی مرۆڤ خۆی لەسەرەوەی خەڵکی نەبینێت، بۆیە هیچ یەکێک بەکەم دانانێت، وهەرگیز هەق وڕاستی ڕەت ناکاتەوە وقبوڵی دەکات.

- خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾ واتە: ﴿بەندە تایبەتەکانی خوای میهرەبان کەسانێکن بە سادەیی وهێمنی دەڕۆن بەسەر زەویدا (بێ لوت بەرزی وبێ فیز کردن)﴾ [سورة الفرقان: ٦٣]، واتا: لووتبەرز نین وبێ فیزن، وکەسانێکی خاکی وسادەن ولەڕێکردنیانیشدا بەهەمان شێوەن.

- وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:
«هەرکەسێک لەپێناوی خوای گەورە سادە بێت -بێ فیز بێت- ئەوا خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە».
[رواه مسلم]. - وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «خوای گەورە وەحی بۆ ناردووم بەوەی کە سادە بن (-بێ فیز- بن بەرامبەر یەکتر) بۆ ئەوەی وهیچ کەسێک شانازی بەسەر کەسێکی ترەوە نەکات، وهیچ کەسێک ستەم لە کەسێکی تر نەکات ». [رواه مسلم].

پ٢٠ : جۆرەکانی خۆبەگەورەزانین کامانەن کە حەرامکراون؟

و: ١- خۆبەگەورەزانین بەرامبەر بە هەق وڕاستی، ئەمیش بریتیە لە ڕەتکردنەوەی وقبوڵ نەکردنی.
٢- خۆبەگەورەزانین بەسەر خەڵکیەوە، ئەمیش بریتیە لە بەکەمدانانیان وهیچ نرخێکیان نەبێت لەلات، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک هێندەی کێشی گەردیلەک خۆبەگەورەزانین لە ناو دڵیدا هەبێت ناچێتە بەهەشتەوە»، پیاوێک ووتی: کەسێک حەز دەکات جلەکەی ڕێکوپێک بێت، ونەعلەکەی ڕێکوپێک بێت؟ فەرمووی: «خوای گەورە جوانە، وجوانیشی خۆشدەوێت، خۆبەگەورەزانین: بریتیە لە ڕەتدانەوەی هەق وبە کەمزانینی خەڵکی (بە چاوی سووک سەیرکردنی خەڵکی)». [رواه مسلم].
- (ڕەتدانەوەی هەق): واتە نکوڵی کردن لەوەی هەقیقەت وڕاستیە وناکرێت نکوڵی لێبکرێت.
- (بەکەمزانینی خەڵکی): بریتیە لە نرخ دانەنان بۆیان و بەچاوی کەم سەیرکردنیان.
- کەسێک جلوبەرگ وپێڵاوی جوان ونوێی لەبەر بێت ئەمە خۆبەگەورەزانین نییە.

پ٢١ : جۆرەکانی فێڵکردن کامانەن کە حەرامکراون؟

و: - فێڵکردن لە فرۆشتن وکڕین، وئەمیش بریتیە لە شاردنەوەی عەیب وکەموکورتی شتومەک.
- فێڵکردن لە فێربوونی زانست، بۆ نمونە فێڵکردنی قوتابی لەتاقیکردنەوەکاندا.
- فێڵکردن لە قسە، وەکو شاهێدی دانی درۆ و درۆکردن.
- وەفادار نەبوون و بەسەر نەبردنی ئەو قسەیەی دەیکەیت یان ئەو ڕێککەوتنەی لەنێوان تۆ کەسێکی تردا هەیە.

وسەبارەت بەنەهی کردن لەفێڵکردن، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- بەلای کۆمەڵێک خواردن تێپەڕبوو، دەستی خستە نێوی، ودەستی تەڕی بەرکەوت، فەرمووی: «ئەمە چییە ئەی خاوەنی خواردنەکە؟»، -خاوەنەکەی- ووتی: باران لێی داوە ئەی پێغەمبەری خودا، ئەویش فەرمووی: «ئەی بۆچی نەتخستە سەرەوە بۆئەوەی خەڵکی بیبینێت؟ ئەوەی فێڵ بکات لە من نییە». [رواه مسلم].

(کۆمەڵێک خواردن): مەبەست ئەوەیە خواردنەکە لەنێو شتێک وەکو سەبەتەیەکی گەورە دانراو بوو بەسەر یەکەوە.

پ٢٢ : ئایا غەیبەتکردن چییە؟

و: بریتیە لەباسکردنی مسوڵمانێک لەکاتی ئامادەنەبوونی بەشێوەیەک ئەگەر بیبیستێت پێی ناخۆش دەبێت،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ﴾ واتە: ﴿(وبەدوای ناتەواوی یەکتردا مەگەڕێن) لەپاشملە بەخراپە باسی یەکتری مەکەن، ئایا کام لەئێوە پێی خۆشە کەگۆشتی برا (باوەڕدارەکەی) بخوات بەمردوویی؟ بێگومان قێزتان لێی دێتەوە وپێتان ناخۆشە وە لەخوا بترسن بێگومان خوا تەوبە وەرگر وبەبەزەییە﴾ [سورەتی الحجرات: ١٢].

پ ٢٣: پێناسەی دووزمانی -نەمیمەکردن- بکە؟

و: بریتیە لەهێنان وبردنی قسە لەنێوان خەڵکی بەمەبەستی خراپکردنی پەیوەندیان.

- پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- دەفەرموێت:

«کەسی دوو زمان (نەمیمەکەر) ناچێتە بەهەشتەوە». [رواه مسلم].

پ٢٤ : ئایا تەمەڵی چییە؟

و: بریتیە لە قورسی وهێواشی لەئەنجامدانی خێر وچاکە وئەو شتانەی واجبە لەسەر مرۆڤ ئەنجامی بدات.

بۆ نمونە: تەمەڵی لە ئەنجامدانی واجبەکان،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ واتە: ﴿بە ڕاستی دووڕووەکان دەیانەوێت خوا بخەڵەتێنن کەچی (لەبەرامبەردا) خوا خەڵەتێنەری ئەوانە (وفرووفێڵەکانیان پووچەڵ دەکاتەوە) هەر کاتێکیش هەستن بۆ نوێژ بە تەمەڵی وسستی هەڵدەستن ڕوپامایی بۆ خەڵکی دەکەن وە یادی خوا ناکەن بەکەمی نەبێت﴾ [سورەتی النساء: ١٤٢]

پێویستە ئیماندار واز لەتەمەڵی وخاوی ودانیشتن بێ کارکردن بهێنێت، ودەبێت هەوڵبدات بۆ کارکردن وجوڵە وجدی بوون وکۆششکردن لەم ژیانەدا بەشێوەیەک ببێتە هۆی ڕەزامەندی خوای گەورە -سبحانە وتعالى-.

پ٤٥ : جۆرەكانی توڕەیی باسبكە؟

و: ١- توڕەبوونێكی ستایشكراو: ئەمیش بریتیە لەتوڕەبوون لەپێناو خـوای گەورە ئەگەر كافرەكـان یان مونافیقەكان سنووەكانی خودایان تێپەڕاند وبێڕێزیان كرد.

٢- توڕەبوونێكی سەرزەنشتكراو: ئەمیش بریتیە لەو توڕەبوونەی كە مـرۆڤ شـتێک دەڵێـت یـان دەكات لەكاتێكدا نابێت بەو شێوەیە بێت.

چارەسەری توڕەیی سەرزەنشتكراو:

- دەستنوێژگرتن.

- دانیشتن ئەگەر بەپێوە بوو، وپاڵكەوتن ئەگەر دانیشتبوو.

- پابەند بێت بەوەسیەتی پێغەمبەر -صلى الـله علـيه وسـلم- لەمبـارەیەوە، كە فەرمـووی: «تـوڕە مەبە».

- زاڵ بێت بەسەر نەفسی خۆیدا كاتێک پاڵی پێوە دەنێـت بۆ توڕە بوون.

- پەناگرتن بە خوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێكراو، ئەمیش بەووتنی: (أعوذ باللهِ مِـنَ الشَّـيطانِ الرَّجيمِ).

- بێدەنگ بوون.

پ٤٦ : ئایا سیخوڕی كردن چییە؟

و: - ئەمیش بریتیە لەگەڕان بەدوای عەیب وكەموكورتی خەڵكی وئەوەی دایدەپۆشن.

نمونە لەسەر سیخوڕی حەرامكراو:

- سەیركردنی شتی تایبەتی خەڵكی لەنێو ماڵی خۆیاندا.

- گوێگرتن بۆ قسەی خەڵكانێک لەكاتێكدا ئەوان پێی نەزانن.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا ...﴾

واتە: ﴿وسیخوڕی مەكەن (وبەدوای ناتەواوی یەكتردا مەگەڕێن)﴾ [سورەتی الحجرات: ١٢].

پ٤٧ : زیادەڕۆیی كردن -ئیسرافكردن- وڕەزیلی وسەخاوەت چییە؟

و:زیادەڕۆیی كردن -ئیسراف كردن- : بریتیە لەخەرجكردنـی پـارە وسـامان لەشـتێكدا كە مـافی خۆی نییە تێیدا خەرج بكرێت.

وپێچەوانەكەی: ڕەزیلیە: ئەمیش بریتیە لە خۆگرتنەوە لەخەرجكردنی پارە وسامان لەشتێكدا كە مافی خۆیەتی تێیدا خەرج بكرێت.

ودروست بریتیە لەمامناوەندی لەنێوانیان، وئەمیش بریتیە لەوەی مسولـمان بەسەخاوەت بێت.
خوای گەورە دەفەرموێت:
﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا﴾ واتە: ﴿وە کەسانێکن کاتێک ماڵ و سامان خەرج دەکەن (بۆ خۆیان و خێزانیان) نە زیادەڕۆیی و نە ڕەزیلـی و دەسـت نوقـاوی (تێـدا) ناکەن (بەڵکو) مامناوەندیە لەو نێوانەدا﴾ [سورەتی الفرقان : ٦٧].

پ٢٨ : ئایا ترسنۆکی چییە؟ وئایا ئازایەتی چییە؟

و: ترسنۆکی: بریتیە لە ترسان لەو شتەی کە نابێت مرۆڤ لێی بترسێت.
وەکو ترسان لەووتنی هەق وڕاستی، وترسان لەنکۆڵـی کردن لەخراپە.
ئازایەتی: بریتیە لە نەترسان سەبارەت بەپابەندبوون بەهەق وڕاستی، ونمونەش لەسەری پێشڕەوی کردن بۆ گۆڕەپانی جیهاد بۆ بەرگری لە ئیسلام ومسولـمانان.
وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- لەنزایەکدا دەیووت:
«اللَّهُـمَّ إِنِّي أعـوذُ بـكَ مـن الجُـبْنِ...» واتە: «خـودایە مـن پەنـا بەتـۆ دەگـرم لەترسـنۆکی...».
وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئیمانداری بەهێز خێرترە وخۆشەویسـتترە لای خوای گەورە لە ئیمانداری لاواز، وهەموویان خێریان تێدایە» [رواه مسلم].

پ٢٩ : ئەو قسانەی زمان کامانەن کە حەرامکراون؟

و: -وەکو نەفرەت کردن وجوێندان.
- وەکو ووتنی: فلان کەس (حەیوانە) یان هاوشێوەی ئەمە.
- یان باسکردنی شەرمگە لە وشە ناشیرین وبەدەکان.
- وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- نەهی لەهەموو ئەمانە کردووە، فەرمووی:
«ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر وجوێندەر ودەمشڕ نییە». [رواه الترمذي وابن حبان].

پ٣٠ : هەندێک هۆکار باس بکە کە یارمەتیـدەری مسـولمانن بـۆئەوەی ڕەوشـتی جوان بێت؟

و: ١- نزا کردن بەوەی خوای گەورە ڕەوشتی جوانت پێ ببەخشـێت ویارمەتیـت بـدات بـۆئەوەی پێوەی پابەند بیت.
٢- هەستکردن بەچاودێری خوای گەورە -عز وجل-، وئەو زاتە مەزنە هەموو شـتێک سـەبارەت بە تۆ دەزانێت ودەتبیستێت ودەتبینێت.

٣- پاداشتی ڕەوشت جوانیت لەبیر بێت وهۆکارە بۆ چوونە بەهەشت.

٤- بیر بکەرەوە لەسەرەنجامی خراپی ڕەوشتی خراپ وهۆکارە بۆ چوونە دۆزەخ.

٥- ڕەوشت جوانی دەبێتە هۆی خۆشویستنی خوای گەورە وخۆشویستنی خەڵکی، وڕەوشت خراپی هۆکارە بۆ ڕق لێبوونی خوای گەورە وڕق لێبوونی خەڵکی لە ئەو کەسە.

٦- خوێندنەوەی سیرەی (ژیاننامەی) پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- وچاولێکردن وپەیوەست بوون بە ڕێبازی ئەو.

٧- هاوڕێیەتی کردنی کەسی چاکەکار ودوورکەوتنەوە لەهاوڕێیەتی کردنی کەسی خراپەکار.

****

بەشی نزا وزیکرەکان

پ١ :ئایا فەزڵی زیکر چییە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نمونەی ئەو کەسەی کە زیکری خودا دەکات وئەو کەسەی زیکری خودا ناکات وەکو نمونەی زیندوو ومردوو وان». [رواه البخاري].

- چونکە نرخی ژیانی مرۆڤ هێندە پابەندبوونیەتی بە یاد وزیکری پەروەردگار -سبحانه وتعالى-.

پ ٢: باسی هەندێک لەسوودەکانی زیکر بکە؟

و: ١- هۆکارە بۆ ڕەزامەندی خوای میهرەبان.

٢- دەبێتە هۆی دوورخستنەوەی شەیتان.

٣- دەبێتە هۆی پاراستنی مسولـمان لەشەڕ وزیان.

٤- دەبێــتە هۆی بەدەستهێنانی پاداشت.

پ٣ : باشترین زیکر چییە؟

و: «لا إله إلا الله» واتە: «هیچ پەرستراوێک نییە کە بەهەق وڕاستی شایستەی پەرستن بێت جگە لە الله». [رواه الترمذي وابن ماجه].

پ٤ : لەکاتی هەستان لەخەو چی دەڵێیت؟

و: «الحمد لله الذي أحيانا بعدما أماتنا وإليه النشور» واتە: «حەمد وستایش بـۆ پەروەردگـار کە ژیانی پێبەخشین پاش ئەوەی ئێمەی مراند و تەنها بۆ لای ئەو دەگەڕێینەوە». [متفق عليه].

پ٥ : چی دەڵێیت ئەگەر جلەکەت لەبەر بکەیت؟

و: «الحمد لله الذي كساني هذا الثـوب ورزقنيـه مـن غـير حـول مني ولا قـوة» واتە: «حەمـد وستایش بۆ پەروەردگار کە پۆشیمی بەم جلوبەرگە وپێی بەخشیم بەبێ هیچ توانا وهێزێک لە مـنەوە». [رواه أبو داود والترمذي وغيرهم].

پ٦ : کاتێک جلێک دادەکەنیت چی دەڵێیت؟

و: «بسم الله». [رواه الترمذي].

پ٧ : کاتێک جلێکی نوێ لەبەردەکەیت، چی نزایەک دەڵێیت؟

و: «اللهم لك الحمد أنت كسوتنيه، أسألك خيره وخير ما صنع له، وأعوذ بك مـن شره وشر مـا صنع له» واتە: «حەمد وستایش بۆ تۆ ئەی پەروەردگار تۆ منت پۆشی بەم جلـوبەگە، داوات لێـدەکەم

ئەوەی خێری تێدایە -لەم جلەدا- وئەو خێرەی بۆی دروستکراوە ؛پێم ببەخشیت، وپەنات پێـدەگرم لە شەڕ وزیانی -ئەم جلە- ولە شەڕ وزیانی ئەوەی بۆی دروستکراوە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ٨ : چۆن نزا بۆ کەسێک بکەین کە جلێکی نوێی پۆشیووە؟

و: ئەگەر کەسێکت بینی جلێکی نوێی پۆشیبوو ؛ نزای بۆ دەکەیت، ودەڵێیت: و: «تُبْلِي ويُخلف الله تعالى» واتە: «-تەمەنت درێژ بێـت- هەتـاوەکو جـلەکە کـۆن دەبێـت وخـوای گەورە جلـی تـرت پێدەخشێت». [رواه أبو داود].

پ٩: نزای کاتی چوونە شوێنی سەرئاوکردن چییە؟

و: «اللهم إني اعوذ بك من الخبث والخبائث» واتە: «خوایە پەنا بە تـۆ دەگـرم لە شـەڕ وخـراپەی هەموو شەیتانێکی نێر ومێ». [متفق عليه].

پ١٠ : نزای دەرچوون لەشوێنی سەرئاوکردن چییە؟

و: «غفرانك» واتە: «خودایە لێم خۆش بە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١١ : لەپێش دەستنوێژگرتن چی دەڵێیت؟

و: «بسم الله». [رواه أبو داود وغيره].

پ١٢ : نزای پاش تەواوکردنی دەستنوێژگرتن چییە؟

«أشهد أن لا إله إلا الله، وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله». [رواه مسلم].

پ١٣ : چی زیکرێک بووترێت کاتێک دەردەچین لەماڵ؟

و: «بسم الله، توكلت على الله، ولا حول ولا قوة إلا بالله» واتە: «بەناوی خودا، تەوەکول وپشت بەستنم تەنها بە خـودایە، وهـیچ هێـز وتوانـایەکمان نیـیە جـگە لەو هێـز وتوانـایە کە خـودا پـێمان دەبەخشێت». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١٤: چی زیکرێک بووترێت لەکاتی چوونە نێو ماڵ؟

«بسم الله ولجنا، وبسم الله خرجنا، وعلى ربنا توكلنا» واتە: «بەناوی خـودا دەچیـنە ژوورەوە، و بەناوی خودا دەرچووین، و تەوەکولمان هەر تەنها بە خوای گەورەیە -سبحانه وتعالى-»، پاشـان سـەلام لەخێزانەکەی دەکات. [رواه أبو داود].

پ١٥ : نزای چوونە نێو مزگەوت چییە؟

و: «اللهم افتح لي أبواب رحمتك» [رواه مسلم] واتە: «خـودایە دەرگـای ڕەحمەتـی خـۆت لەمـن بکەیتەوە».

پ١٦ : نزای دەرچوون لەمزگەوت چییە؟

و: «اللهم إني أسألك من فضلك» [رواه مسلم] واتە: «خودایە داوای فەزڵ وبەخشینی خۆت لە تۆ دەکەم».

پ١٧ : چی دەڵێیت لەکاتی بیستنی بانگدان؟

و: ئەوە دەڵێم کە بانگبێژەکە دەیڵێت، پـاش ئەوەی ئەو هەر ڕسـتەیەک تەواو دەکـات ؛ منـیش دووبارەی دەکەمەوە، جگە لەکاتی ووتنی: «حي على الصلاة» و«حي على الفلاح» نەبێت، لەم کـاتەدا دەڵێم: «لا حول ولا قوة إلا بالله». [متفق عليه].

پ١٨ : چی دەڵێیت لەپاش بانگ؟

و: سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسـلم-. [رواه مسـلم]. «اللهـم رب هـذه الدعوة التامة، والصلاة القائمة، آت محمدا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاما محمودا الـذي وعدتـه» واتە: «خودایە، ئەی پەروەردگاری ئەم بانگ ونوێژە کامڵ ودامەزراو ومەزنە؛ -الوسيلة: بەرزترین شوێن لە بەهەشتدا- و -الفضيلة: گەورەترین پلەی فەزڵ وڕێزلێنان- ببەخشە بە موحەمەد -صلى الـله علـيە وسلم-، وزیندووی بکەرەوە وپـلەی ستایشـکردنی خـۆتی پێببەخشـە کە پەیمانـت پێـداوە لە ڕۆژی قیامەتدا». [رواه البخاري].

ونزا دەکەیت لەنێوان بانگ وقامەت کردن، چونکە نزاکردن لەم کاتەدا ڕەت ناکرێتەوە.

پ١٩ : لە ویردی بەیانیان وئێواران چی زیکرێک دەڵێیت؟

و: ١- ئایەتی کورسی -الكرسي- دەخوێنم:

﴿اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَـا فِي الْأَرْضِ مَـنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَـا شَـاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ واتە: ﴿اللـە ئەو خـوایەیە کە هیچ پەرستراوێکی بەهەق و ڕاست نییە شایستەی پەرسـتن بێـت بـێجگە لە ئەو هەمیشـە زینـدووی تەدبیرکـار وڕاگـری (بـوونەوەرە) وەنەوز و خەو نایگرێـت هەر هـی ئەوە هەر چـی لە ئاسـمانەکان و هەرچی لە زەوی دایە کێیە ئەو کەسەی لەو ڕۆژەدا بـ توانێ تکـای لەلا بکـات مەگەر بە ڕێ پێـدانی

خۆی نەبێت ئاگاداره به ئەوەی لەبەردەمی (ئادەمی) یەوەیە (لە دونیا لە بەردەستیاندایە) وە ئەوەی لە دواوەیەتی (لە ڕۆژی دوایی بۆیان ئامادەکراوە) وە کەس ئاگای نییە لە هیچ شتێک لە زانین و زانیاری ئەو (خوا) یە مەگەر بەوەی کە خۆی بیەوێ کورسیەکەی خودا (ئەو شوێنەی پێی -لەسەری یان لەنێوی- دادەنێت) هەموو ئاسمانەکان و زەوی گرتۆتەوە وە پارێزگاری کردنی ئاسمانەکان و زەوی بۆ خوا ئاسانە و (گران نییە) وە هەر ئەو بڵند وپایە گەورە ومەزنە﴾ [سورەتی البقرة: ٢٥٥].

٢- وئەم سورەتانە دەخوێنم ؛

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١) اللَّهُ الصَّمَدُ * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * کەسی لێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتای ئەو نییە (٤)﴾ سێ جار.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە دروستکەری بوونەوەر (بەپەروەردگاری بەرەبەیان) (١) مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ * لە زیانی ئەوەی کە دروستی کردووە (٢) وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وە لە زیانی تاریکی کاتێک کە دادێت (٣) وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وە لە زیان خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گرێ دەدەن وفووی پێدا دەکەن (٤) وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ سێ جار.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە پەروەردگاری خەڵکی (١) مَلِكِ النَّاسِ * بە پادشای خەڵکی (٢) إِلَهِ النَّاسِ * بە پەرستراوی خەڵکی (٣) مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * لە زیان وشەڕی وەسوەسە پەیداکەر (کە کاتێک ناوی خودا ببرێت) خۆی پەنهان دەکات (٤) الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * ئەوەی کە وەسوەسە دەخاتە دڵی خەڵکیەوە (٥) مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ سێ جار.

٣- «اللهم أنت ربي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ أعوذ بك من شر ما صنعتُ أَبُوءُ لك بنعمتك عليَّ وأَبُوءُ لك بذنبي فَاغْفرْ لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت» واتە: «خودایە، تۆ پەروەردگاری منی وهیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایستەی پەرستن بێت جگە لە تۆ نەبێت، تۆ منت لە نەبوونەوە دروستکردووە، هەتا بتوانم پەیمان وبەڵێنی تۆ ناشکێنم؛

ئەگەر نەمتوانی پەیمانەکە ببەمە سەر ئەوە لە دەسەوسانیمە، چونکە ستەمە کە بەندە بتوانێت تەواوی ئەرکی سەرشانی خۆی جێبەجێبکات، پەنا بۆ تۆ دەگرم لە شەڕی کردەوەکانی خۆم کە دەبنە مایەی سزا وتۆڵە بۆم، بە سوپاسگوزارییەوە داندەنێم بە هەموو نیعمەت وبەخشینێک لە لایەن تۆوە بۆ من، وداندەنێم بە تاوان وهەڵەکانم؛ لە تاوان وهەڵەکانم خۆش بە چونکە تەنها تۆ لە تاوان وهەڵەکانی بەندەکان خۆش دەبیت». [رواه البخاري].

پ٢٠ : لەکاتی خەوتن چی دەڵێیت؟

و: «باسمك اللهم أموت وأحيا» واتە: «خودایە بەناوی تۆوە دەمرم ودەژیم». [متفق عليه].

پ٢١ : چی دەڵێیت پێش دەستپێکردن بەخواردن؟

و: «بسم الله» واتە: «بەناوی خوای گەورە».

ئەگەر لەبیرت چوو لەسەرەتادا بیڵێیت، ئەوا بڵێ:

و: «بسم الله في أوله وآخره» واتە: «بەناوی خوای گەورە لەسەرەتا وکۆتادا». [رواه أبو داود والترمذي].

پ٢٢ : چی دەڵێیت لەپاش تەواوبوونی خواردن؟

و: «الحمدُ للهِ الذي أَطْعَمَنِي هَذَا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غَيرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ» واتە: «حەمد وسوپاس بۆ ئەو خودایەی کە ئەم خواردن ورزقەی پێبەخشیم بە بێ هیچ هێز وتوانایەک لە منەوە». [رواه أبو داود وابن ماجة وغيرهما].

پ٢٣ : نزای میوان بۆ خاوەن ماڵ -خاوەن داوەتیەکە- چییە؟

و: «اللهم بارك لهم فيما رزقتهم، واغفر لهم وارحمهم» واتە: «خودایە بەرەکەت وپیرۆزی بکەیت ئەو رزقەی پێیانت بەخشیووە، ولێیان خۆش بە ورەحمیان پێبکە». [رواه مسلم].

پ٢٤ : مرۆڤ چی بڵێت لەپاش پژمین؟

و: «الحمد لله»، وبا براکەی یان هاورێکەی پێی بڵێت: «يرحمك الله» واتە: «خوای گەورە رەحمت پێبکات». ئەگەر براکەی ئەمەی ووت، با ئەو کەسەی پژمی بڵێت: «يهديكم الله ويصلح بالكم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتتان بدات وحاڵتان چاک بکات». [رواه البخاري].

پ٢٥ : چـی دەڵێیـت لەپـاش هەسـتان وتەواوبـوونی دانیشـتن (نـزای کەفـارەتی دانیشتن) چییە؟

و: «سبحانك اللهم وبحمدك، أشـهد أن لا إلـه إلا أنـت، أسـتغفرك وأتـوب إليـك» واتە: «پـاک وبێگەرد وحەمد وستایش بۆ تۆ ئەی پەروەردگار، شاهێدی دەدەم هـیچ پەرسـتراوێک بەهەق وڕاسـتی شایستەی پەرستن نییە جگە لە تۆ، داوای لێخۆشبوونت لێـدەکەم و بەتەوبە وپەشـیمانی بـۆ لای تـۆ دەگەڕێمەوە» [رواه أبو داود والترمذي وغيرهما].

پ٢٦ : نزای سواربوون چییە؟

«بسم الله، والحمد لله ﴿سـبحان الـذي سـخَّر لنـا هـذا ومـا كُنَّـا لـه مُقْـرِنِينَ * وإنَّـا إلى ربِّنـا لـمُنْقَلِبُون﴾*، (الحمد لله، الحمد لله، الحمد لله، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، سبحانك اللهـم إني ظلمت نفسي فاغفر لي؛ فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت)**»، بەناوی خـودا، وحەمـد وسـتایش بـۆ خودا، ﴿پاك وبێگەردی بۆ ئەو خودایەی، کە ئەمەی بۆ ڕامکردووین (موسەخەر کردووین) وئێمەش دەسەڵاتمان نەبوو بەسەریدا * بەڕاسـتی لە دواڕۆژیشـدا هەر بـۆ لای ئەو خـودایە دەگەڕێینـەوە﴾، **(واتە: حەمـد وسـتایش بـۆ پەروەردگـار، حەمـد وسـتایش بـۆ پەروەردگـار، حەمـد وسـتایش بـۆ پەروەردگار، خودا لەهەموو شتێک گەورەترە، خودا لەهەموو شتێک گەورەترە، خودا لەهەمـوو شـتێک گەورەترە، پاک وبێگەردیت ئەی پەروەردگار من ستەمم لەنەفسی خۆم کرد ؛ لـێم خـۆش بە، چـونکە کەس لە گوناهەکان خۆش نابێت جگە لە تۆ). [رواه أبو داود والترمذي].

پ٢٧ : نزای سەفەرکردن چییە؟

«الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر ﴿سبحان الذي سخَّر لنا هذا وما كُنَّا له مُقْرِنِينَ * وإنَّا إلى ربِّنـا لـمُنْقَلِبُون﴾، اللهم إنَّا نَسْأَلُك في سفرنا هذا البرَّ والتَّقْوَى، ومن العمل ما تَـرْضَى، اللهـم هَـوِّنْ علينـا سفرنا هذا واطْوِ عنا بُعْدَه، اللهم أنت الصاحب في السفر، والخليفة في الأهل، اللهم إني أعوذ بك مِن وَعْثَاء السفر، وكآبة الـمَنْظر، وسوء الـمُنْقَلَب في المال والأهل والولد» واتە: «خودا لە هەمـوو شـتێک گەورەترە، خودا لە هەموو شتێک گەورەترە، خودا لە هەموو شتێک گەورەترە، ﴿پاك وبێگەردی بۆ ئەو خودایەی، کە ئەمەی بۆ ڕامکردووین (موسەخەر کردووین) وئێمەش دەسەڵاتمان نەبوو بەسەریدا * بەڕاستی لە دواڕۆژیشدا هەر بۆ لای ئەو خودایە دەگەڕێینەوە﴾، خودایە ئێمە لەم گەشتەماندا داوای چاکە و خۆپارێزی وئەو کردەوانەت لێدەکەین کە تۆ پێی ڕازیت، خـودایە ئەم گەشـتەمان بـۆ ئاسـان بکە و دوورییەکەیمان بۆ نزیك بکەرەوە، خودایە تۆ پارێزەرمان بە لەم گەشتەماندا وخانەوادەکەشـمان

بپارێزە، کە جێمان هێشتوون، خودایە من پەنات پێدەگرم لە نارەحەتی گەشت و شتێك کە نارەحەتمان بکات و -پەنات پێدەگرم- لە خراپی حاڵمان لە کاتی گەڕانەوەمان بۆ ماڵ وخێزان».

وئەگەر گەڕانە هەر ئەو نزایە دەڵێت وئەم بەشەی بۆ زیاد دەکات:

«آيبون تائبون عابدون لِربنا حامدون» واتە: «گەڕاینەوە بە پەشیمانی لەتاوان، وهەروەها بە پەرستش بۆ خودا و سوپاسگوزار وستایش کاریشین بۆ پەروەردگارمان». [رواه مسلم].

پ٢٨ : ئەو کەسەی سەفەر دەکات چی نزایەک دەکات بۆ کەسی نیشتەجێبوو؟

و: «أستودعكم الله الذي لا تضيع ودائعه» واتە: «بە خوای گەورە دەتانسپێرم کە هەرگیز سپاردەکان لەلای ئەو بزر نابێت». [رواه أحمد وابن ماجة].

پ٢٩ : ئەو کەسەی نیشتەجێیە چی نزایەک دەکات بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت سەفەر بکات؟

و: «أستودع الله دينك، وأمانتك، وخواتيم عملك» واتە: «خوای گەورە بتپارێزێت لە ئاینەکەت، ولە سپاردەکانت -لە سەلامەتیت لەهەموو شتێکدا-، ولە کۆتا کردەوەکانت». [رواه أحمد والترمذي].

پ٣٠ : نزای چوونە نێو بازاڕ چییە؟

و: «لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي ويميت، وهو حي لا يموت، بيده الخير، وهو على كل شيء قدير» واتە: «هیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایستەی پەرستن بێت جگە لە الله، وهیچ شەریک وهاوبەشێکی نییە، وهەموو شتێک موڵکی ئەوە، وهەموو سوپاسێک هەر بۆ ئەوە، وژیان دەبەخشێت و-بوونەوەر- دەمرێنێت، وئەو هەمیشە زیندووە وهەرگیز نامرێت، وهەموو خێرێک بەدەستی ئەوە، وئەو لە سەر ئەنجامدانی هەموو کارێک توانادارە». [رواه الترمذي وابن ماجه].

پ٣١ : نزای توڕەبوون چییە؟

و: «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» واتە: «پەنا بەخوای گەورە دەگرم لەشەیتانی نەفرینلێکراو». [متفق عليه].

پ٣٢ : چی دەڵێیت بەکەسێک کە چاکەیەکی بەرامبەرت کردووە؟

و: «جزاك الله خيرا» واتە: «خوای گەورە پاداشتی خێرت بداتەوە». [رواه الترمذي].

پ٣٣ : ئەو نزایە چییە کە دەووترێت ئەگەر سواریەکە پەکی کەوت یان وەستا؟

و: «بسم الله». [رواه أبو داود].

پ ٣٤: چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێی ئاسوودە بوویت؟

و: «الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات» واتە: «حەمد وستایش بۆ ئەو پەروەردگارەی کە بەهۆی نیعمەتی ئەو شتە چاکەکان تەواو وجێبەجێ دەبێت». [رواه الحاكم وغيره].

پ٣٥ : چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێت ناخۆش بوو؟

و: «الحمد لله على كل حال» واتە: «حەمد وستایش بۆ خوای گەورە لەهەموو حاڵەتێکدا». [صحيح الجامع].

پ٣٦ : چۆنیەتی سەلامکردن وچۆنیەتی وەڵامدانەوەی چۆنە؟

و: مسوڵمان دەڵێت: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ».

وبراکەی وەڵامی دەداتەوە ودەڵێت: «وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ». [رواه الترمذي وأبو داود وغيرهما].

پ٣٧ : نزای کاتی باران بارین چییە؟

و: «اللهم صيباً نافعاً» واتە: «خودایە بارانێکی بەسوود بێت». [رواه البخاري].

پ٣٨ : پاش بارینی باران چی نزایەک بووترێت؟

و: «مطرنا بفضل الله ورحمته» واتە: «بارانمان بۆ باری بە فەزڵ وڕەحمەتی خوای گەورە». [رواه البخاري ومسلم].

پ٣٩: نزای با چییە؟

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيرها وأعوذ بك من شرِّها» واتە:«ئەی خودایە، داوای هەر خێرێکت لێدەکەم کە بەهۆی ئەم بایەوە تووشمان دەبێت، وخودایە پەنات پێدەگرم لە هەر شەڕێک کە بەهۆی ئەم بایەوە تووشمان ببێت». [رواه أبو داود وابن ماجه].

پ٤٠ : نزای بیستنی هەورەگرمە چییە؟

و: «سبحان الذي يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته» واتە: «پاک وبێگەردە ئەو پەروەردگارەی کە هەورەگرمە سوپاس و ستایشی ئەو (خوای گەورە) دەکات، هەروەها فریشتەکانیش لە هەیبەت و ترسی ئەو (ستایشی دەکەن)». [سەرچاوە: موطأ مالك].

پ٤١ : چی نزایەک بووترێت کاتێک یەکێک دەبینیت تووشی نارەحەتیەک بووە؟

و: «الحمد لله الذي عافاني مما ابتلاك به، وفضلني على كثيراً ممن خلق تفضيلاً» واتە: «حەمد وستایش بۆ ئەو پەروەردگارەی کە سەلامەتی کردووم لەوەی بەهۆیەوە تۆی تووشی تاقیکردنەوە کردووە، وفەزڵی زۆری پێبەخشیووم بەسەر زۆرێک لەدروستکراوەکانی». [رواه الترمذي].

پ٤٢ : چی نزایەک بکات ئەگەر ترسا لەوەی بەهۆی چاولێدانیەوە شتێکی تووش بێت؟

و: وله فەرمووددا هاتووە: «ئەگەر یەکێک لە ئێوە شتێکی لە براکەی بینی، لەنەفسی ئەو، یان لەسامانەکەی کە بەلایەوە جێی سەرنجڕاکێشان بوو، [ئەوا با نزای بەرەکەتی بۆ بکات] چونکە بەڕاستی چاولێدان هەق وڕاستیە (ڕوودەدات)». [رواه أحمد وابن ماجه وغيرهما].

پ٤٣ : چۆن سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-؟

و: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» واتە: «خودایە وەسف وستایشی موحەمەد وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی بکە -صلى الله عليه وسلم- هەروەکو چۆن وەسف وستایشی ئیبراهیم وبنەماڵە وشوێنکەوتوانیت کرد -عليه السلام- ، وبەرەکەت وپیرۆزی برژێنە سەر موحەمەد وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی -صلى الله عليه وسلم- هەروەکو چۆن بەرەکەتت ڕژانە سەر ئیبراهیم وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی -عليه السلام-، تۆ ستایشکراو وشکۆداریت». [متفق عليه].

****

بەشی بابەتە جۆراوجۆرەکان

پ١ : ئایا پێنج حوکمەتە کلیفیەکە -پێسپاردنەکە- چین؟

و:١- واجب. ٢- موستەحەب (سونەت). ٣- حەرام. ٤- مەکروهـ . ٥- حەڵاڵ -ڕێگەپێدراو-.

پ٢ : ئەم پێنج حوکمە شیبکەرەوە؟

و: ١- واجب: وەکو پێنج نوێژە فەرزەکە، وڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان وچاکەکاری بەرامبەر دایک وباوک.

- واجب هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ پاداشت دەدرێتەوە، و هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا دەدرێت.

٢- موستەحەب: وەکو نوێژە سونەتە راتیبەکان، وشەونوێژ وخواردن بەخشین بەهەژاران وسەلامکردن، وپێی دەووترێت: (سونەت یان مەندوب).

- موستەحەب هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ پاداشت دەدرێتەوە، و هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا نادرێت.

تێبینیەکی گرنگ:

پێویستە مسوڵمان کاتێک دەبیستێت کە فەرمانێک سونەتە -موستەحەبە- دەبێت دەستبەجێ ئەنجامی بدات، وەکو شوێنکەوتنێک بۆ پێغەمبەر ﷺ .

٣- حەرامکراو: وەکو خواردنەوەی مەی وخراپەکاری بەرامبەر دایک وباوک وپچڕینی پەیوەندی خزمایەتی.

- حەرامکراو هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ پاداشت دەدرێتەوە، و هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ سزا دەدرێت.

٤- مەکروهـ : وەکو وەرگرتن وپێدان بەدەستی چەپ، وپێچانەوەی جل لەکاتی نوێژ.

- مەکروهـ هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ پاداشت دەدرێتەوە، وهەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ سزا نادرێت.

٥- حەڵاڵ -ڕێگەپێدراو- : وەکو خواردنی سێو وخواردنەوەی چای، وپێی دەووترێت: جائیز وڕێگەپێدراو وحەڵاڵ.

- حەڵاڵ (ڕێگەپێدراو) هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ پاداشت نادرێتەوە، و هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا نادرێت.

پ٣ : حوکمی فرۆشتن ومامەڵە بازرگانیەکان چییە؟

و: بنچینە لەهەموو فرۆشتنێک ومامەڵەیەک ئەوەیە کە حەڵاڵە مەگەر هەندێک جۆر نەبێت کە خوای گەورە حەرامی کردووە -سبحانه وتعالی-، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ واتە: ﴿خوا ڕێی داوە بە کڕین وفرۆشتن وحەڵاڵی کردووە بەڵام سووی (ڕیبای) حەرامکردووە -قەدەغەی کردووە-﴾ [سورەتی البقرة: ٢٧٥].

پ٤ : باسی هەندێک جۆر لە مامەڵە وفرۆشتن بکە کە حەرامکراون؟

و: ١- فێڵکردن، وبۆ نمونە: شاردنەوەی عەیب وکەموکورتی شتومەک.

لەئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- بەلای کۆمەڵێک خواردن تێپەڕبوو (لەناو شتێک بوو وەکو سەبەتە بەسەر یەکەوە)، دەستی خستە نێوی، ودەستی تەڕی بەرکەوت، فەرمووی: «ئەمە چییە ئەی خاوەنی خواردنەکە؟»، -خاوەنەکەی- ووتی: باران لێی داوە ئەی پێغەمبەری خودا، ئەویش فەرمووی: «ئەی بۆچی نەتخستە سەرەوە بۆئەوەی خەڵکی ببینێت؟ ئەوەی فێڵ بکات لە من نییە». [رواه مسلم].

٢- ڕیبا (سوو): بۆ نمونە کەسێک لە یەکێکی تر سەد هەزار دینار قەرز وەربگرێت وخاوەن قەرزەکە مەرجی ئەوە دابنێت کە لەکاتی گێڕانەوەی دوو سەد هەزاری پێبدات.

وئەم زیادەیە ڕیبای حەرامکراوە،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ واتە: ﴿خوا ڕێی داوە بە کڕین وفرۆشتن وحەڵاڵی کردووە بەڵام سووی (ڕیبای) حەرامکردووە -قەدەغە کردووە-﴾ [سورەتی البقرة: ٢٧٥].

٣- غەرەر (نادڵنیایی ومەترسی) و نەزانین: وەکو فرۆشتنی شیری نێو گوانی ئاژەڵ، یان فرۆشتنی ماسی لەئاودا کەهێشتا ڕاوی نەکردووە چونکە ئەم جۆرە فرۆشتنانە نەزانی ونادڵنیایی تێدایە.

لە فەرموودەدا هاتووە: «پێغەمبەر ﷺ نەهی کردووە لەو فرۆشتنەی کە غەرەری (نادڵنیایی ومەترسی) تێدایە». [رواه مسلم].

پ٥ : باسی هەندێک لەنعیمەتەکانی خوای گەورە بکە کە پێتی بەخشیووە؟

و: ١- نیعمەتی ئیسلام، ویەکێک نیت لەکافرەکان.

٢- نیعمەتی سونەت، ویەکێک نیت لە بیدعەچیەکان.

٣- نیعمەتی لەش ساغی وعافیەت لەگوێ وبیستن وبینین وهتد.

٤- نیعمەتی خواردن وخواردنەوە وپۆشین.

نیعمەتەکانی خوای گەورە زۆرن و لەژماردن نایەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ واتە: ﴿وە ئەگەر (بتانەوێت) نیعمەتە کانی خوا بژمێرن ناتوانن بیان ژمێرن بەڕاستی خوا لێبوردە و میهرەبانە﴾ [سورەتی النحل: ١٨].

پ٦ : واجب چییە سەبارەت بە نیعمەتەکان؟ وچۆن سوپاسگوزاری دەرببڕین لەسەر ئەوەی پێمان بەخشراوە؟

و: واجب: ئەوەیە سوپاسگوزار بین وحەمد وستایشی خوای گەورە بکەین بەزمان لەسەر ئەوەی ئەم نیعمەتانەی پێبەخشیووین وتەنها ئەو خاوەن فەزڵە لەم بەخشینەدا، وهەروەها بەکارهێنانی ئەم نیعمەتانە بەشێوەیەک کەببێتە هۆی ڕەزامەندی خوای گەورە، نەک بۆ تاوان وسەرپێچیکردنی فەرمانەکانی پەروەدگار بەکاریان بهێنین.

پ٧ : ئایا جەژنەکانی مسوڵمانان کامانەن؟

و: جەژنی ڕەمەزان -عيد الفطر-، وجەژنی قوربان -عيد الأضحى-.

- لەو فەرموودەیەدا هاتووە کە ئەنەس دەیگێڕێتەوە، دەڵێت: کاتێک پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- هات بۆ مەدینە، خەڵکەکە دوو ڕۆژیان هەبوو کە یارییان تێدا دەکرد، ئەمیش فەرمووی: «ئەم دوو ڕۆژە چین؟»، ووتیان: ئێمە لە جاهیلیەتدا -لە پێش ئیسلامدا- لەم دوو ڕۆژەدا یاریمان دەکرد، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «خوای گەورە شتێکی خێرتری لەم دووانە پێبەخشیوون: ڕۆژی قوربان (جەژنی قوربان) و ڕۆژی ڕۆژووشکاندن (جەژنی ڕەمەزان)». [رواه أبو داود].

وجگە لەم دوو جەژنە ؛ هەموو جەژنەکانی تر داهێنراو وبیدعەن.

پ٨ : ئایا باشترین مانگ کامەیانە؟

و: مانگی ڕەمەزان.

پ٩ : ئایا باشترین ڕۆژ لەهەفتەدا کامەیانە؟

و: ڕۆژی جومعە.

پ١٠ : ئایا باشترین ڕۆژ لەساڵدا کام ڕۆژە؟

و: ڕۆژی عەرەفە.

پ١١ : ئایا باشترین شەو لەساڵدا کامەیانە؟

و: شەوی قەدر.

پ١٢ : ئایا واجب چییە ئەگەر ئافرەتێکی نامەحرەمت بینی؟

و: واجب بریتیە لە لادانی چاو لەسەری و چاو داگرتن، وسەیر نەکردنی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ واتە: ﴿(ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ بەپیاوانی ئیماندار چاوی خۆیان دابگرن (لەسەیر کردنی ئافرەتی نامەحرەم)﴾ [سورەتی النور: ٣٠].

پ١٣ : ئایا دوژمنەکانی مرۆڤ کێن؟

١- نەفسی فەرمانکار بەخراپە: ﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واتە: ﴿وە (یوسف ووتی) من هەرگیز پاکانە بۆ خۆم ناکەم (چونکە) بەڕاستی نەفس زۆر فەرماندەرە بەخراپە بێجگە ئەو نەفسە کە پەروەردگارم ڕەحمی پێ کردبێت بەڕاستی پەروەردگارم لێبووردە و میهرەبانە﴾ [سورەتی یوسف: ٥٣].

٢- شەیتان: دوژمنی نەوەی ئادەمە وئامانجی ئەوەیە مرۆڤ گومڕا بێت و وەسوەسەی بۆ دەکات بۆئەوەی خراپە بکات وبچێتە دۆزەخەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: واتە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ واتە: ﴿ئەی خەڵکینە بخۆن لەوەی کەلە زەویدایە بەحەڵاڵی و پاکی وە دوای هەنگاوەکانی شەیتان مەکەون بەڕاستی شەیتان دوژمنێکی ئاشکراتانە﴾ [سورەتی البقرة: ١٦٨].

٣- هاوڕێی خراپ: ئەوانەی هانی مرۆڤ دەدەن بۆ شەڕ وخراپە، ودووری دەخەنەوە لەخێر وچاکە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ﴾ واتە: ﴿دۆست وخۆشەویستەکان لەو ڕۆژەدا دوژمنی یەکترن جگە لە پارێزکاران و لەخواترسان نەبێت﴾ [سورەتی الزخرف: ٦٧].

پ ١٤: ئایا تەوبەکردن چییە؟

و: بریتیە لەگەڕانەوە لەتاوانکردن وپەشیمانی لەسەر کردنی سەرپێچی فەرمانەکانی خوای گەورە - بۆ- گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خوای گەورە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ﴾ واتە: ﴿وە بەڕاستی من زۆر لێبووردەم لەو کەسەی تەوبەی کردبێت و باوەڕی هێنابێت و کردەوەی چاکی کردبێت پاشان بەردەوام بوو بێت لەسەر ئەو ڕێبازە﴾ [طه: ٨٢].

پ١٥ : ئایا مەرجەکانی تەوبەکردنی ڕاستگۆیانە چین؟

و: ١- وازهێنان لەگوناهەکە. ٢- پێداگیری لەسەر نەگەڕانەوە بۆ کردنی ئەو گوناهانە.

٣- گێڕانەوەی مافەکان بۆ خاوەنەکانیان. ٤- پەشیمانی لەسەر کردنی گوناهەکانی پێشوو.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی کە کاتێک کردەوەیەکی ناشیرین دەکەن یان ستەم لەخۆیان دەکەن کە یادی خوایان کردەوە ئەمجا داوای لێبووردن دەکەن بۆ گوناهەکانیان ئایا کێ دەبوورێت لە گوناهەکان بێجگە لە خوا؟ وە بەردەوام نابن لەسەر ئەوەی کە کردوویانە لە کاتێکدا بزانن (کە گوناهە)﴾ [سورەتی آل عمران: ١٣٥].

پ١٦ : مانای (سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ) چییە؟

و: واتە: داوا لەخوای گەورە دەکەیت کە ستایشی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بکات لەلای ئەوانەی لەئاسمانەکاندان.

پ١٧ : مانای (سبحان الله)چییە؟

و: تەسبیح کردن واتە: دانپێدانان بەپاک وبێگەردی خوای گەورە لەهەموو کەموکورتی وعەیب وخراپەیەک وهەموو ئەمانە دوورن لەپەروەردگار -سبحانه وتعالی-.

پ١٨ : مانای (الحمد لله) چییە؟

و: حەمد وستایشکردنی خوای گەورەیە -سبحانه وتعالی-، و وەسفکردنیەتی بەسیفەتەکانی کامڵبوون.

پ١٩: مانای (الله أکبر)چییە؟

و: واتە: پەروەردگار -سبحانه وتعالی- لەهەموو شتێک شکۆدارتر ومەزنترە.

پ٢٠ : مانای (لا حول ولا قوة الا بالله) چییە؟

و: واتە: بەندە حاڵی ناگۆڕێت بۆ حاڵێکی تر، وهیچ هێزێکی نییە لەسەر ئەمە مەگەر خوای گەورە یارمەتی بدات.

پ٢١ : مانای (أستغفر الله) چییە؟

و: واتە: مرۆڤ داوا لەپەروەردگاری دەکات بەوەی لەگوناهەکانی خۆش بێت وعەیب وکەموکورتیەکانی دابپۆشێت.

****

کۆتایی

ولەکۆتاییدا:

پێویستە دایکان وباوکان ئەم پرسیارانە شیبکەنەوە بۆ ڕۆڵەکانیان وبەردەوام بۆیان بخوێننەوە هەتا فێری دەبن بۆئەوەی لەسەر قسە وکردەوە وبیروباوەڕی دروست گەورە ببن، وهەروەها پەروەردە کردنیان لەسەر ئەم بابەتانە گرنگترە لە دابینکردنی خواردن وجلوبەرگ بۆیان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێناوە خۆتان وکەسوکارتان بپارێزن لەئاگرێك کە سووتەمەنیەکەی ئادەمی وبەردە، سەرپەرشتی ئەو (ئاگری دۆزەخەن) چەند فریشتەیەکی زبر وتوندوتیژی وان کە نافەرمانی خوا ناکەن لەوەی کەفەرمانیان پێ دەدات وە چ فەرمانێکیان پێ بدرێت دەیکەن﴾ [سورەتی التحريم: ٦]. وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «وپیاو شوانە -چاودێرە- لەسەر خێزانەکەی وبەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکانی، وئافرەت شوانە -چاودێرە- لەسەر ماڵی مێردەکەی -خێزانەکەی- وبەرپرسیارە لەسەریان». [رواه البخاري ومسلم].

وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ.

پێرست

(کلیك لەسەر سەرەبابەتەکان بکە بۆئەوەی چیتە سەر بابەتەکە لە پەڕەکەی خۆیدا)

پێشەکی ٣

بەشی عەقیدە -بیروباوەڕ-... ٥

پ١: پەروەردگارت کێیە؟ ٥

پ٢ : ئاینت چییە؟ ٥

پ٣ : پێغەمبەرەکەت کێیە؟ ٥

پ٤ : وشەی تەوحید (یەک خوا پەرستی) چییە وباسی مانای تەوحید بکە؟ ٥

پ٥ : ئایا خوای گەورە –عزوجل- لەکوێیە؟... ٥

پ٦ : واتای شاهێدی دان بەوەی (محمد رسول الله : موحەممەد پێغەمبەری خوایە) چییە؟...... ٦

پ٧ : بۆچی خوای گەورە ئێمەی دروستکردووە؟... ٦

پ٨ : ئایا پەرستن -عیبادەت- چییە؟ ٧

پ٩ : گەورەترین ئەرک -واجب- لەسەرمان چییە؟.. ٧

پ١٠ : جۆرەکانی تەوحید -یەک خوا پەرستی- چین؟... ٧

پ١١ : گەورەترین تاوان چییە؟ ٧

پ١٢ : باسی شیرك وجۆرەکانی بکە؟.. ٨

پ١٣ : ئایا هیچ یەکێک غەیب دەزانێت جگە لە الله -سبحانه وتعالى-؟......................... ٨

پ١٤ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) چین؟.. ٨

پ١٥ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) ڕوون بکەرەوە؟ ٩

پ١٦: پێناسەی قورئان چییە؟ ١١

پ١٧ : ئایا سوننەت چییە؟ ١١

پ١٨ : بیدعە -داهێنان لە ئایین- چییە؟ وئایا قبوڵی بکەین؟.................................. ١١

پ١٩: باسی بیروباوەڕی وەلاء (دۆستایەتی) وبەرائـــ (خۆبەریئکردن) بکە؟ ١١

پ٢٠ : ئایا خوای گەورە هیچ ئاینێکی تر قبوڵ دەکات جگە لە ئاینی ئیسلام؟..................... ١٢

پ٢١ : کوفر بەقسە وکردەوە وبیروباوەڕە، نموونە بهێنەوە لەسەریان؟ ١٢
پ٢٢ : دووڕوویی -نیفاق- چییە وجۆرەکانی چین؟ ١٢
پ٢٣ : کۆتایی ومۆری پێغەمبەران کێیە؟ ١٣
پ٢٤ :ئایا موعجیزە چییە؟ ١٣
پ٢٥ : ئایا هاوەڵان کێن؟ ئایا پێویستە خۆشیانم بوێت؟ ١٣
پ٢٦ : ئایا دایکانی ئیمانداران کێن؟ ١٣
پ٢٧ : ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بەبنەماڵەی -ئەهلی بەیتی- پێغەمبەر -ﷺ-؟ ١٤
پ٢٨ : ئەرکی -واجبی- ئێمە چییە بەرامبەر بە فەرمانڕەوا مسوڵمانەکان؟ ١٤
پ٢٩ : شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران -دارالمؤمنین- چییە؟ ١٤
پ٣٠ : شوێنی نیشتەجێبوونی کافرەکان چییە؟ ١٤
پ٣١ : ترس چییە؟هیوا -ڕەجا- چییە؟ بەڵگەکان چیین سەبارەتیان؟ ١٤
پ٣٢ : هەندێک ناو وسیفاتەکانی خوای گەورە باس بکە؟ ١٥
پ ٣٣ : ئەم ناوانە شیبکەرەوە؟ ١٥
پ٣٤: ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بە زانایانی مسوڵمانان؟ ١٦
پ٣٥ : ئایادۆستەکانی –وەلیەکانی- خوای گەورە کێن؟ ١٦
پ٣٦ : ئایا ئیمان (باوەڕ) قسە وکردەوەیە؟ ١٦
پ٣٧ : ئایا ئیمان زیاد وکەم دەکات؟ ١٦
پ٣٨ : ئیحسان (چاکەکاری) چییە؟ ١٦
پ٣٩ : کەی کردەوەکان لەلای خوای گەورە قبوڵ دەکرێن -سبحانه وتعالى-؟ ١٧
پ٤٠ : تەوەکول -پشتبەستن- بەخوای گەورە چییە؟ ١٧
پ٤١ : ئایا ئەرکی -واجبی- فەرمان کردن بە چاکە ونەهی کردن لە خراپە چییە؟ ١٧
پ٤٢ : ئایا ئەهلی سونە وجەماعەت کێن؟ ١٧
پ١ : پێناسەی (تەهارە:الطهارة:پاککردنەوە) لەفیقهدا چییە؟ ١٨
پ٢ : چۆن شتێک پاکدەکرێتەوە ئەگەر تووشی پیسی بووبێت؟ ١٨
پ٣ : ئایا فەزڵ وپاداشتی دەستنوێژگرتن چیە؟ ١٨

پ٤ : چۆن دەستنوێژ دەگریت؟.. ١٨
پ٥ : فەرزەکانی دەستنوێژ چین؟ ژمارەیان چەندە؟ ١٩
پ٦ : سونەتەکانی دەستنوێژ چین؟ وژمارەیان چەندە؟.................................... ٢٠
پ٧ : ئەو شتانەی دەبێتە هۆی شکاندنی -هەڵوەشاندنەوەی- دەستنوێژگرتن، بیانژمێرە؟.......... ٢٠
پ٨ : ئایا تەیەموم کردن چییە؟ ٢١
پ٩ : چۆن تەیەموم بکەین؟ ٢١
پ١٠ : ئەو شتانە چین کەدەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی تەیەموم؟ ٢١
پ١١ : ئایا خوف وگۆرەوییەکان چیین؟ وئایا دەبێت مەسح بکاتە سەریان؟........................ ٢١
پ١٢ : حیکمەتی مەسحکردن لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- باس بکە؟ ٢١
پ١٣ : مەرجەکانی دروستێتی مەسح لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- چین؟...................... ٢١
پ١٤ : سیفەت وچۆنیەتی مەسحکردن لەسەر گۆرەوییەکان –خوفەکان- چۆنە؟ ٢٢
پ١٥ : چی شتێک دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی مەسحکردن لەسەر خوفەکان؟ ٢٢
پ١٦ : واتای نوێژ چییە؟ ٢٢
پ١٧ : حوکمی نوێژکردن چییە؟ ٢٢
پ١٨ : حوکمی وازهێنان لەنوێژکردن چییە؟ ٢٢
پ١٩ : چەند نوێژ واجبە لەسەر مسوڵمان لەڕۆژ وشەوێکدا؟ وژمارەی ڕکاتەکانی هەرنوێژێک چەندە؟ ٢٣
پ٢٠ : مەرجەکانی دروستێتی نوێژکردن بژمێرە؟ ٢٣
پ٢١ : ژمارەی پایەکانی -ڕوکنەکانی- نوێژ چەندە؟.. ٢٣
پ٢٢ : واجبەکانی نوێژ باس بکە؟.. ٢٤
پ٢٣ : ئایا سونەتەکانی نوێژ چین؟ ٢٥
پ٢٤ : ئەو شتانەی نوێژ پوچەڵ دەکەنەوە، بیانژمێرە؟.. ٢٧
پ٢٥ : مسوڵمان دەبێت چۆن نوێژ بکات؟... ٢٧
پ٢٦ : چی زیکرێک دەڵێیت لەپاش سەلامدانەوە لەنوێژ؟.. ٣١
پ٢٧ : ئایا نوێژە سونەتە راتیبەکان کامانەن؟ وفەزڵ وپاداشتیان چییە؟............................ ٣٢

پ٢٨ : ئایا باشترین ڕۆژی هەفتە کام ڕۆژە؟ ٣٢
پ٢٩ : ئایا حوکمی نوێژی جومعە -هەینی- چییە؟ ٣٢
پ٣٠ : ژمارەی ڕکاتەکانی نوێژی جومعە چەندە؟ ٣٣
پ٣١ : ئایا دواکەوتن ونەڕۆیشتن بۆ نوێژی جومعە ڕێگەپێدراوە؟ ٣٣
پ٣٢ : ئایاسونەتەکانی ڕۆژی جومعەچین؟ ٣٣
پ٣٣ : باسی فەزڵ وپاداشتی نوێژی بەکۆمەڵ –جەماعەت- بکە؟ ٣٣
پ٣٤ : ئایا خشوع لەنوێژدا چییە؟ ٣٣
پ٣٥: پێناسەی زەکات بکە؟ ٣٣
پ٣٦ : ئایا خێرکردنی سونەت چییە؟ ٣٤
پ٣٧ : پێناسەی ڕۆژووگرتن بکە؟ ٣٤
پ٣٨ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان بکە؟ ٣٤
پ٣٩ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی سونەت بکە؟ ٣٤
پ٤٠ : هەندێک لەو شتانە بڵێ کە دەبنە هۆی پوچەڵبوونەوەی ڕۆژوو؟ ٣٥
پ٤١ : ئایا سونەتەکانی ڕۆژووگرتن چین؟ ٣٥
پ٤٢ : پێناسەی حەج بکە؟ ٣٥
پ٤٣ : پایەکانی حەجکردن بژمێرە؟ ٣٥
پ٤٤ : ئایافەزڵ وپاداشتی حەجکردن چییە؟ ٣٥
پ٤٥ : پێناسەی عومرە بکە؟ ٣٦
پ٤٦ : پایەکانی عومرەکردن بژمێرە؟ ٣٦
پ٤٧ : ئایا جیهادکردن لەپێناو خوای گەورە چییە؟ ٣٦
بەشی ژیاننامەی (سیرەی) پێغەمبەر ﷺ ٣٧
پ١ : ئایا ڕەچەڵەکی پێغەمبەرمان موحەممەد ﷺ چییە؟ ٣٧
پ٢ : ناوی دایکی پێغەمبەرمان ﷺ چییە؟ ٣٧
پ٣ : کەی باوکی وەفاتی کرد؟ ٣٧
پ٤ : پێغەمبەر ﷺ کەی لەدایکبووە؟ ٣٧

پ٥ : پێغەمبەر ﷺ لەچی شوێنێک لەدایکبووە؟ ٣٧
پ٦ : دایەن –مامان- ومناڵڕاگر-حاضنة-ی ئەو کێ بوو جگە لەدایکی خۆی؟ ٣٧
پ٧ : کەی دایکی وەفاتیکرد؟ ٣٧
پ٨ : پاش کۆچی دوایی باپیری عەبدولموتەڵیب کێ بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی؟ ٣٧
پ٩ : کەی لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام؟ ٣٧
پ١٠ : ڕۆیشتنی دووەمی بەرەو شام، کەی بوو؟ ٣٨
پ١١ : کەی قورەیش جارێکی تر کەعبەیان دروستکردەوە؟ ٣٨
پ١٢ : تەمەنی چەند ساڵ بوو کاتێک وەکو پێغەمبەر نێردرا؟ وبۆ کێ نێردراوە؟ ٣٨
پ١٣ : وەحی -سروش- چۆن دەستپێیکرد؟ ٣٨
پ١٤ : پێغەمبەر ﷺ حاڵی چۆن بوو لەپێش وەحی؟ ویەکەمجار کەی وەحی بۆ دابەزی؟ ٣٨
پ١٥ : یەکەمین ئایەتەکان کامانە بوون لەقورئانی پیرۆز کە بۆی دابەزێندرا؟ ٣٨
پ١٦ : یەکەم کەس کێ بوو کە باوەڕی بەپەیامەکەی هێنا؟ ٣٩
پ١٧ : بانگەوازی بۆ ئاینی ئیسلام چۆن بوو لەمەککەدا؟ ٣٩
پ١٨ : حاڵی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو وکێ باوەڕی پێهێنا پاش ئاشکراکردنی بانگەوازیەکە؟ ٣٩
پ١٩ : کێ وەفاتیکرد لەساڵی دەیەمی پێغەمبەرایەتی ﷺ؟ ٣٩
پ٢٠ : شەورەوی وبەرزبوونەوە –بەرەوئاسمان- (الإسراءوالمعراج) کەی بوو؟ ٣٩
پ٢١ : پێغەمبەر ﷺ چۆن بانگەوازی خەڵکی دەکرد لەدەرەوەی مەککە؟ ٤٠
پ٢٢ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لەمەککە مایەوە؛ بانگەوازی دەکرد؟ ٤٠
پ٢٣ : پێغەمبەر ﷺ بۆ کوێ کۆچی کرد؟ ٤٠
پ٢٤ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لە مەدینە مایەوە؟ ٤٠
پ٢٥ : چی شتێکی لەسەر فەرزکرا لەمەدینە لەشەریعەتەکانی ئاینی ئیسلام؟ ٤٠
پ٢٦ : گرنگترین ئەو جەنگانەی بەرپای کردووە، کامانەن؟ ٤٠
پ٢٧ : کۆتا ئایەت چی بوو لەقورئان پیرۆز کە دابەزێندرا؟ ٤٠
پ٢٨: کەی پێغەمبەر ﷺ وەفاتیکرد؟وتەمەنی چەند بوو؟ ٤٠
پ٢٩ : خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ ناویان چی بوو -ڕەزای خوایان لێبێت- ؟ ٤٠

پ٣٠ : پێغەمبەر ﷺ چەند منداڵی هەبووە وناویان چییە؟ ٤١
پ٣١ : هەندێک لەسیفەتە لاشەییەکانی پێغەمبەر ﷺ باس بکە؟.............................. ٤١
پ٣٢ : پێغەمبەر ﷺ ئومەتەکەی لەسەر چی جێهێشت؟.................................... ٤١
پ١ : سورەتی -الفاتحة- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٤٢
پ : سورەتی -الزلزلة- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٤٣
پ٣ : سورەتی -العاديات- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٤٤
پ٤ : سورەتی -القارعة- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٤٦
پ٦: سورەتی -العصر- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٤٨
پ٧ : سورەتی -الهمزة- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٤٩
پ٨ : سورەتی -الفيل- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٥١
پ١٠ : سورەتی -الماعون- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٥٣
پ١١ : سورەتی -الكوثر- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٥٤
پ١٢ : سورەتی -الكافرون- بخوێنە وڕاقەی بکە؟...................................... ٥٤
پ١٣: سورەتی -النصر- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٥٥
پ١٤: سورەتی -المسد- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٥٦
پ١٥ : سورەتی -الإخلاص- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٥٧
پ١٦ : سورەتی -الفلق- بخوێنە وڕاقەی بکە؟.. ٥٧
پ١٧ : سورەتی -الناس- بخوێنە وڕاقەی بکە؟ ٥٨
پ١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە : (هەموو کاروکردەوەیەک بەپێی نیەت و مەبەستە...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٠
پ٢ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (ئەوەی کردەوەیەک -پەرستنێک- دابهێنێت لەم ئاینەی ئێمە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٠
پ٣ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (لەکاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- ...)،وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦١

پ٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لەئیماندا ئەوەیانە ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٢
پ٥ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی سوێند بە جگە لەخوای گەورە بخوات ..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٣
پ٦ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ کەسێک لەئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٣
پ ٧: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ یەکێک لەئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە..) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٣
پ ٨: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (سوێند بە ئەو-زاتەی- نەفسی منی بەدەستە ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٤
پ٩ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لا حول ولا قوة إلا بالله..)، وهەندێ لەسوودەکانی باسبکە؟ .. ٦٤
پ١٠ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەلاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٥
پ١١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هەرکەسێک کۆتا قسەی –لا إله إلا الله- بێت ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٥
پ ١٢: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر و...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٥
پ ١٣: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەچاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٦
پ١٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی پیتێک لەکتێبەکەی خوای گەورە -قورئان- بخوێنێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٦
بەشی ئەدەب ورەوشتە ئیسلامیەکان ٦٧
پ١ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانه وتعالی- دەبێت چۆن بێـت؟ ٦٧
پ٢: ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ دەبێت چۆن بێت؟ ٦٧
پ٣ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایک وباوک دەبێت چۆن بێت؟ ٦٨

پ٤ : چۆن پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنم؟ ٦٨
پ٥ : ڕەوشت وهەڵسوکەوتم چۆن بێت بەرامبەر برا وهاوڕێکانم؟ ٦٩
پ٦ : ئەدەب ورەوشت دەبێت چۆن بێت بەرامبەر دراوسێ؟ ٦٩
پ٧ : نەریت وئەدەبەکانی میوانداری چین، باسیان بکە؟ ٧٠
پ٨ : نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش باسبکە؟ ٧٠
پ٩ : نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست باسبکە؟ ٧١
پ١٠ : نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن باسبکە؟ ٧١
پ١١ : نەریت وئەدەبەکانی خەوتن باسبکە؟... ٧٢
پ١٢ : نەریت وئەدەبەکانی خواردن باسبکە؟.. ٧٢
پ١٣ : نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک باسبکە؟ ٧٣
پ١٤ : نەریت وئەدەبەکانی سواربوون باسبکە؟...٧٣
پ١٥ : نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان باسبکە؟ ٧٤
پ١٦ : نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ باسبکە؟.................................٧٤
پ١٧ : هەندێک لە نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن باسبکە؟ ٧٥
پ١٨ : نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت باسبکە؟ ٧٥
پ١٩ : نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن باسبکە؟ ٧٦
پ٢٠ : نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن باسبکە؟ ٧٦
پ٢١ : نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان باسبکە؟...........................٧٧
پ٢٢ : نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن باسبکە؟ ٧٧
پ٢٣ : ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن باسبکە؟ ٧٧
پ٢٤ : ئەدەب ونەریتەکانی پژمین باسبکە؟...٧٨
پ٢٥ : نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان باسبکە؟ ٧٨
پ٢٦ : نەریت وئەدەبەکانی خوێندنەوەی قورئان باسبکە؟ ٧٨
بەشی ڕەوشتەکان ٧٩
پ١ : باسی فەزڵی ڕەوشت جوانی بکە؟ ٧٩

پ٢ : بۆچی دەبێت پابەند بین بەڕەوشتە جوانەکان؟ ٧٩
پ٣ : ئایا ڕەوشتەکان لەکوێوە وەربگرین؟...٧٩
پ٤ : ڕەوشتی چاکەکاری –ئیحسان- چییە ونمونەکانی چین؟ ٧٩
پ٥ : چی شتێک پێچەوانەی چاکەکاریە؟ ٨٠
پ٦ : جۆرەکانی ئەمانەت –سپاردەپارێزی- کامانەن وهەندێک نمونە بهێنەوە لەسەریان؟ ٨٠
پ٧ : دژی ئەمانەت -سپاردەپارێزی- چییە؟ ٨٠
پ٨ : ئایا ڕەوشتی ڕاستگۆیی چییە؟ ٨١
پ٩ : ئایا پێچەوانەی ڕاستگۆیی چییە؟...٨١
پ١٠ : جۆرەکانی ئارامگرتن –سەبر- باسبکە؟ ٨١
پ١١ : ئایا پێچەوانەی ئارامگرتن -سەبر- چییە؟ ٨٢
پ١٢ : باسی ڕەوشتی هاوکاری بکە؟ ٨٢
پ١٣ : ئایا جۆرەکانی ڕەوشتی شەرم -حەیا- چین؟...٨٣
پ١٤ : باسی ڕەوشتی سۆز وبەزەیی -ڕەحمەت- بکە؟..٨٣
پ١٥ : جۆرەکانی خۆشەویستی کامانەن؟..٨٤
پ١٦ : پێناسەی ڕووخۆشی –دەم بەزەردەخەنەیی- بکە؟ ٨٤
پ١٧ : ئایا حەسوودی –ئیرەیی- چییە؟...٨٥
پ١٨ : ئایا گاڵتەپێکردن چییە؟ ٨٥
پ١٩ : پێناسەی سادەیی -خاکێتی:تواضع- بکە؟...٨٥
پ٢٠ : جۆرەکانی خۆبەگەورەزانین کامانەن کە حەرامکراون؟.................................. ٨٦
پ٢١ : جۆرەکانی فێڵکردن کامانەن کە حەرامکراون؟..................................... ٨٦
پ٢٢ : ئایا غەیبەتکردن چییە؟...٨٧
پ ٢٣: پێناسەی دووزمانی -نەمیمەکردن- بکە؟ ٨٧
پ٢٤ : ئایا تەمەڵی چییە؟...٨٧
پ٢٥ : جۆرەکانی توڕەیی باسبکە؟ ٨٨
پ٢٦ : ئایا سیخوڕی کردن چییە؟... ٨٨

پ٢٧ : زیادەڕۆیی کردن -ئیسرافکردن- وڕەزیلی وسەخاوەت چییە؟ ٨٨
پ٢٨ : ئایا ترسنۆکی چییە؟ وئایا ئازایەتی چییە؟ ٨٩
پ٢٩ : ئەو قسانەی زمان کامانەن کە حەرامکراون؟ ٨٩
پ٣٠ : هەندێک هۆکار باس بکە کە یارمەتیدەری مسوڵمانن بۆئەوەی ڕەوشتی جوان بێت؟ ٨٩
بەشی نزا وزیکرەکان ٩١
پ١ :ئایا فەزڵی زیکر چییە؟ ٩١
پ ٢: باسی هەندێک لەسوودەکانی زیکر بکە؟... ٩١
پ٣ : باشترین زیکر چییە؟ ٩١
پ٤ : لەکاتی هەستان لەخەو چی دەڵێیت؟ ٩١
پ٥ : چی دەڵێیت ئەگەر جلەکەت لەبەر بکەیت؟ ٩١
پ٦ : کاتێک جلێک دادەکەنیت چی دەڵێیت؟ ٩١
پ٧ : کاتێک جلێکی نوێ لەبەردەکەیت، چی نزایەک دەڵێیت؟............................... ٩١
پ٨ : چۆن نزا بۆ کەسێک بکەین کە جلێکی نوێی پۆشیووە؟ ٩٢
پ٩: نزای کاتی چوونە شوێنی سەرئاوکردن چییە؟... ٩٢
پ١٠ : نزای دەرچوون لەشوێنی سەرئاوکردن چییە؟ ٩٢
پ١١ : لەپێش دەستنوێژگرتن چی دەڵێیت؟ ٩٢
پ١٢ : نزای پاش تەواوکردنی دەستنوێژگرتن چییە؟ ٩٢
پ١٣ : چی زیکرێک بووترێت کاتێک دەردەچین لەماڵ؟ ٩٢
پ١٤: چی زیکرێک بووترێت لەکاتی چوونە نێو ماڵ؟.. ٩٢
پ١٥ : نزای چوونە نێو مزگەوت چییە؟ ٩٣
پ١٦ : نزای دەرچوون لەمزگەوت چییە؟ ٩٣
پ١٧ : چی دەڵێیت لەکاتی بیستنی بانگدان؟..٩٣
پ١٨ : چی دەڵێیت لەپاش بانگ؟ ٩٣
پ١٩ : لە ویردی بەیانیان وئێواران چی زیکرێک دەڵێیت؟.....................................٩٣
پ٢٠ : لەکاتی خەوتن چی دەڵێیت؟ ٩٥

پ٢١ : چی دەڵێیت پێش دەستپێکردن بەخواردن؟.. ٩٥
پ٢٢ : چی دەڵێیت لەپاش تەواوبوونی خواردن؟ ٩٥
پ٢٣ : نزای میوان بۆ خاوەن ماڵ -خاوەن داوەتیەکە- چییە؟................................ ٩٥
پ٢٤ : مرۆڤ چی بڵێت لەپاش پژمین؟ ٩٥
پ٢٥ : چی دەڵێیت لەپاش هەستان وتەواوبوونی دانیشتن (نزای کەفارەتی دانیشتن) چییە؟....... ٩٦
پ٢٦ : نزای سواربوون چییە؟.. ٩٦
پ٢٧ : نزای سەفەرکردن چییە؟.. ٩٦
پ٢٨ : ئەو کەسەی سەفەر دەکات چی نزایەک دەکات بۆ کەسی نیشتەجێبوو؟.................. ٩٧
پ٢٩ : ئەو کەسەی نیشتەجێیە چی نزایەک دەکات بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت سەفەر بکات؟..... ٩٧
پ٣٠ : نزای چوونە نێو بازاڕ چییە؟ ٩٧
پ٣١ : نزای توڕەبوون چییە؟ ٩٧
پ٣٢ : چی دەڵێیت بەکەسێک کە چاکەیەکی بەرامبەرت کردووە؟.............................. ٩٧
پ٣٣ : ئەو نزایە چییە کە دەووترێت ئەگەر سواریەکە یەکی کەوت یان وەستا؟ ٩٧
پ ٣٤: چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێی ئاسوودە بوویت؟............................ ٩٨
پ٣٥ : چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێت ناخۆش بوو؟................................ ٩٨
پ٣٦ : چۆنیەتی سەلامکردن وچۆنیەتی وەڵامدانەوەی چۆنە؟.................................. ٩٨
پ٣٧ : نزای کاتی باران بارین چییە؟ ٩٨
پ٣٨ : پاش بارینی باران چی نزایەک بووترێت؟ ٩٨
پ٣٩: نزای با چییە؟ ٩٨
پ٤٠ : نزای بیستنی هەورەگرمە چییە؟.. ٩٨
پ٤١ : چی نزایەک بووترێت کاتێک یەکێک دەبینیت تووشی ناڕەحەتیەک بووە؟ ٩٨
پ٤٢ : چی نزایەک بکات ئەگەر ترسا لەوەی بەهۆی چاولێدانیەوە شتێکی تووش بێت؟ ٩٩
پ٤٣ : چۆن سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-؟ ٩٩
بەشی بابەتە جۆراوجۆرەکان.. ١٠٠
پ١ : ئایا پێنج حوکمەتە کلیفیەکە -پێسپاردنەکە- چین؟................................ ١٠٠

پ٢ : ئەم پێنج حوکمە شیبکەرەوە؟.......... ١٠٠
پ٣ : حوکمی فرۆشتن ومامەڵە بازرگانیەکان چییە؟.......... ١٠١
پ٤ : باسی هەندێک جۆر لە مامەڵە وفرۆشتن بکە کە حەرامکراون؟.......... ١٠١
پ٥ : باسی هەندێک لەنیعمەتەکانی خوای گەورە بکە کە پێتی بەخشیووە؟.......... ١٠١
پ٦ : واجب چییە سەبارەت بە نیعمەتەکان؟ وچۆن سوپاسگوزاری دەربڕین لەسەر ئەوەی پێمان بەخشراوە؟.......... ١٠٢
پ٧ : ئایا جەژنەکانی مسوڵمانان کامانەن؟.......... ١٠٢
پ٨ : ئایا باشترین مانگ کامەیانە؟.......... ١٠٢
پ٩ : ئایا باشترین ڕۆژ لەهەفتەدا کامەیانە؟.......... ١٠٢
پ١٠ : ئایا باشترین ڕۆژ لەساڵدا کام ڕۆژە؟.......... ١٠٢
پ١١ : ئایا باشترین شەو لەساڵدا کامەیانە؟.......... ١٠٣
پ١٢ : ئایا واجب چییە ئەگەر ئافرەتێکی نامەحرەمت بینی؟.......... ١٠٣
پ١٣ : ئایا دوژمنەکانی مرۆڤ کێن؟.......... ١٠٣
پ ١٤: ئایا تەوبەکردن چییە؟.......... ١٠٣
پ١٥ : ئایا مەرجەکانی تەوبەکردنی ڕاستگۆیانە چین؟.......... ١٠٤
پ١٦ : مانای (سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ) چییە؟.......... ١٠٤
پ١٧ : مانای (سبحان الله)چییە؟.......... ١٠٤
پ١٨ : مانای (الحمد لله) چییە؟.......... ١٠٤
پ١٩: مانای (الله أكبر)چییە؟.......... ١٠٤
پ٢٠ : مانای (لا حول ولا قوة الا بالله) چییە؟.......... ١٠٤
پ٢١ : مانای (أستغفر الله) چییە؟.......... ١٠٤
کۆتایی.......... ١٠٥
پێڕست.......... ١٠٦

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com
موسوعة تضم تفاسير وتراجم موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com
موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبوية وشروحها بعدة لغات

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com
موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلامية وشروحها بعدة لغات

منتقى
المحتوى الإسلامي
هي موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

IslamHouse.com
مرجعية مجانية إلكترونية موثوقة للتعريف بالإسلام

ما لا يسع أطفال المسلمين جهله

ننشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

جمعية الدعوة
وتوعية الجاليات بالربوة

جمعية خدمة المحتوى
الإسلامي باللغات